

**Ministerul Apărării al Republicii Moldova
Academia Militară a Forțelor Armate
„Alexandru cel Bun”**

Revista Militară

Studii de securitate și apărare

Nr. 2(4)/2010

Chișinău, 2010

Revista Militară

Studii de securitate și apărare. Publicație științifică. Nr. 2 (4)/2010

Fondator: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”

Redactor-șef:

colonel (r) **Constantin Manolache**, doctor în științe politice,
conferențiar universitar

Secretar responsabil:

locotenent-colonel (r) **Igor Sofronescu**, doctor în științe tehnice

Colegiul de redacție:

Svetlana Cebotari, doctor în științe politice

locotenent-colonel **Vitalie Ciobanu**, doctor în istorie

colonel (r) **Valeriu Cușnir**, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Christian Daudel, profesor universitar (Franța)

Ion Jarcuțchi, doctor în istorie, conferențiar cercetător

Mikola Jelezneak, doctor în filologie, conferențiar universitar (Ucraina)

Victor Juc, doctor în filosofie, conferențiar universitar

colonel **Nicolai Gherbovei**

Irina Mkrtumova, doctor în sociologie (Federația Rusă)

colonel (r) **Constantin Moștofle**, doctor în științe militare (România)

Irina Sosunova, doctor habilitat în sociologie (Federația Rusă)

Speranza Tomescu, doctor în filologie, lector superior (România)

Pantelimon Varzari, doctor în filosofie, conferențiar universitar

Ion Xenofontov, doctor în istorie

Lectori: **Elena Varzari**, doctor în filologie, conferențiar universitar, **Vitalie Țurcanu**

Corector: **Elena Pistrui**

Coperta, design, procesare computerizată și prepress: **Valeriu Oprea**

Traducerea rezumatelor în limba engleză: **Diana Gudiuc**

Toate articolele sunt recenzate. Autorii poartă întreaga responsabilitate pentru conținutul științific al textelor.

Adresa redacției: str. Haltei 23, mun. Chișinău, Republica Moldova, MD-2023

Tel.: (+373 22) 54-51-60

ISSN 1857-405X

© Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, 2010

SUMAR

Securitate și geopolitică

Ion STĂVILĂ, Gheorghe BĂLAN

CONFLICTUL TRANSNISTREAN: EȘECUL REGLEMENTĂRII UNUI CONFLICT
CARE POATE FI SOLUȚIONAT 4

Natalia ALBU

HOMELAND SECURITY – PERSPECTIVA AMERICANĂ A SECURITĂȚII
ÎN CONTEXTUL NOILOR PROVOCĂRI LA ADRESA SECURITĂȚII NAȚIONALE
ȘI GLOBALE 27

Știință și educație militară

Vincent R. LINDEMEYER, R. CRAIG BULLIS

THE REPUBLIC OF MOLDOVA MILITARY INSTITUTE'S LECTURE SERIES:
LEADERSHIP AND ETHICS 36

Nicolae GHERBOVEI

POLITIQUE DES CADRES DANS LES FORCES ARMEES DE LA REPUBLIQUE
DE MOLDOVA EN CONDITIONS DE REFORME DE L'ARMEE 43

Silvia MÎTCU, Natalia ALBU

ROLUL NATO ÎN MANAGEMENTUL RESURSELOR ACVATICE 51

Istorie militară

Anatolie LEȘCU

REGIUNEA PRUTO-NISTREANĂ ÎN CONTEXTUL POLITICII EXTERNE RUSE
DIN SECOLELE XVIII-XIX. ASPECTE ISTORICO-MILITARE 58

Ion XENOFONTOV

LES ASPECTS SOCIO-MILITAIRES DE LA PREMIERE
GUERRE MONDIALE (1914-1918) 63

Concepte terminologice

Marin BUTUC

DESPRE STRUCTURA TERMENILOR MILITARI ROMÂNEȘTI 67

Activități editoriale 76

SECURITATE ȘI GEOPOLITICĂ

CONFLICTUL TRANSNISTREAN: EȘECUL REGLEMENTĂRII UNUI CONFLICT CARE POATE FI SOLUȚIONAT

*Ion STĂVILĂ, Gheorghe BĂLAN**

The “transnistrian syndrome” had a great influence on the social and political life of the Republic of Moldova during the period that followed the independency declaration in 1992, sometimes putting at a stake the historical destiny of the country. For 20 years the civil society and the political class of the country have been concerned by the Transnistrian conflict, mobilizing considerable human and material resources in seeking an adequate solution for the given issue. The authors express their points of view on the topic of the failure to solve the Transnistrian issue, and come with progressive solutions for solving the conflict.

Conflictul transnistrean reprezintă, fără exagerare, cea mai grea problemă moștenită din epoca sovietică de către Republica Moldova. Zdruncinând din temelie societatea moldovenească de la sfârșitul anilor ‘80 ai secolului trecut, „sindromul transnistrean” a marcat deosebit de puternic viața social-politică a Republicii Moldova în perioada de după proclamarea independenței de stat în anul 1992, uneori punând în joc destinul său istoric. Timp de 20 de ani clasa politică și societatea civilă moldovenească s-a preocupat în mod firesc și constant de problema Transnistriei, mobilizând resurse umane și materiale impresionante în căutarea unei soluții adecvate.

În pofida percepțiilor și viziunilor diferite cu privire la cauzele și natura diferendului transnistrean, majoritatea absolută a populației și forțelor politice de pe ambele maluri ale Nistrului, cu anumite excepții,

este profund interesată de depășirea cât mai grabnică a problemelor generate de acest conflict, deseori considerat ca fiind unul artificial și absurd. Soluționarea conflictului în cauză ar contribui la depășirea multiplelor probleme cu care se confruntă oamenii simpli de pe ambele maluri ale Nistrului, deschizând, totodată, perspective noi pentru accelerarea dezvoltării social-economice și edificării unui stat modern, democratic și prosper.

Potrivit unor convingeri quasi-generale, diferendul transnistrean, spre deosebire de alte conflicte „înghețate” din spațiul ex-sovietic, este unul mai puțin complex, acest fapt fiind de natură să asigure relativ ușor identificarea unei soluții adecvate în termen cât se poate de restrâns. Caracterul artificial al acestui conflict inspirat din exterior, precum și lipsa unor antagonisme de natură etnică sau religioasă, constituie condiții propice pentru elaborarea unor

* Ion STĂVILĂ – *doctor în istorie, ambasadorul Republicii Moldova în Ucraina*
Gheorghe BĂLAN – *doctorand, șef al Biroului pentru Reintegrarea Țării*

scenarii realiste de reglementare. În ciuda anumitor deosebiri de mentalitate, precum și a impactului negativ al ostilităților din anul 1992 asupra conștiinței populației, oamenii care locuiesc pe ambele maluri ale Nistrului nu nutresc sentimente de ură și dușmănie unul față de altul. Moldovenii, ucrainenii, rușii și alte naționalități de pe ambele maluri – în majoritatea lor creștini ortodocși, uniți între ei prin rădăcini istorice adânci, legături de rudenie, căsătorii mixte, prin cultură și tradiții comune – sunt în general compatibili și capabili să trăiască în pace și bună înțelegere într-un stat unic. Mobilul comun al acestora este de a depăși cât se poate de rapid dificultățile cotidiene care-i copleșesc și de a avea o viață mai bună.

Implicarea directă în procesul de negocieri dintre UE și SUA, în calitate de observatori, de rând cu OSCE, Federația Rusă și Ucraina, în calitate de mediatori, inspiră un optimism plauzibil în soluționarea problemei transnistrene. Luați împreună, actorii internaționali vizați dispun de potențialul și mijloacele politice și economice necesare pentru a contribui eficient la reglementarea diferendului transnistrean în baza unui compromis rezonabil, capabil să asigure un echilibru de interese geopolitice în această parte a Europei.

În virtutea caracteristicii „pozitive” a problemei transnistrene, prin care aceasta se distinge de alte crize regionale similare, apar mai multe întrebări firești, dintre care două se impun de la sine: De ce eforturile depuse pe parcurs de aproape două decenii în vederea soluționării problemei transnistrene nu s-au încununat de succes? Care pot fi planurile și scenariile posibile de reglementare a conflictului transnistrean?

Evident că problematica transnistreană a suscitât un viu interes din partea cer-

cetătorilor științifici, observatorilor și analiștilor politici, unor prestigioase centre de analize și studii strategice, exponenților societății civile, ale căror lucrări au fost folosite la elaborarea studiului de față¹.

Originile conflictului. Identificarea naturii „sindromului transnistrean” și a adevăratelor cauze care au generat apariția lui este utilă și necesară îndeosebi pentru cei implicați direct în elaborarea mecanismelor, planurilor și scenariilor adecvate pentru depășirea acestuia. Evident că acesta nu este un lucru ușor de făcut, având în vedere implicațiile politice și controversale care perpetuează de mai mulți ani. Deseori nu doar cetățenii de rând, dar și politicienii, în încercările de a dezvălui originile conflictului transnistrean, din diferite motive, confundă noțiunea de „cauză” cu cea de „pretext”. Astfel, unii consideră drept cauză principală a apariției conflictului adoptarea în august 1989 a legii prin care limbii moldovenești pe bază de grafie latină i-a fost atribuit statutul de limbă de stat.

O atare abordare poate fi contestată cu ușurință, fiind una simplistă și stereotipizată. Este greu de imaginat, bunăoară, că etnicii moldoveni, care constituiau majoritatea populației malului stâng al Nistrului, puteau să perceapă afirmarea rolului limbii lor materne în viața politică a societății drept un fapt ce le contravenea intereselor lor și că asta ar fi putut servi drept cauză de exprimare a nemulțumirii, protestului sau chiar să ducă la o confruntare armată. Lipsite de temei sunt și încercările de a considera drept cauză a apariției conflictului refuzul conducerii politice a Moldovei din acele timpuri de a acorda regiunii statutul de zonă economică liberă. Circumstanțele respective nu au fost decât pretexte invocate de

nomenclatura administrativă de pe malul stâng, care a văzut în tendințele ce se conturau în acea perioadă o amenințare la adresa poziției sale dominante, pentru a provoca escaladarea conflictului, al cărui moment culminant au fost evenimentele tragice din 1992.

În realitate, adevăratele cauze ale apariției „conflictelor înghețate” trebuie căutate în procesele complexe care au avut loc în ultimii ani de existență ai Uniunii Sovietice. Este absolut evident faptul că focarele de conflict pe teritoriile unor republici „rebele” au fost inspirate, stimulate și utilizate de centru, care era interesat să-și păstreze controlul efectiv asupra tuturor republicilor unionale, utilizând acest instrument pentru a contracara aspirațiile firești ale acestora la suveranitate, libertate și renaștere națională¹.

Încercările de a inocula idei despre „diferențele civilizaționale” dintre oamenii care locuiesc pe ambele maluri ale Nistrului, despre necesitatea unui „divorț civilizat” și despre existența unui anumit „popor transnistrean” sunt cu certitudine forțate, tendențioase, artificiale și departe de realitatea obiectivă. Chiar dacă am admite existența unui anumit specific regional, populația de pe ambele maluri ale Nistrului este compatibilă din toate punctele de vedere și poate trăi în pace și bună înțelegere într-un stat democratic și indivizibil care poate fi construit împreună².

Conștientizând potențialul și posibilitățile extrem de reduse pentru a depăși cu forțe proprii conflictul secesionist la scurt timp după izbucnirea acestuia, dar mai ales după încercarea la începutul anilor '90 de a-l soluționa prin recurgerea la forță, autoritățile moldovenești care s-au perindat la guvernare au tins în per-

manență să-și concentreze eforturile cu anumiți parteneri externi interesați, inclusiv printr-o implicare cât mai substanțială a acestora. După modalitățile de abordare a strategiei de soluționare, a mecanismelor folosite și a conjuncturii politice, procesul de reglementare a conflictului transnistrean poate fi divizat convențional în două perioade mari: prima ar cuprinde anii 1992–2001; cea de-a doua – anii 2002–2009.

Evoluția procesului de reglementare în anii 1992–2001. Primele eforturi de soluționare pașnică diplomatică a conflictului transnistrean prin internaționalizarea acestuia au fost întreprinse chiar în toiul ostilităților de pe Nistru în primăvara și vara anului 1992. În pofida așteptărilor mari, tentativele de antrenare a României, Federației Ruse și Ucrainei în cadrul așa-zisului mecanism al „celor patru” și intenția exprimată de președintele Mircea Snegur într-o scrisoare adresată la 23 mai 1992 Secretarului General al Organizației Națiunilor Unite Boutros Boutros-Ghali de a sesiza oficial Consiliul de Securitate în cazul în care Federația Rusă nu va înceta „actul de agresiune împotriva Republicii Moldova și nu își va retrage forțele sale armate angajate în conflictul din stânga Nistrului”³ nu au căpătat o dezvoltare adecvată, acestea rămânând în esență la stadiul de intenții.

Internaționalizarea procesului de reglementare a conflictului transnistrean și instituționalizarea durabilă a acestuia practic a început cu semnarea la Moscova la 21 iulie 1992 a acordului cu privire la „principiile reglementării pașnice a conflictului armat în regiunea transnistreană a Republicii Moldova”, precum și prin adoptarea în decembrie 1992 la reuniunea ministerială a

Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE) de la Stockholm a deciziei privind instituirea unei Misiuni speciale a CSCE în Moldova. Mecanismele de pacificare constituite în baza acordului menționat, adică Comisia Unificată de Control și așa-zisele „forțe de menținere a păcii” („așa-zise” – pentru că acestea nu corespund criteriilor general acceptate în plan internațional), au contribuit la păstrarea regimului de încetare a focului. Acestea însă s-au dovedit, în ultimă instanță, a fi ineficiente în sensul realizării tuturor obiectivelor fixate în acord, în particular, vizând demilitarizarea Zonei de Securitate și asigurarea condițiilor necesare pentru libera circulație a bunurilor, serviciilor și persoanelor între cele două maluri ale Nistrului⁴. Regimul de la Tiraspol a menținut în continuare în această zonă anumite formațiuni militare și paramilitare și a instalat noi puncte de control „vamal” și „grăniceresc”, creând astfel obstacole serioase în calea liberei circulații⁵.

Negocierile moldo-ruse desfășurate în perioada 1992–1994 cu participarea reprezentanților de la Tiraspol în conformitate cu prevederile acordului din 21 iulie 1992 în vederea stabilirii statutului, modalităților și termenelor de retragere de pe teritoriul Republicii Moldova a formațiunilor militare ruse care au succedat fosta Armată a 14-a nu au dat rezultatele scontate. Acordul semnat la 21 octombrie 1994, după încheierea negocierilor de rigoare, care, între altele, prevedea „sincronizarea” retragerii trupelor ruse cu procesul de reglementare politică a conflictului, a rămas literă moartă din cauza refuzului Federației Ruse de a-l pune în vigoare. Astfel, problema retragerii trupelor ruse din regiune, concepută din capul locului ca fiind una strâns legată de conflictul politic

dintre Chișinău și Tiraspol, nu și-a găsit o soluție adecvată în planul raporturilor bilaterale dintre Republica Moldova și Federația Rusă. Moscova nu s-a lăsat convinsă să-și retragă trupele din Moldova nici în planul diplomației multilaterale, în particular, în cadrul OSCE/CSCE⁶. Rusia a ignorat cu ostentație deciziile adoptate în acest sens cu asentimentul său în cadrul OSCE/CSCE, inclusiv a documentelor summit-ului de la Budapesta din decembrie 1994 al acestei organizații. Potrivit celor stipulate în deciziile menționate, trupele ruse urmau să fie retrase „în timpul potrivit, ordonat și complet”, retragerea Armatei a 14-a ruse și identificarea unei soluții politice pentru problemele părții de est a Moldovei (Transnistriei) fiind considerate drept „două procese paralele care nu se vor împiedica reciproc”⁷.

În perioada inițială, autoritățile moldovenești nu dispuneau de un plan comprehensiv și coerent privind reglementarea conflictului transnistrean. Exprimându-și disponibilitatea de a oferi raioanelor de est ale țării un statut de autonomie, în cadrul dialogului cu exponenții regimului de la Tiraspol, Chișinăul a pledat cu precădere pentru acest concept. La rândul lor, auto-proclamatele autorități de la Tiraspol, reproșând cu ostentație Chișinăului pentru refuzul de a recunoaște regiunea transnistreană drept o „zonă economică liberă” și respingând categoric statutul de autonomie propus, au promovat insistent ideea creării unei confederații moldovenești în care Transnistria urma să beneficieze de calitatea de subiect cu drepturi egale cu Chișinăul, adică de atributele unei entități statale.

Primul concept de statut pentru regiunea transnistreană a fost elaborat de către Misiunea CSCE/OSCE, instalată

în Moldova în aprilie 1993, și elucidat în raportul nr.13⁸. Potrivit autorilor acestui proiect, regiunea în cauză urma să obțină un „statut special” în urma unei „distribuirii echilibrate” a prerogativelor între centru și administrația de la Tiraspol. Împuternicirile respective erau clasificate în trei categorii: prerogative exclusive ale centrului; prerogative exclusive ale regiunii; prerogative mixte. Prerogativele exclusive ale centrului includeau: cetățenia (unică – moldovenească), atributele de stat și imnul, politica externă, apărarea, serviciul de securitate, politica monetară. Prerogativele exclusive ale regiunii vizau: organizarea de sine stătătoare în cadrul unui sistem regional convenit a structurilor administrative și a organelor puterii, legislația regională, bugetul regional, simbolurile regionale (folosite de rând cu cele de stat), educația, cultura. Majoritatea prerogativelor urmau să fie cele mixte: limba (centrul stabilește „limba de stat”, iar regiunea specială – limbile regionale oficiale suplimentare); finanțele (serviciul fiscal unic cu o direcție regională); economia (legislația centrală de bază, politica macroeconomică centrală cu autogovernare economică la nivel regional și local, dreptul regiunii de a face comerț exterior direct); poliția (poliție criminală centrală, poliție regională); sistemul judecătoresc (sistem judecătoresc regional cu o instanță regională supremă de justiție subordonată Curții Constituționale a Moldovei). Se propunea, de asemenea, asigurarea unei reprezentări proporționale a Transnistriei în Parlamentul Moldovei și în alte instituții-cheie centrale, precum instanțele supreme de justiție și unele ministere.

În viziunea Misiunii, acordarea statutului special Transnistriei „constituie cheia pentru reglementarea pașnică a conflictului

și, implicit, pentru restabilirea integrității teritoriale a Moldovei”. Totodată, Misiunea recomanda autorităților moldovenești, „în formă de excepție”, să garanteze regiunii transnistrene dreptul la „autodeterminare teritorială externă” „în cazul în care ea va renunța la propria statalitate pentru a se uni cu România”.

Deși concepția statutului special al Transnistriei descrisă în raportul nr. 13 al Misiunii CSCE în Moldova, care nu era una comprehensivă, nu a fost acceptată imediat și necondiționat de către Chișinău și Tiraspol pentru că, în opinia unora, dădea „prea multe libertăți” regiunii, iar în opinia altora – „prea puține”, ea a trasat direcțiile și subiectele principale pentru discuțiile și negocierile ulterioare. Majoritatea recomandărilor, sugestiilor și raționamentelor formulate în raport au fost preluate și dezvoltate practic de către toți actorii implicați în proces, acestea fiind reflectate în diferite redacții și abordări în multiplele proiecte, scenarii, planuri, înțelegeri, acte oficiale și alte documente elaborate și prezentate mai târziu. Un fapt extrem de relevant pentru procesul de reglementare a diferendului transnistrean l-a constituit includerea în Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994, a prevederilor conform cărora „localităților din stânga Nistrului le pot fi atribuite forme și condiții speciale de autonomie în conformitate cu statutul special adoptat prin lege organică”, precum și proclamarea neutralității permanente în virtutea căreia Republica Moldova „nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său”⁹.

În perioada de referință, autoritățile moldovenești au perseverat în eforturile lor de a-i convinge pe partenerii lor de dialog – liderii de la Tiraspol și conducerea

Federației Ruse – să accepte concepția statutului unei „autonomii largi” pentru Transnistria în componența Republicii Moldova. Eforturile Chișinăului însă n-au avut sorti de izbândă atât în ce privește soluționarea conflictului, cât și în chestiunea retragerii trupelor ruse.

În același timp, etalându-și disponibilitatea de a discuta pe marginea statutului regiunii, liderii de la Tiraspol promovau cu tenacitate diverse proiecte vizând „distribuirea prerogativelor” și crearea unei „confederații moldovenesti”, obiectivul real al cărora era edificarea unei entități statale independente. Demersurile politice făcute în acest spirit erau întărite prin acțiuni practice, inclusiv prin dezvoltarea cadrului normativ-instituțional caracteristic unui stat și instaurarea unor puncte de control „vamal” și „grăniceresc” de-a lungul Nistrului, prin organizarea unor „plebiscite” în chestiuni de „construcție statală”, de menținere a prezenței militare ruse și de promovare a intereselor în plan extern. În decembrie 1995, în urma unui astfel de „referendum” a fost adoptată o „constituție” conform căreia Transnistria s-a autoproclamat drept „stat suveran și independent” cu denumirea „Republica Moldovenească Nistreană”, având trei limbi oficiale „cu statut egal”: moldovenească, rusă și ucraineană¹⁰. Exponenții regimului de la Tiraspol se adresau tot mai insistent către Federația Rusă cu solicitări de a spori sprijinul în eforturile de afirmare a statalității transnistrene, de a menține în continuare prezența militară în regiune și de a consolida forțele de pacificare.

La rândul său, Federația Rusă, tinzând să se impună în permanență într-o triplă ipostază de „mediator, pacificator și garant” în reglementarea transnistreană, nu a ezitat niciodată să-și manifeste față simpatiile și

spiritul de solidaritate cu Transnistria/regimul de la Tiraspol. Deosebit de activ în acest sens se manifesta Duma de Stat, în care exista un puternic lobby transnistrean, iar într-o perioadă de timp și o comisie specială pentru problema transnistreană. Prin filieră parlamentară au fost efectuate cele mai numeroase contacte cu emisarii tiraspoleni, vizite la Tiraspol, îndeosebi pentru a participa la manifestații solemne „de stat”, interpelări și adresări către puterea executivă, audieri parlamentare și luări de atitudine referitoare la problematica Transnistriei. În urma unor astfel de audieri, bunăoară, în 1995 Duma de Stat a refuzat să ratifice acordul moldo-rus privind retragerea trupelor ruse din Moldova și a recomandat președintelui B. Elțin să examineze oportunitatea recunoașterii independenței Transnistriei.

Subiectele principale abordate în cadrul negocierilor purtate între Chișinău și Tiraspol, cu participarea reprezentanților Misiunii OSCE în Moldova, Federației Ruse și Ucrainei (care s-a implicat activ în proces în 1997) în calitate de mediatori, vizau cu preponderență modalitățile de soluționare a problemelor apărute în raporturile dintre Chișinău și Tiraspol, de elaborare a statutului Transnistriei, distribuirea competențelor, constituirea unor spații comune, reglementarea, activitatea economico-comercială etc. În dorința de a impulsiona soluționarea problemei transnistrene, în anii 1996–2001 Chișinăul a manifestat o flexibilitate impresionantă, făcând o serie întreagă de concesii serioase și îndrăznețe care în consecință i-au subminat pozițiile și l-au vulnerabilizat la masa de negocieri. O astfel de cedare a constituit-o, de exemplu, semnarea la 7 februarie 1996 a Deciziei protocolare „pentru soluționarea unor probleme apărute în activitatea

serviciilor vamale ale Republicii Moldova și Transnistriei”. Conform înțelegerii în cauză, „posturile vamale” ale Transnistriei instalate la intrarea în regiune din partea malului drept trebuiau „să fie lichidate”, la frontieră cu Ucraina urma „să fie instalate posturi vamale comune”; toate bunurile exportate din regiune urmau să fie asigurate cu ștampile de tip nou cu inscripția „Republica Moldova. Transnistria. Vama Tiraspol.”¹¹.

Astfel, eliminarea barierelor vamale interne și efectuarea controlului vamal comun pe segmentul transnistrean al frontierei de stat moldo-ucrainene constituia un pas semnificativ în restabilirea controlului autorităților moldovenești asupra întregului teritoriu vamal și, respectiv, asupra traficului de bunuri și persoane în/din regiunea transnistreană. Însă, obținând posibilitatea de a folosi ștampilele vamale moldovenești și de a-și legaliza comerțul exterior, care constituia una dintre cele mai importante surse de venituri în bugetul regional, administrația de la Tiraspol a refuzat practic să implementeze celelalte obiective fixate în protocolul respectiv.

În același context se înscrie și „Memorandumul cu privire la bazele normalizării relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria”, semnat la Moscova la 8 mai 1997 de către președintele moldovean Petru Lucinschi și liderul transnistrean Igor Smirnov și contrasemnat de președintele rus Boris Elțin și președintele ucrainean Leonid Kucima, în prezența președintelui în exercițiu al OSCE, ministrul afacerilor externe al Danemarcei Niels Helveg Petersen. Cunoscut, de asemenea, și ca „Memorandumul Primakov”, după numele șefului diplomației ruse de atunci care a avut o contribuție deosebită la pregătirea lui, acesta a constituit cel mai important

document convenit de la stoparea ostilităților de pe Nistru din 1992. Potrivit prevederilor memorandumului de la Moscova, Chișinăul și Tiraspolul se angajau să-și „normalizeze relațiile” și să continue „stabilirea relațiilor juridico-statale” în componența unui „stat comun” în cadrul frontierelor Moldovei sovietice, conform situației din ianuarie 1990¹³. Caracterul și principiile relațiilor respective urmau să fie definite în „statutul Transnistriei” la elaborarea căruia părțile urmau să porceadă imediat după semnarea memorandumului, cu luarea în considerare a tuturor înțelegerilor de principiu convenite anterior. Anticipând discuțiile de rigoare asupra statutului propriu-zis, Transnistria obținea dreptul de „a participa la realizarea politicii externe a Republicii Moldova în chestiunile care afectează interesele ei”, deciziile respective urmând „să fie adoptate cu acordul părților”. Chișinăul recunoștea, de asemenea, dreptul Transnistriei de „a stabili și de a întreține de sine stătător contacte internaționale în domeniul economic, tehnico-științific și cultural, iar în alte domenii – cu acordul părților”.

„Memorandumul Primakov” a fost un document asimetric, avantajând din punct de vedere politic regimul de la Tiraspol în detrimentul autorităților de la Chișinău. Ulterior, diplomații ruși și reprezentanții transnistreni au utilizat abil prevederile acestui document de referință pentru promovarea propriilor modele de soluționare a conflictului. Expresiile de tipul „normalizarea relațiilor” sau „conducerea Republicii Moldova și Transnistriei” puneau pe picior de egalitate autoritățile de la Chișinău cu liderii de la Tiraspol, iar noțiunea confuză și controversată de „stat comun”, practic impusă de Primakov, oferea oponentilor Chișinăului posibilitatea de a

pleda în continuare pentru o „confederație moldovenească” sau o „uniune a două state suverane”. În memorandum nu se spunea nimic despre necesitatea respectării principiului suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova. O consolare în acest sens pentru oficialitățile moldovenești a constituit-o Declarația comună a președinților Federației Ruse și Ucrainei cu ocazia semnării memorandumului, în care se menționa că prevederile memorandumului nu pot fi „interpretate sau aplicate ca fiind în contradicție cu principiul suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova”, iar statutul special al Transnistriei urma să definească această regiune „ca parte componentă a Republicii Moldova, unită și teritorial integră”.¹⁴ Semnarea de către șeful statului ucrainean a memorandumului de la Moscova și a declarației adiționale vorbea elocvent despre interesul Kievului de a juca un rol mai activ în reglementarea diferendului transnistrean.

Memorandumul de la Moscova nu a impulsionat procesul de negocieri asupra statutului regiunii transnistrene, așa după cum și-o dorea Chișinăul. Mulțumiți în general de concesiile obținute, mai ales în ceea ce privește promovarea autonomă a comerțului exterior, liderii de la Tiraspol se arătau tot mai puțin interesați în negocierea constructivă a unui „alt statut special”. În lipsa unor înțelegeri pertinente cu privire la mecanismul de garanții, „statele-garante” practic n-au fost în stare să asigure realizarea pe deplin a obiectivelor stabilite în memorandumul de la Moscova, precum, de altfel, și în alte acorduri.

Entuziasmați de succesele diplomatice obținute în anii 1997–2001, liderii transnistreni au acționat cu mai mult zel în direcția edificării „relațiilor juridice

statale” cu Chișinăul. În acest scop au fost semnate o serie de documente, declarații comune, acorduri, decizii protocolare, memorandumuri practic în toate domeniile: economic, social, transport, infrastructură, energetică, vamal, servicii poștale și comunicații, lupta cu crima organizată, sănătate ș.a. Deși înțelegerile convenite nu purtau un caracter juridic obligatoriu, ele demonstau îndeosebi voința politică a autorităților de la Chișinău de a reglementa problemele generate de conflict, de a întări încrederea și de a crea condițiile propice pentru elaborarea statutului special al regiunii și de a-i încuraja pe liderii de la Tiraspol să manifeste flexibilitate și spirit de compromis în acest sens. Spre marea deziluzie a Chișinăului, pe măsura extinderii și consolidării listei „înțelegerilor” și a „chestiunilor convenite”, considerate de unii drept „statut dobândit”, Tiraspolul evita negocierile de rigoare asupra statutului propriu-zis.¹⁵

Un impact semnificativ asupra procesului de reglementare a diferendului transnistrean l-a avut Summitul OSCE de la Istanbul din noiembrie 1999¹⁶. Angajamentele asumate de către Federația Rusă în cadrul acestei reuniuni, precum și al conferinței la nivel înalt a statelor-părți la Tratatul privind forțele armate convenționale în Europa (FACE), de a-și retrage până la sfârșitul anului 2002 trupele și munițiile de pe teritoriul Republicii Moldova erau de natură, în cazul onorării acestora, să producă schimbări cardinale în situația din jurul Transnistriei.

Evoluția procesului de reglementare în anii 2001–2009. Victoria comuniștilor moldoveni la alegerile parlamentare din februarie 2001 și alegerea lui Vladimir Voronin în calitate de președinte al țării a pus începutul unei perioade calitativ noi în

procesul de reglementare. Noua conducere de la Chișinău a întreprins o serie întreagă de măsuri menite să demonstreze o voință politică mai hotărâtă și mai pragmatică ca în trecut în scopul urgentării soluționării definitive a problemei Transnistriei, inclusiv prin luarea în dezbateri a unor paradigme politice noi. În acțiunile sale, președintele Voronin miza cel mai mult pe sprijinul Federației Ruse, a cărei conducere trebuia să aprecieze cu avans demersurile politice făcute în campania electorală în favoarea atribuirii limbii ruse a statutului de limbă de stat, aderării la Uniunea Rusia-Belarus, disponibilității pentru concesi și compromis în reglementarea conflictului.

Primele acțiuni au fost îndreptate spre consolidarea cadrului normativ-instituțional, identificarea unor noi abordări ale procesului de reglementare, intensificarea contactelor și a dialogului direct cu liderii de la Tiraspol și cu partenerii internaționali implicați, îndeosebi cu Federația Rusă. În urma a două întâlniri ale președintelui V. Voronin cu liderul de la Tiraspol I. Smirnov în aprilie-mai 2001 au fost semnate o declarație comună și patru protocoale privind armonizarea legislației vamale, garantarea investițiilor, stimularea activității mass-media. Cel mai controversat dintre acestea a fost protocolul privind recunoașterea „reciprocă” a actelor emise de instituțiile de resort printre care se numărau și „pașapoartele” transnistrene.¹⁷ „Animat” de dorința de a dinamiza procesul de negocieri privind „normalizarea relațiilor dintre Republica Moldovenească Nistreenă și Republica Moldova” și de „a întări încrederea”, I. Smirnov, în „semn de bunăvoință”, la rugămintea președintelui Voronin l-a eliberat la 5 mai 2001 din detenție pe Ilie Ilașcu, considerat „terorist” la Tiraspol și „mare patriot” la Chișinău. În

revașă, într-o scrisoare adresată lui Voronin liderul transnistrean îi solicita acestuia să adopte „decizii adecvate”, inclusiv privind „condamnarea agresiunii din 1992 împotriva poporului Transnistriei”, „plata completă a pagubei materiale” și „aducerea scuzelor pentru durerea și suferințele pricinuite în rezultatul acestei agresiuni”. În viziunea liderului de la Tiraspol documentele semnate trebuiau să contribuie la consolidarea „prevederilor de bază ale memorandumului de la Moscova – independența economică a RMN și egalitatea părților în procesul de negocieri”.¹⁸

Într-un timp scurt, atitudinea flexibilă și conciliantă a autorităților comuniste de la Chișinău s-a ciocnit de poziția intransigentă și ireconciliabilă a liderilor regimului de la Tiraspol, a căror ambiție era de a obține recunoașterea independenței Transnistriei. Deja în vara lui 2001 dialogul și contactele directe „la nivel înalt” între Chișinău și Tiraspol au fost întrerupte pe o perioadă lungă de timp, acestea fiind reluate în aprilie 2008. „Părțile” au revenit la politica de confruntare deschisă, declanșând un adevărat „război rece” între cele două maluri ale Nistrului. Drept motiv pentru aceasta a servit eșuarea tentativei președintelui V. Voronin de a vizita o mănăstire din preajma mun. Bender fără a „coordona” în prealabil acest plan cu I. Smirnov și reacția de răspuns a guvernului de la Chișinău de a retrage cu începere din 1 septembrie 2001 ștampilele vamale moldovenești de care structurile de la Tiraspol s-au folosit cu succes din 1996 pentru promovarea legală a exporturilor din regiune. Percepută de unii drept un act de răzbunare a lui Voronin, în realitate retragerea ștampilelor, calificată de Tiraspol drept o „blocadă economică” a Transnistriei

și o încălcare flagrantă a memorandumului de la Moscova, a însemnat renunțarea autorităților moldovenești la tactica „concesiunilor unilaterale” aplicată la negocieri practic din 1992, după stoparea ostilităților. Această schimbare politică calitativă pornea de la înțelegerea faptului că negocierile pot fi constructive și eficiente doar în condițiile exercitării unor presiuni asupra regimului de la Tiraspol pentru a-l determina să-și onoreze angajamentele asumate și să accepte cedări reciproce în spiritul unui compromis rezonabil.

Tensiunile apărute brusc între Chișinău și Tiraspol în mod firesc au afectat relațiile moldo-ruse, însă nu au împiedicat continuarea dialogului dintre Chișinău și Moscova, pe care președintele moldovean miza mult. Un succes remarcabil în acest sens l-a constituit semnarea la 19 noiembrie 2001 la Moscova, de către președinții V. Voronin și V. Putin, a Tratatului de prietenie și cooperare între Republica Moldova și Federația Rusă. Conform prevederilor acestui tratat, ambele state și-au exprimat „atașamentul față de procesul de reglementare politică a problemei transnistrene în baza respectării suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova”; condamnau „separatismul sub toate formele lui de manifestare”; se angajau reciproc „să nu sprijine mișcările separatiste” și să se abțină „de la orice acțiuni care ar cauza prejudicii suveranității, independenței și integrității teritoriale”.¹⁹

În dorința fermă de a depăși cât mai repede diferendul transnistrean cu o implicare mai activă a factorilor internaționali, în condițiile unei aversiuni generale a societății moldovenești față de controversatele modele de federalizare a țării ca posibile scenarii de reglementare a

conflictului, V. Voronin inițiază în vara lui 2002 discuții largi și temerare pe marginea unor proiecte la baza cărora urma să fie pusă așa-zisa concepție de „fedație asimetrică”. Potrivit proiectului în cauză, la pregătirea căruia au fost antrenați experți din partea Chișinăului, Tiraspolului, OSCE, Federației Ruse și Ucrainei, regiunea transnistreană urma să obțină prerogative caracteristice subiecților unor federații cunoscute, dar nu în baza unui acord cu alți subiecți federali, ci a unui act constituțional care urma să fie aprobat în cadrul unui referendum. În consecință, un proiect de statut pentru Transnistria de acest gen a fost elaborat de către un grup de experți internaționali sub egida OSCE și prezentat în iulie 2002 la Kiev. Proiectul în cauză, inspirat/preluat din Constituția Federației Ruse, a fost salutat în principiu de oficialitățile moldovenești, dar respins de către administrația de la Tiraspol.²⁰

În astfel de circumstanțe, în noiembrie 2003 a apărut „Memorandumul cu privire la principiile de bază ale structurii statului unificat”, care a avut o rezonanță puternică în „spațiu și în timp”.²¹ Cunoscut bine și ca „Memorandumul Kozak”, după numele principalului său autor – Dmitri Kozak, persoana a doua în administrația președintelui rus V. Putin, acest nou plan rusesc a devenit cu timpul unul dintre cele mai controversate scenarii de reglementare a conflictului transnistrean, de care Moscova practic nu s-a dezis până în prezent. Conform prevederilor documentului în cauză, care, în esență, constituia o materializare a ideii „statului comun” lansată de Primakov, problema transnistreană urma să fie soluționată definitiv prin „transformarea organizării de stat a Republicii Moldova în vederea edificării pe principii federative a unui stat

unic independent și democratic definit în teritoriul frontierelor RSS Moldovenești la situația din 1 ianuarie 1990”. Noul stat unic numit „Republica Federativă Moldova” includea doi subiecți federali „Republica Moldovenească Nistreană” și „Formațiunea teritorial-autonomă Găgăuzia”, urma să fie creat treptat într-o perioadă lungă de timp – până în anul 2020, conform unei constituții elaborate și adoptate în comun, și „bazat pe principiul unității teritoriului și principii unice de organizare a puterii de stat, a spațiilor unice de apărare (pentru perioada de tranziție), vamal, valutar-monetar”. Subiecții federației erau înzestrați cu prerogative extrem de largi, inclusiv dreptul de veto cu posibilitatea practică de a bloca adoptarea deciziilor în probleme cardinale, atât în Parlamentul federal bicameral, cât și în alte structuri de stat. Chișinăul și Tiraspolul urmau să se adreseze Federației Ruse cu „propunerea de a oferi garanții de securitate” potrivit cărora Federația Rusă urma să desfășoare pe teritoriul viitoarei federații pe un termen până în anul 2020, în baza unui acord bilateral moldo-rus, „forțe stabilizatoare pacifitoare cu un efectiv care nu va depăși cifra de 2000 de oameni”.

„Memorandumul Kozak” a provocat o adevărată furoare în societatea moldovenească, scandalizând totodată și comunitatea internațională. Forțele de opoziție din Moldova, încurajate și sprijinite de către instituțiile europene, OSCE, UE, Consiliul Europei și SUA, au format un front comun împotriva acestui proiect și în apărarea Constituției. Acestea au criticat vehement îndeosebi dreptul la veto oferit subiecților federali, care ar fi făcut viitorul „stat reintegrat” nefuncțional și neviabil, posibilitatea amplasării pe teritoriul acestuia a trupelor pacifitoare ruse pe un

termen îndelungat, precum și negocierile purtate în secret pe la spatele altor actori internaționali interesați. Conștientizând riscurile politice serioase pe care și le asuma atât în plan intern, cât și extern, în ultimul moment, pe data de 24 noiembrie, cu o zi înainte de sosirea la Chișinău a președintelui Putin, președintele Voronin a decis să nu semneze documentul, la negocierea și parafarea căruia a participat personal. Pentru aceasta, el a fost nevoit să înfrunte critici extrem de dure din partea Moscovei și a Tiraspolului, care i-au reproșat îndeosebi faptul că a cedat în fața presiunilor Occidentului, dar mai ales contraofensiva politico-diplomatică și economică declanșată asupra Republicii Moldova. „Criza școlilor” și „războiul căilor ferate” care au urmat după atacul structurilor de forță ale regimului separatist asupra școlilor moldovenești din regiune cu predare în baza grafiei latine și ocupării prin violență a proprietății „Căii ferate din Moldova” de pe malul stâng al Nistrului și mun. Bender, stoparea retragerii trupelor ruse de pe teritoriul Republicii Moldova și suspendarea participării reprezentanților Chișinăului în formatul de negocieri au ridicat obstacole serioase în procesul de reglementare pentru mulți ani înainte.

Pe acest fundal, în anul 2005, în procesul de reglementare a diferendului transnistrean au început să se manifeste mai activ Uniunea Europeană și Ucraina. Extinderea UE și instalarea frontierelor sale de est pe Prut, care s-a produs la 1 ianuarie 2007, a contribuit esențial la sporirea interesului Bruxelles-ului față de Republica Moldova și, implicit, față de conflictul transnistrean, perceput ca un focar de tensiune pentru întregul continent. Drept dovadă elocventă în acest sens a servit semnarea în februarie

2005 a Planului de acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană și numirea în martie 2005 a reprezentantului special al UE pentru Republica Moldova. Planul de acțiuni conținea un compartiment special privind conflictul transnistrean și dezvoltarea relațiilor de bună vecinătate cu Ucraina.²² Ucraina, la rândul său, în virtutea situației sale geopolitice și a aspirațiilor crescânde de integrare euroatlantică tindea să se manifeste tot mai pozitiv ca factor stabilizator și furnizor de securitate nu doar în regiune, ci și în Europa în întregime. Animate de acest mobil, autoritățile de la Kiev au hotărât să prezinte în mai 2005 la Chișinău, cu ocazia desfășurării summitului GUAM, un nou plan de reglementare a problemei transnistrene intitulat sugestiv „Reglementare prin democratizare”. În esență, noul plan ucrainean, cunoscut și ca „Planul Yushchenko”, reprezenta un scenariu de soluționare a conflictului în trei etape într-un termen restrâns, prin pregătirea și desfășurarea unor alegeri libere și democratice în organul legislativ regional sub o monitorizare riguroasă internațională. Astfel de alegeri trebuiau să conducă la legitimizarea autorităților de la Tiraspol cu care urma să fie negociat statutul special al acestei regiuni în baza respectării suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova, proiectul căruia urma să fie elaborat și adoptat de către Parlamentul moldovenesc.²³ În conformitate cu prevederile „Planului Yushchenko”, susținut de către autoritățile de la Chișinău și, cu anumite rezerve, de I. Smirnov, Parlamentul Republicii Moldova, în dezvoltarea proiectului ucrainean, a adoptat practic în unanimitate la 10 iunie și, respectiv, la 22 iulie 2005, două apeluri cu privire la democratizarea și demilitarizarea regiunii transnistrene, precum și o lege „Cu

privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria)”²⁴

Manifestând disponibilitatea pentru dezvoltarea unei cooperări mai strânse, președinții celor două țări vecine au semnat la 2 iunie 2005 o scrisoare comună adresată conducerii UE cu rugămintea de a institui o misiune specială de asistență la frontieră în Moldova și Ucraina, precum și protocolul de rigoare prin care Republica Moldova a sprijinit aderarea Ucrainei la Organizația Mondială a Comerțului. În același spirit, la 30 decembrie 2005 prim-miniștrii Moldovei și Ucrainei au semnat o Declarație comună prin care cele două guverne s-au angajat să pună în vigoare protocolul încheiat încă în mai 2003 de către serviciile vamale, conform căruia accesul bunurilor pe teritoriile vamale ale celor două țări putea fi asigurat doar în baza rechizitelor vamale legale.²⁵ Astfel, demararea la 30 noiembrie 2005 a activității Misiunii EUBAM și aplicarea cu începere din 6 martie 2006 pe segmentul transnistrean al frontierei de stat moldo-ucrainene a noului regim vamal, au schimbat cardinal situația în jurul Transnistriei. Antrenarea UE în soluționarea problemelor existente pe acest sector de frontieră și sporirea gradului de cooperare dintre UE, Republica Moldova și Ucraina în domeniul combaterii fenomenelor ilicite a contribuit vizibil la restabilirea controlului indirect al autorităților moldovenești asupra operațiilor de export-import în regiunea transnistreană care constituiau una din sursele principale de venit pentru bugetul regimului de la Tiraspol, dar și de îmbogățire a exponenților acestuia. În revanșă, liderii de la Tiraspol au refuzat să contribuie la promovarea „Planului Yushchenko”, aducând reproșuri Kievului pentru politica „părtinitoare” în favoarea

părții moldovenești, iar Chișinăului – pentru tentativele de a „supune” Transnistria unei „blocade economice” și de a „impune” planul său propriu de soluționare a conflictului. În semn de solidaritate cu regimul de la Tiraspol, care în viziunea Moscovei s-a pomenit în fața unei „catastrofe umanitare”, Federația Rusă introduce în martie 2006 interdicții la importul de vinuri moldovenești pe piața rusă.

Între timp, s-au produs evoluții semnificative și în formatul de negocieri privind soluționarea diferendului transnistrean. Implicarea directă, la invitația Chișinăului și a Tiraspolului, începând din septembrie 2005, a Uniunii Europene și SUA în calitate de observatori în procesul de negocieri și extinderea formatului „pentagonal” la formula „5+2” a deschis perspective promițătoare în eforturile de identificare a unei soluții adecvate pentru conflict. Însă, din cauza comportamentului obstructionist al reprezentanților regimului de la Tiraspol, după cinci runde de negocieri în formatul „5+2”, în februarie 2006 acesta și-a suspendat ședințele formale. Eforturile întreprinse în scopul relansării procesului de negocieri în formatul „5+2” nu s-au încununat de succes. În cadrul consultărilor moldo-ruse, care s-au desfășurat cu o intensitate deosebită în noiembrie 2006 – ianuarie 2007 la Moscova, diplomații moldoveni nu au reușit să-i convingă pe partenerii ruși să accepte un plan calitativ nou de soluționare a conflictului transnistrean. Potrivit proiectului prezentat, problemele politice (democratizarea și statutul special al Transnistriei), de securitate (demilitarizarea și statutul de neutralitate), economice (privatizarea și proprietatea rusească) și sociale (garanții pentru populația din Transnistria) urmau să fie negociate „în pachet” în cadrul formatului „5+2”.²⁶ Astfel,

spre deosebire de proiectele anterioare, potrivit cărora reglementarea conflictului urma să fie înfăptuită treptat, pe etape, începând cu problemele social-economice și terminând cu adoptarea statutului special al regiunii, planul „în pachet” presupunea negocierea concomitentă a tuturor aspectelor conflictului conform principiului: „Nimic nu este convenit dacă nu este convenit totul”. O atare abordare pragmatică și temerară, care lua în calcul interesele tuturor părților, inclusiv cele ale Federației Ruse, dar evita ideea de federalizare și conceptul „competențelor comune”, a fost sprijinită în principiu de către UE, SUA și Ucraina. Moscova însă a manifestat o atitudine mai degrabă refractară decât rezervată față de planul „în pachet” înaintat de Chișinău, etalându-și cu diferite prilejuri predilecțiile sale pentru „Memorandumul Kozak”.

Discuțiile care s-au desfășurat ulterior în diferite configurații pe marginea planului „în pachet”, care părea să fie cel mai rațional din toate câte au existat până la acel moment, nu au dat rezultate concrete. Modalitatea de soluționare a conflictului în cadrul formatului „5+2” era abordată în mod diametral opus: Chișinăul insista consecvent asupra elaborării și adoptării statutului special al regiunii transnistrene în baza respectării suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova; Tiraspolul pleda cu aceeași tărie pentru „normalizarea relațiilor” dintre Transnistria și Republica Moldova în baza „realităților existente”, adică recunoașterea de fapt a stărilor de fapt în Transnistria. Drept „argumente” în favoarea secesiunii erau invocate existența așa-zisului „popor transnistrean”, care ar avea „dreptul la autodeterminare”, existența Transnistriei ca „stat *de facto*”, precum și rezultatele „referendumului” din 17

septembrie 2006, potrivit cărora „majoritatea covârșitoare” a populației regiunii s-a pronunțat în favoarea „independenței” Transnistriei și „aderării ei ulterioare la Federația Rusă”.²⁷ În mod diferit era conceput și formatul în care urma să fie identificate soluțiile pertinente: în timp ce Chișinăul opta pentru purtarea negocierilor de rigoare în formatul „5+2”, de natură să asigure un compromis rezonabil și un echilibru de interese între toți actorii implicați, Tiraspolul insista asupra purtării negocierilor ca „parte egală” doar în formatul „1+1” (Chișinău–Tiraspol), sau în cel „trilateral” (cu participarea Moscovei), formatul „5+2” fiind considerat ca fiind unul „de consultări”. În astfel de circumstanțe actorii internaționali implicați, OSCE, UE, SUA și Ucraina, au sprijinit principiile promovate de către autoritățile moldovenești. În același timp, Federația Rusă, în calitatea sa de „mediator, pacificator și garant”, susținând generos pe toate căile regimul transnistrean și oferind cetățenie rusă locuitorilor regiunii, se arăta consecvent dispusă să „susțină orice înțelegere” asupra căreia Chișinăul și Tiraspolul vor conveni ca „părți egale”.²⁸

În dorința de a stimula procesul de reglementare președintele Voronin lansează în octombrie 2007 o serie de inițiative privind întărirea încrederii și securității între cele două maluri ale Nistrului.²⁹ Elaborarea de către grupurile de lucru create în acest scop la Chișinău și Tiraspol și implementarea în comun a unor proiecte concrete în sfera social-economică, umanitară și de securitate, inclusiv cu concursul partenerilor internaționali, avea menirea de a contribui efectiv la sprijinirea populației și, în același timp, la crearea unor condiții propice pentru desfășurarea negocierilor de rigoare privind

reglementarea politică a conflictului. Printre acestea se înscria, în particular, oferirea unor garanții sociale populației, asigurarea gratuită a cetățenilor cu acte de identitate și acordarea întreprinderilor din regiune a preferințelor comerciale autonome oferite Republicii Moldova de către UE în martie 2007.³⁰ Contând pe un tratament reciproc, Chișinăul a insistat în permanență asupra ridicării tuturor obstacolelor din calea circulației libere a persoanelor și bunurilor între cele două maluri ale Nistrului, așa după cum era prevăzut în acordul moldo-rus din 1992, solicitând îndeosebi lichidarea punctelor de control instalate în mod arbitrar în Zona de Securitate și abolirea „taxelor de înregistrare” pentru persoane și a „taxelor vamale” de 100% pentru bunurile de pe malul drept. Inițial, liderii de la Tiraspol au considerat inițiativele în cauză drept o „acțiune de PR”, ulterior însă s-au arătat mai interesați de promovarea unor astfel de măsuri în sfera social-economică. În același timp, aceștia au respins cu desăvârșire propunerile privind demilitarizarea celor două maluri ale Nistrului. Drept alternativă, Tiraspolul promova cu tenacitate proiectele sale de „acorduri” cu privire la relațiile de „prietenie și cooperare”, „sistemul de garanții”, „nerecurgerea la forță” etc., concepute în esență ca tratate între doi subiecți de drept internațional egali.³¹ Astfel, viziunile Chișinăului și ale Tiraspolului privind măsurile de întărire a încrederii și securității erau diferite. În timp ce autoritățile moldovenești concepeau măsurile respective într-o legătură indisolubilă cu procesul de negocieri privind reglementarea politică a conflictului, administrația de la Tiraspol le trata ca pe un instrument în politica de consolidare a statalității transnistrene.

Evoluția situației din ultimii ani în jurul conflictelor din Balcani și Caucazul de Sud, noile tendințe în politica externă a Federației Ruse, inclusiv folosirea pârgurilor comerciale și „armei energetice” ca instrumente de presiune, recurgerea la forță pentru depășirea crizelor regionale, precum și aspirațiile Ucrainei și Georgiei de a adera la NATO au ridicat noi riscuri și sfidări în contextul reglementării transnistrene. Tentativa Kremlinului de a folosi cazul provinciei Kosovo ca „precedent” și „model universal” pentru soluționarea conflictelor teritoriale din Georgia pe calea intervenției armate și recunoașterii Abhaziei și Osetiei de Sud în calitate de „state suverane și independente” au generat confuzii și dificultăți politice serioase în alte zone de conflict din spațiul ex-sovietic, inclusiv în jurul Transnistriei. Deși Chișinăul respinge cu fermitate orice analogii și paralele cu „precedentele” provinciei Kosovo și cel caucazian, acestea continuă să planeze ca niște „fantomе” deasupra Transnistriei. În astfel de circumstanțe, Republica Moldova s-a simțit încurajată de „Declarația Dumei de Stat cu privire la politica Federației Ruse față de Abhazia, Osetia de Sud și Transnistria”, adoptată în martie 2008, prin care, spre deosebire de adresările entităților georgiene, cererea liderilor de la Tiraspol privind recunoașterea independenței Transnistriei practic a fost ignorată.³² Aceștia însă nu s-au dezis de ambițiile secesioniste, continuând să promoveze cu o fermitate constantă politica de consolidare a statalității transnistrene, inclusiv prin revendicarea confirmării „înțelegerilor convenite anterior”, recunoașterea „egalității părților” și a „realităților existente”, renunțarea la „exercitarea presiunilor” și ridicarea „blocadei economice” în jurul Transnistriei etc. În același context se în-

scriu și tentativele de a prezenta la masa negocierilor noi proiecte de „acorduri bilaterale moldo-transnistrene” și de a reanima scenariu vechi, precum este, bunăoară, cel privind „statutul amânat”. Elocventă în acest sens este opinia unuia dintre veteranii diplomației sovietice, Iulii Kviținski, exprimată în timpul audierilor din Duma de Stat rusă, potrivit căruia „statutul amânat este statutul care încă nu este stabilit prin acorduri internaționale și rezoluții ale Consiliului de Securitate al ONU”, acesta însă este „calea care duce spre recunoașterea independenței”³³.

Noi complicații în eforturile de reglementare a conflictului transnistrean au apărut după întâlnirea de la Moscova din 18 martie 2009 a șefului statului moldoveanesc V.Voronin cu liderul de la Tiraspol I. Smirnov „în prezența președintelui Federației Ruse” D. Medvedev.³⁴ Declarația comună semnată în cadrul acestei întâlniri, ca și întâlnirea propriu-zisă percepută de unii ca o tentativă de subminare a negocierilor în formatul consacrat „5+2”, dezavantaja serios din punct de vedere politic atât Republica Moldova, cât și partenerii săi occidentali, UE și SUA. Potrivit prevederilor declarației în cauză, care puneau „conducerea Republicii Moldova și a Transnistriei” practic pe picior de egalitate fără a face referiri la suveranitatea și integritatea Republicii Moldova, Chișinăul și Tiraspolul se angajau să „continue contactele directe în scopul activizării procesului de negocieri” și să creeze, împreună cu ceilalți participanți, „condiții”, fără a fi specificate, pentru „relansarea cât mai grabnică a lucrului în formatul „5+2”. Indicațiile cu privire la „transformarea” actualei operații de menținere a păcii într-o „operație de garantare a păcii sub egida OSCE după reglementarea transnistreană”,

au provocat controverse serioase, fiind interpretate ca o schimbare de principiu a abordărilor în strategia de reglementare a conflictului transnistrean promovată de către conducerea Republicii Moldova în ultimii ani, inclusiv vizând deciziile Summitului OSCE de la Istanbul cu privire la Moldova și prevederile Actului final al Tratatului FACE adoptate în noiembrie 1999.

Aflată în fața unor sfidări fără precedent, inclusiv cele generate de lupta politică acerbă în campania electorală din aprilie–iulie 2009 și de evoluția situației din regiunea transnistreană, elita politică moldovenească mizează mult pe sprijinul partenerilor săi occidentali, UE și SUA, fără de care eforturile de a depăși dificultățile cu care se confruntă țara nu au sorți de izbândă. Inspiră optimism în acest sens tendințele UE privind aprofundarea cooperării cu Republica Moldova în cadrul Parteneriatului Estic și imprimarea unei noi dimensiuni dialogului cu Federația Rusă în contextul inițiativelor Moscovei cu privire la edificarea unei noi arhitecturi de securitate în Europa. Identificarea rapidă a unei soluții pentru problema Transnistriei, sugerată de către cancelarul federal german Angela Merkel și președintele francez Nicolas Sarkozy, bunăoară, ar fi de natură să contribuie la crearea unei atmosfere propice pentru punerea în vigoare a Tratatului FACE adoptat, considerat ca un pilon al securității europene.³⁵

Concluzii și sugestii. În lumina analizei paradigmelor reglementării conflictului transnistrean, răspunsul la întrebarea formulată în compartimentul introductiv al acestui articol ar putea fi unul simplu și tranșant. În pofida multiplelor premise pozitive, a planurilor rezonabile înaintate, eforturilor depuse și implicării unor

actori cu o pondere deosebită în afacerile internaționale precum sunt Federația Rusă, Ucraina, UE și SUA, diferendul transnistrean nu a fost soluționat până în prezent din cauza caracterului său emnamente geopolitic. Interesele imuabile ale Federației Ruse de a menține cu orice preț Republica Moldova în sfera sa de influență au determinat-o pe aceasta să pledeze mai degrabă în favoarea „înghețării” conflictului în jurul Transnistriei decât să sprijine o soluție de compromis care ar corespunde cât se poate de adecvat intereselor tuturor actorilor implicați.

Lipsa voinței politice necesare din partea Federației Ruse, care, în virtutea circumstanțelor cunoscute continuă să joace un rol crucial în această regiune, având în mâinile sale „cheile” principale ale reglementării conflictului, a condiționat și ineficiența mecanismelor de pacificare și a formatelor de negocieri utilizate pe parcursul anilor în vederea depășirii crizei transnistrene. Refuzul Federației Ruse de a-și onora angajamentele asumate la Summitul OSCE de la Istanbul privind retragerea completă a trupelor sale de pe teritoriul Republicii Moldova și stăruința de a-și perpetua prezența militară în această regiune contribuie efectiv la favorizarea separatismului transnistrean. Asistența politică, economică, financiară, umanitară și morală acordată Transnistriei de către Federația Rusă de o manieră nedisimulată și, în același timp, aplicarea unor pârghii de presiune politică și măsuri de constrângere economică asupra Republicii Moldova, pune serios la îndoială calitatea ei de mediator imparțial în procesul de reglementare. În astfel de circumstanțe, comportamentul obstrucționist, intransigent și ireconciliabil manifestat la masa tratativelor de către reprezentanții de la Tiraspol,

deseori prezentat drept cauza principală a trenării procesului de soluționare a conflictului, este în realitate o derivată a politicii rusești.

Prin urmare, diplomația rusă, marcată de stereotipuri și veleități de sorginte neoimperială, prin sprijinirea și încurajarea regimului secesionist de la Tiraspol, folosirea exponenților acestui regim ca instrument de presiune și influență, promovarea unor planuri de reglementare și mecanisme de negocieri inconsistente, declinarea neîntemeiată a angajamentelor relevante asumate pe plan internațional și tendința de a-și satisface propriile preocupări de securitate din contul intereselor legitime ale partenerului său mai slab, a făcut să se spulbere așteptările nutrite de elitele politice moldovenești privind soluționarea cât mai grabnică și echitabilă a problemei transnistrene.

Eforturile întreprinse în vederea soluționării problemei transnistrene nu au dat rezultatele scontate și din cauza greșelilor metodologice, de natură tactică și strategică, comise de către autoritățile moldovenești pe parcursul anilor. Concesiile unilaterale serioase făcute de oficialitățile de la Chișinău, în dorința de a înfrunța veleitățile liderilor de la Tiraspol și de a-i încuraja pe aceștia să adopte o atitudine constructivă la masa de tratative, fără a obține reacții reciproce adecvate, au avut un efect invers. Respingând cu desăvârșire ideea compromisului și a reconcilierii, exponenții regimului de la Tiraspol au profitat din plin de avantajele obținute de pe urma concesiilor, în particular, de ștampilele vamale și de recunoașterea dreptului de a întreține relații externe în domeniul comercial-economic, de acceptarea conceptului de federalizare și de „stat comun”, de tratarea ca parte egală la

negocieri etc., pentru a consolida practic toate structurile entității secesioniste transnistrene și a construi un stat *de facto*.

Schimbările remarcabile intervenite după revoluția portocalie în politica Ucrainei vizavi de problematica transnistreană au alimentat puternic aspirațiile Chișinăului vizând obținerea unui sprijin considerabil în eforturile de restabilire a suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova. În consecință, aportul noilor autorități de la Kiev în schimbarea calitativă a situației în jurul Transnistriei a fost într-adevăr unul impresionant, dacă se iau în considerare efectele pozitive ale lansării „planului Yushchenko” privind reglementarea conflictului transnistrean, instituirea Misiunii de asistență la frontiera moldo-ucraineană (EUBAM), precum și punerea în aplicare a înțelegerilor moldo-ucrainene în domeniul vamal, care au contribuit la securizarea frontierei și la restabilirea controlului din partea autorităților moldovenești asupra întreg teritoriului vamal al țării. Însă tendința Kievului de a juca un rol pozitiv în reglementarea transnistreană avea limitele sale, condiționate de interesele geopolitice și persistența unor chestiuni sensibile în raporturile dintre cele două țări vecine. Astfel, același „sindrom geopolitic” și complexe naționale care stăpânesc politica externă a Ucrainei au constituit cele mai serioase impedimente în valorificarea deplină a potențialului acestui important actor regional pentru depășirea crizei transnistrene.

Implicarea directă a Uniunii Europene și SUA în calitate de observatori în formatul de negocieri „5+2” și propunerile Chișinăului de a aborda „în pachet” în cadrul acestui format problemele principale legate de conflict, de rând cu inițiativele privind

întărirea încrederii, au contribuit în sens pozitiv la schimbarea atmosferei generale în procesul de reglementare a conflictului transnistrean. Însă, în pofida caracterului promițător al dinamicii pozitive care s-a conturat în anii 2005–2006, acțiunile întreprinse de către acești doi dintre cei mai influenți actori internaționali s-au ciocnit din nou de rezistența Federației Ruse, care a zădărnicit înregistrarea unui progres real în negocierile privind elaborarea statutului special al regiunii transnistrene.

În pofida dificultăților inerente, procesul de reglementare a conflictului transnistrean are perspective reale. Autoritățile moldovenești trebuie să persevereze în eforturile lor pentru atingerea obiectivelor propuse, folosind în acest sens mai rațional capitalul politic și experiența practică acumulată. Reluarea eventuală a reuniunilor în formatul „5+2” trebuie să fie orientată într-o direcție edificatoare, având drept finalitate soluționarea în baza unei abordări „în pachet” a problemei principale a conflictului, și anume – elaborarea și adoptarea statutului special al regiunii transnistrene (Transnistriei) în baza respectării suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova. Soluționarea definitivă a problemei transnistrene trebuie să conducă la crearea unui stat funcțional și viabil care nu poate fi conceput pe principii federaliste.

O analiză pertinentă a experienței acumulate pe parcursul anilor, precum și învățămintele trase din aceasta, trebuie să conducă la înțelegerea necesității manifestării unei voințe politice ferme și temerare pentru adoptarea unor abordări de principiu noi în vederea schimbării stării de lucruri actuale și trasării direcțiilor prioritare pentru perspectiva apropiată. Totodată, Republica Moldova va trebui să

se ghideze și în continuare de metodologia soluționării „în pachet” a problemelor-cheie – politice, economice, sociale, umanitare și de securitate legate de conflict, prin negocierea și aprobarea înțelegerilor de rigoare în formatul „5+2”. Doar o astfel de abordare rațională și pragmatică care ia în calcul interesele majore ale principalilor actori vizați, în special, a Federației Ruse, este de natură să stimuleze procesul de negocieri și să deschidă perspective promițătoare.

Este necesar de acționat cu mai multă insistență și abilitate pentru valorificarea mai eficientă a potențialului Ucrainei în vederea soluționării diferendului transnistrean. Pentru aceasta, autoritățile moldovenești ar trebui să coopereze mai strâns cu Ucraina pentru depășirea animozităților care mai persistă în raporturile bilaterale și să o sprijine în aspirațiile ei de afirmare ca lider regional și de integrare euroatlantică. Astfel, Kievul ar putea deveni un co-sponsor geopolitic valoros în promovarea unui proiect comun cu Federația Rusă și UE capabil să dezlege „nodul transnistrean”.

În acțiunile sale de mai departe, Republica Moldova va trebui să intereseze, metodic și cu inteligență, partenerii săi tradiționali implicați în formatul „5+2” în scopul reglementării cât mai grabnice a conflictului transnistrean care ar corespunde intereselor tuturor actorilor vizați. Contribuția UE și SUA la reglementarea transnistreană ar putea spori odată cu ridicarea statutului lor, de la observatori la mediatori, și atribuirii problematicei transnistrene unei importanțe mai mari pe agenda dialogului cu Federația Rusă, în vederea elaborării unor abordări comune în soluționarea problemei în jurul Transnistriei și înlocuirii actualei operații de menținere a păcii cu o misiune multinațională civilă cu mandat

internațional. Asigurarea îndeplinirii pe deplin a deciziilor Summitul OSCE de la Istanbul privind retragerea completă a trupelor ruse de pe teritoriul Moldovei este de natură să contribuie substanțial la crearea condițiilor necesare pentru depășirea impasului în problematica Tratatului FACE și la stimularea procesului de reglementare a conflictului.

Sensibilizarea în continuare a organismelor internaționale vizate, îndeosebi a ONU, OSCE, UE, Consiliul Europei, pe agenda cărora figurează și chestiunea transnistreană, este necesară pentru asigurarea condițiilor propice, inclusiv în domeniul edificării instituțiilor democratice, apărării drepturilor omului și demilitarizării, precum și obținerea sprijinului politic în vederea identificării soluțiilor adecvate pentru depășirea crizei transnistrene.

Promovarea consecventă a măsurilor de întărire a încrederii și securității, în particular prin sprijinirea continuă a populației, stimularea dezvoltării întreprinderilor și promovarea exporturilor din regiunea transnistreană, realizarea unor

proiecte social-economice de anvergură, inclusiv cu sprijinul comunității donatoare internaționale, este de natură să întărească legăturile dintre cele două maluri ale Nistrului și să încurajeze tendințele de restabilire a integrității Republicii Moldova.

În eforturile sale, autoritățile moldovenești trebuie să mizeze în continuare pe un sprijin cât mai larg din partea societății civile și a forțelor politice, fără de care politica de reintegrare a țării nu are sorți de izbândă. Ameliorarea continuă a situației social-economice, ridicarea nivelului de trai al populației și efectuarea unor transformări democratice cardinale în contextul politicii de integrare europeană ar spori, fără îndoială, atractivitatea malului drept pentru populația de pe malul stâng al Nistrului, catalizând în acest mod tendințele integraționiste. „Va trece puțin timp, după cum mărturisește un exponent al opiniei publice din regiune, și în cazul în care în locul unei Basarabii mizerabile pe celălalt mal al Nistrului locuitorii Transnistriei vor vedea o vitrină strălucitoare a Uniunii Europene, conflictul moldo-transnistrean va începe să se soluționeze de la sine”³⁶.

NOTE:

¹ *Moldova: No Quick Fix, Europe Report N°147*, 12 August 2003.

http://www.crisisgroup.org/library/documents/europe/147_moldova_rus.pdf.

Moldova: Regional Tensions over Transdnistria, Europe Report N°157, 17 June 2004

http://www.crisisgroup.org/library/documents/europe/moldova/157_moldova_transdnistria_tensions_rus.pdf.

Moldova's Uncertain Future, Europe Report N°175, 17 August 2006 http://www.crisisgroup.org/library/documents/europe/moldova/175_moldova_s_uncertain_future_rus.pdf.

Dezghetșarea unui conflict înghețat: aspecte legale ale crizei separatiste din Moldova. Asociația avocaților orașului New York. Comitetul Special pentru Afaceri Europene. <http://www.justice.gov.md/upload/Raport%20Transnistria%20Meyer%20rus.doc>.

King Charles, *Post-soviet Moldova: A Borderland in Tranzition/Moldova post-sovietică: Un ținut de hotar în tranziție*, Charles King, Ed. bilingvă. Iași, The Center for Romanian Studies, 1997. 118 p.

Chifu Iulian, *The brakethrough crisis of a quick solution in Transnistria* / Iulian Chifu, Oazu Nantoi, Oleksandr Sushko, București, Curtea Veche, 2008.

Serebrian Oleg. *Politosfera*, Ed. 1, Chișinău, Cartier, 2001, 272 p.; *idem. Geopolitica spațiului pontic*, Ed. a 2-a rev. și act., Chișinău, Cartier, 2006, 208 p.; *idem. Despre geopolitică*, Chișinău, Cartier, 2009, 176 p.

Institutul „Ovidiu Șincai”. *Raport de analiză politică: Transnistria evoluția unui conflict înghețat și perspective de soluționare*, București, sept. 2005.

http://leader.viitorul.org/public/555/ro/raport_romania%20on%20transnistria%5B1%5D.pdf.

Европеизация и разрешение конфликтов: конкретные исследования европейской периферии. Коппитерс Б., Эмерсон М., Хейссен М., Ковзиридзе Т., Нутчева Г., Точки Н., Валь М. С. комментариями Попеску Н., Нодиа Г. Пер. с англ. 2005, 312 с.

Pro et Contra: 2006, сентябрь – декабрь. <http://www.carnegie.ru/ru/pubs/procontra/>.

Reglementarea transnistreană: o soluție europeană / Igor Boțan. Chișinău: Arc, 2009, 88 p.

Феномен Приднестровья, 2-е изд., Тирасполь: РИО ПГУ, 2003. Кишинев, 27 апреля 2004 г.

Думитру Мынзэрарь. *Для федерализма в Республике Молдова не существует естественных предпосылок. 16 октября 2008*. <http://old.azi.md/investigation?ID=51546>; *idem*. Молдова должна искать новую парадигму разрешения приднестровского конфликта. Часть первая. Переосмысление 26 октября 2008. <http://old.azi.md/comment?ID=51681>; *idem*. Молдова должна искать новую парадигму разрешения приднестровского конфликта. Часть вторая. Противодействие. 5 ноября 2008. <http://old.azi.md/comment?ID=51847>.

² *Роль Российской Федерации в разрешении приднестровского конфликта. Семен Никулин, Владимир Соловьев, Дмитрий Мынзэрарь*.

Часть первая – упадок СССР и заговор центра, 26 марта 2007 года. <http://politicalmoldova.wordpress.com/2007/03/>. Часть вторая – борьба элит и державные амбиции, 6 апреля 2007 года. <http://politicalmoldova.wordpress.com/2007/04/06/>. *Часть третья: двуличная дипломатия и выбор России, 23 апреля 2007 года*. <http://politicalmoldova.wordpress.com/2007/04/>.

³ *Dezghetarea unui conflict înghețat: aspecte legale ale crizei separatiste din Moldova. Asociația avocaților orașului New York. Comitetul Special pentru Afaceri Europene*. <http://www.justice.gov.md/upload/Raport%20Transnistria%20Meyer%20rus.doc>.

⁴ *Mesaj al Președintelui RM, M. Snegur, adresat SG al ONU, B. Boutros-Ghali, în legătură cu amestecul Armatei a 14-a în afacerile interne ale RM*.

http://www.europa.md/upload/File/alte_documente/Mesaj%20lui%20Ghalli%2023%20mai%2092.doc.

⁵ *Соглашение о принципах мирного урегулирования вооруженного конфликта в приднестровском регионе Республики Молдова от 21.07.92 г. Приложение – приднестровское урегулирование (основ. док.)* <http://www.niss.gov.ua/book/Perep/pril.htm>.

⁶ Mihai Gribincea, *Politica rusă a bazelor militare: Georgia și Moldova*, Chișinău, Civitas, 1999, 207 p.; *idem. The Russian policy on military bases: Georgia and Moldova*, Ed. Cogito, Oradea, 2001, 320 p.

⁷ Vezi: Mihai Gribincea. *Op. cit.*

⁸ CSCE 1994 Summit, Budapest, 5-6 December 1994, Budapest Document 1994. http://www.osce.org/documents/mcs/1994/12/4050_en.pdf.

⁹ Report No. 13 by the CSCE Mission to Moldova, 13 November 1993. http://www.osce.org/documents/mm/1993/11/454_en.pdf.

¹⁰ *Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994*. <http://www.presidente.md/const.php?lang=rom>.

¹¹ Конституция Приднестровской Молдавской Республики (Принята на всенародном референдуме 24 декабря 1995 года и подписана Президентом Приднестровской Молдавской Республики 17 января 1996 года. Действующая редакция в соответствии с изменениями, внесенными Конституционным Законом № 310-КЗИД от 30 июня 2000г.) <http://www.olvia.idknet.com/const.htm>.

¹² Протокольное решение по разрешению проблем, возникших в области деятельности таможенных служб Республики Молдова и Приднестровья от 7 февраля 1996 г. Приложение – приднестровское урегулирование (основ. док.) <http://www.niss.gov.ua/book/Perep/pril.htm>.

¹³ Меморандум об основах нормализации отношений между Республикой Молдова и Приднестровьем, 8 мая 1997 года. <http://www.olvia.idknet.com/memorandum.htm>.

¹⁴ Совместное заявление Президентов Российской Федерации и Украины в связи с подписанием Меморандума об основах нормализации отношений между Республикой Молдова и Приднестровьем от 6 мая 1997 г. Приложение – приднестровское урегулирование (основ. док.) <http://www.niss.gov.ua/book/Perep/pril.htm>.

¹⁵ Протокол согласованных вопросов 11 марта 1996 г. Приложение – приднестровское урегулирование (основ. док.) <http://www.niss.gov.ua/book/Perep/pril.htm>.

¹⁶ OSCE. Istanbul Summit, 1999. Istanbul Document 1999. http://www.osce.org/documents/mcs/1999/11/4050_en.pdf.

¹⁷ Протокол о взаимном признании действия на территории Приднестровья и Республики Молдова документов, выдаваемых компетентными органами Сторон. http://www.olvia.idknet.com/documenti_yr.htm.

¹⁸ Илие Илашку освобожден из тираспольской тюрьмы. Тирасполь проявил политическую волю. <http://press.try.md/view.php?id=5473&iddb=Main>.

¹⁹ Tratat de prietenie și cooperare între Republica Moldova și Federația Rusă. Semnat la Moscova la 19 noiembrie 2001. // Tratatate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-2002), Ed. of., vol. 29, Chișinău: Moldpres, 2002, p. 337.

²⁰ Коммюнике делегации Приднестровской Молдавской Республики. <http://www.olvia.idknet.com/ol34-07-02.htm>.

²¹ Меморандум об основных принципах государственного устройства объединенного государства (2003), “Меморандум Козака”: Российский план объединения Молдовы и Приднестровья. <http://www.regnum.ru/news/458547.html>.

²² *Planul de acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană.* http://aap.gov.md/common/util/PlanulActiuniRM_UE.pdf.

²³ *План урегулирования приднестровской проблемы (План Ющенко) // Сборник документов, относящихся к Совместному заявлению премьер-министров Молдовы и Украины.* Кишинев, 2006 г.

²⁴ *Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr. 117 din 10.06.2005 cu privire la inițiativa Ucrainei în problema reglementării conflictului transnistrean și la măsurile pentru democratizarea și demilitarizarea zonei transnistrene.*

<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=307472>.

Legea Republicii Moldova nr. 173 din 22.07.2005 cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stînga Nistrului (Transnistria) <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=313004>.

²⁵ *Joint Declaration of the Prime-Ministers of Ukraine and the Republic of Moldova.* Kiev, 30 December 2005.

<http://www.eubam.org/files/300-399/304/Joint%20Declaration-301205-eng.pdf>.

²⁶ *Декларация о принципах и гарантиях приднестровского урегулирования.* <http://novaiaazeta.org.ru/index.php?newsid=721>.

²⁷ *Обращение президента Приднестровской Молдавской республики И.Н. Смирнова к народу Приднестровья по итогам общенародного референдума* <http://www.olvia.idknet.com/ol161-09-06.htm>.

²⁸ *Vezi: Протокол по итогам рабочей встречи Заместителя Председателя Правительства Российской Федерации А.Д. Жукова с Президентом Приднестровья И.Н.Смирновым.* Москва, 23 мая 2006 года. <http://www.olvia.idknet.com/ol131-05-06.htm>.

²⁹ *Președintele Republicii Moldova, Vladimir Voronin: în reglementarea transnistreană nu trebuie să fie pauze.*

<http://www.presedinte.md/press.php?p=1&s=5372&lang=rom>, <http://www.presedinte.md/press.php?p=1&s=5457&lang=rom>.

³⁰ *Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr. 959 din 09.09.2005 cu privire la măsurile de asigurare a confirmării cetățeniei și documentării populației din localitățile din stînga Nistrului (Transnistria).* <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=305730>.

Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr. 814 din 02.08.2005 privind confirmarea garanțiilor principale pentru populația Transnistriei.

<http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=304892&lang=1>.

³¹ *Договор о дружбе и сотрудничестве между Республикой Молдова и Приднестровской Молдавской Республикой. Проект Приднестровской Стороны от 11 апреля 2008 года.* <http://www.olvia.idknet.com/ol116-04-08.htm>.

Соглашение об основах системы гарантий в молдавско-приднестровском урегулировании. Москва, 18 марта 2009 года. <http://www.regnum.ru/news/1139474.html>.

³² *Заявление Государственной Думы о политике Российской Федерации в отношении Абхазии, Южной Осетии и Приднестровья.* www.duma.gov.ru/index.jsp?ums_zayavlen/z_0308.html.

³³ «Отложенная» независимость» 13.03.2008. <http://www.rosbalt.ru/print/464804.html> .

³⁴ Совместное заявление, принятое по итогам переговоров Президента Российской Федерации Д.А. Медведева с Президентом Республики Молдова В.Н. Ворониным и главой Приднестровья И.Н. Смирновым, Барвиха, 18 марта 2009 года.

http://www.mid.ru/brp_4.nsf/0/0C29B78403398C46C325757D0056C04E.

³⁵ «La sécurité, notre mission commune», Angela Merkel, Nicolas Sarkozy // Le Monde, 03.02.2009.

³⁶ Максим Шведов, Чего хочет Россия в Молдавии и Приднестровье? <http://ava.md/034-kommentarii/02886-chego-hochet-rossiya-v-moldavii-i-pridnestrove.html> .

Notă: Toate paginile de internet au fost accesate pe data de 31 august 2009.

HOMELAND SECURITY – PERSPECTIVA AMERICANĂ A SECURITĂȚII ÎN CONTEXTUL NOILOR PROVOCĂRI LA ADRESA SECURITĂȚII NAȚIONALE ȘI GLOBALE

Natalia ALBU*

This article analyzes the „homeland security” concept, which serves as a subject for present-day debates not only because it is a new concept, but also because it generates confusion in the context of the national security policy. The first step to structure this concept was made by the United States of America, which after the terrorist attack from September 2001, decided that it is necessary to improve the security of its own territory. In this context, „homeland security” concept aims to harmonize different sectors at the national and international levels, so as to make it possible to come up with a common approach to the challenges dealing with global and national security, in order to prevent the terrorist attacks, to reduce the vulnerability to terrorism and other emerging threats. Actually, this concept represents the response to the stringent need of being secured, which appeared at the beginning of the 21st century.

Omenirea s-a preocupat dintotdeauna să-și construiască sau să-și reconstruiască pacea și securitatea, iar conceptul de securitate este unul foarte disputat. În acest context, prin „*homeland security*” se dorește armonizarea diverselor sectoare, la nivel național și internațional, pentru a face posibilă o abordare comună a provocărilor adresate securității globale și naționale, în scopul prevenirii atacurilor teroriste, reducerii vulnerabilității la terorism și la alte pericole care survin. De fapt, acest concept reprezintă răspunsul la nevoia stringentă de securitate manifestată la începutul secolului XXI.

Conceptul „*homeland security*” (HS) este supus dezbaterilor actuale nu numai din considerentul că este unul nou, dar și reieșind din faptul că este tradus cu

înțelesuri diferite. Traducerea directă a cuvântului „*homeland*” este „*patrie, țară*”. În acest context, „*homeland security*” se referă la securitatea patriei, ținutului, însă această traducere nu reflectă în totalitate conținutul conceptului. Unii autori precum Alexandra Sarcinschi preferă utilizarea noțiunii de „*securitatea spațiului de interes*” [13], iar francezii „*securitatea teritoriului național*” sau „*securitatea internă*”. Însă pentru noi este important a determina conținutul acestuia pentru a vedea corelația sa cu conceptul „*securitatea națională*”. Întru facilitarea înțelegerii noului concept, vom analiza și mecanismele sale de realizare.

Astfel, primul pas în structurarea conceptului HS a fost făcut de Statele Unite ale Americii, care, în urma atentatelor

* Natalia ALBU – doctor în politologie, lector superior, Academia de Administrare Publică pe lângă Președintele Republicii Moldova

teroriste din septembrie 2001, au decis că este necesară îmbunătățirea securității teritoriului propriu. Politica HS, de fapt, are două fundamente: în primul rând, este vorba de apariția Strategiei naționale Homeland Security, publicată de Executiv în iulie 2002 și al doilea pas important este legea cu privire la HS, aprobată de Congres în octombrie 2002. Definiția oficială a politicii HS spune că aceasta prezintă un efort „concentrat la nivel național, pentru a preveni atacurile teroriste în Statele Unite ale Americii, a reduce vulnerabilitatea țării față de terorism, a minimiza daunele și a organiza ajutor în caz de atac”[11]. Această politică este articulată în jurul a trei poli: prevenirea riscurilor naturale, accidentale sau teroriste; protecția cetățenilor și a infrastructurii naționale, precum și reacția în caz de dezastru sau atac cu cele mai adecvate mijloace. Această politică de HS nu distinge amenințările în funcție de originea lor, ipoteza este că dezastrurile naturale, industriale, precum și cele care sunt cauzate de actele teroriste, au consecințe similare și, pe scară largă, ar trebui să fie tratate în același mod.

Ca urmare, Congresul SUA a mandatat *Departamentul de Homeland Security* (DHS) să reducă vulnerabilitatea SUA față de actele de terorism, să identifice, să prevină și să contracareze orice acțiune de acest gen. DHS reunește sub un singur acoperiș 22 de agenții federale diverse, cum ar fi *paza de coastă, serviciul de protecție a înalțelor personalități* (Secret Service) sau *departamentul dedicat cercetărilor științifice ad-hoc* (biomedicale, tehnologia informației, biometrice etc.) [a se vedea Anexa]. Aproximativ 180 000 de persoane lucrează pentru acest departament, al doilea după cel al Apărării, dacă ținem cont de numărul de funcționari.

Structural, DHS este divizat în 5 componente:

- Analiza Informațiilor și Protecția Infrastructurilor (DG IAIP)
- Știință și Tehnologie (DG ST)
- Securitatea Frontierei și Transportului (DG BTS)
- Pregătirea și Răspunsul în caz de Urgență (DG EPR)
- Managementul (DG M)

Aceste direcții generale acoperă o gamă largă de activități, fiind dirijate de un subsecretar. Direcția generală de management are îndatoriri, în special, administrative. Atenția noastră se va concentra pe primele patru direcții generale.

Prima direcție, *Analiza Informațiilor și Protecția Infrastructurilor*, este membru al CI. Misiunea IAIP este de a disemina informațiile analizate de către Departamentul de Stat agențiilor și autorităților guvernamentale locale și exponenților sectorului privat, de a contribui la perfecționarea soluțiilor de securitate și protecție a bunurilor naționale interne, de a identifica vulnerabilitățile infrastructurii critice naționale [5, p.24]. În cadrul DG IAIP există un Oficiu de Analiză a Informațiilor (Office of Information Analysis/ IA), care coordonează activitățile informative desfășurate la nivelul DHS, realizând următoarele activități: monitorizarea, evaluarea și coordonarea informațiilor privind potențialele amenințări la adresa SUA și comunicarea eficientă cu CI în vederea implementării operative a măsurilor de protecție; nerespectarea obiectivelor amenințărilor teroriste și determinarea vulnerabilităților interne; culegerea și integrarea informațiilor despre amenințări teroriste, obținute de la agențiile informative.

Inițial concepută ca o entitate însărcinată de a dezvolta contramăsuri împotriva

unor eventuale atacuri nucleare, chimice și bacteriologice, *Direcția Știință și Tehnologie* a obținut un mandat mult mai larg. Dezvoltarea de contramăsuri înseamnă, în primul rând, constituirea stocurilor de produse și echipamente necesare (inclusiv vaccinuri și antidoturi), pentru a face față unui atac de tip „armă de distrugere în masă”. Aceste măsuri includ, de asemenea, dezvoltarea tehnologiilor capabile să detecteze astfel de arme sau pentru a atenua efectele lor.

În general, DG ST trebuie să încurajeze în măsură egală și să coordoneze activitățile de cercetare atât în cadrul, cât și în afara departamentului. Acesta trebuie să stabilească prioritățile, obiectivele și politicile în domeniu și să evalueze programe de cercetare științifică, pentru a putea contribui la asigurarea HS. *Direcția Știință și Tehnologie* colaborează strâns cu alte agenții (în special, cu Agenția Sănătății și Energiei), instituții de cercetare și de învățământ și actori privați.

Direcția Securitatea Frontierei și Transportului este cea mai importantă dintre toate direcțiile generale. Înființarea sa implică cea mai mare parte din schimbările administrative generate de înființarea Departamentului Homeland Security, deoarece reorganizarea afectează mai mult de 150 000 de angajați. DG BTS este responsabilă pentru securitatea perimetrului și trebuie să se asigure că teroriștii sau „instrumentele terorismului” nu pot intra pe teritoriul Statelor Unite ale Americii. În acest scop, ea are un mandat operațional și administrativ. Mandatul operațional constă în a întări securitatea la punctele de intrare (puncte de frontieră, porturi și aeroporturi) în SUA, prin achiziția echipamentelor și prin stabilirea mecanismelor de control. Componenta

administrativă supraveghează funcțiile de eliberare a vizelor, a actelor vamale și de coordonare între diferite agenții.

Trebuie să precizăm că DG BTS are responsabilitatea de a „stabili și de administra reglementările și politicile privind eliberarea vizelor”. DG BTS poate refuza eliberarea unei vize din motive de securitate, în cazul în care consideră că există un risc pentru „securitate” sau pentru a proteja „interesele naționale”. Acesta trebuie, de asemenea, să asigure formarea și „să evalueze performanța” angajaților consulari.

Direcția de Pregătire și Răspuns în caz de Urgență este mandatată să asigure în permanență „starea de pregătire” pentru a răspunde unui atac terorist sau a unui dezastru de mare anvergură. Principala provocare cu care se confruntă este de a armoniza măsurile de urgență în întreaga țară și astfel să coordoneze acțiunile diferitor părți interesate. În conformitate cu prevederile legale, Departamentul HS poate să recurgă, ori de câte ori este posibil, la resursele din sectorul privat, în special, pentru a-și asigura echipamente și resurse umane în timpul unui atac sau dezastru.

În general, DHS are o sarcină imensă, aici putem aduce câțiva indicatori: el trebuie să asigure protecția a 66 000 de uzine chimice, în asociere cu sectorul privat (123 dintre ele care, în caz de atac, pot provoca moartea a mai mult de un milion de oameni); trebuie să monitorizeze 12 000 km de frontieră terestră și trebuie să supravegheze aproximativ 50 de milioane de vizitatori pe an. În cele din urmă, noul departament, deoarece este responsabil și de finanțarea cercetării medicale și biotehnologie, are misiunea de a produce noi medicamente și vaccinuri pentru o protecție mai bună a populației.

În cadrul mediului academic, dezvoltarea conceptului Homeland Security a căpătat actualitate imediat după 11 septembrie 2001. Astfel, în cadrul Institutului de la Brookings a demarat un proiect cuprinzător, multidisciplinar axat pe provocările-cheie la adresa politicii statului, precum și asupra îmbunătățirii sistemului de apărare a patriei. În lucrarea „Protecting the Homeland, 2006/2007” [3], experți în politică externă analizează preocupările actuale pentru securitatea spațiului de interes și politicile actuale adresate acestui concept. Autorii prezintă atât imaginea de ansamblu și componentele specifice ale politicii de securitate a spațiului de interes sau patrie, cât și recomandări specifice privind reforma Serviciului de Intelligence, politicii științifice și tehnologice de protecție a infrastructurilor critice din Statele Unite. Este important faptul că pentru asigurarea eficientă a HS este necesară o colaborare dintre țări. Guvernul federal al SUA, în opinia acestora, trebuie să lucreze împreună cu partenerii-cheie, care au fost antrenați insuficient în cadrul activităților de asigurare a HS. Acești parteneri ar putea fi nu numai guvernele străine, administrația de stat și locală, ci și sectorul privat, deoarece aria conceptului HS cuprinde așa domenii ca protecția frontierelor, finanțe, tehnologie, inteligență.

Din perspectivă rusă, „homeland security” înseamnă „securitate națională”. Conform lui Andrei Fedorov, director pentru programe politice în cadrul Consiliului pentru Politici Externe și de Apărare, „homeland security”, concept identic cu cel de securitate națională, și lupta împotriva terorismului se numără printre cele mai importante probleme cu care se confruntă Federația Rusă. Spre

deosebire de cazul american, în Federația Rusă nu există nicio instituție preocupată exclusiv de „homeland security” [7], responsabilitatea revenind următoarelor structuri guvernamentale: Ministerul de Interne, Serviciul Federal de Securitate, Ministerul pentru Situații de Urgență, Ministerul Apărării și Consiliul de Securitate.

În țările nordice, conform Asociației Europene pentru „Homeland Security”, sensul acestui concept este similar cu cel al „securității societale” [6]. Cum susțin unii autori, aceste state se simt mai puțin amenințate de terorism decât restul țărilor europene. Important este faptul că viziunea țărilor nordice asupra conceptului HS se referă nu numai la amenințări, dar, de asemenea, la riscuri („*all hazards approach*”). Asigurarea unei astfel de securități are, în primul rând, scopul de a proteja teritoriul, populația și infrastructura fizică, iar în al doilea rând, „funcțiile critice ale societății”. În general, în aceste trei țări are loc o trecere de la o tradiție avansată de „apărare totală” în timp de război la concepția unei „securități societale”, unde riscurile și amenințările sunt tratate împreună, în același cadru structural. În acest context putem aduce exemplul Suediei, care în 1996 a extins conceptul de securitate. Legea cu privire la „Totala apărare”, adoptată de Parlament pentru perioada anilor 1997–2001, nu mai privește o eventuală acțiune armată contra țării ca pe o amenințare prioritară. Începând cu iulie 2002 a fost creat un nou sistem de securitate „societală”. Acesta trebuie să cuprindă, conform summitului Swedish Emergency Management Agency (SEMA), funcții care realmente sunt asemănătoare cu cele ale Departamentului Homeland Security ale SUA. De asemenea,

are loc consolidarea competențelor de gestionare a crizei la nivel de municipalități și județe. Funcțiile vitale ale societății, precum ar fi infrastructura fizică, de transport, securitatea economică etc. sunt monitorizate de 31 de agenții naționale, grupate în șase sectoare. O legătură foarte strânsă este menținută și cu sectorul privat. Acest sistem a fost introdus în 2002 și a fost revizuit în 2006.

În acest context putem menționa studiul efectuat de *Bengt Sundelius, Daniel Hamilton și Jesper Gronvall* [16], care dezvoltă abordarea comună sau complementară a ceea ce europenii numesc securitatea societală, iar americanii securitatea patriei, fiind o prioritate majoră pentru comunitatea transatlantică în secolul XXI. Proliferarea amenințărilor precum terorismul, a armelor de distrugere în masă, conflictele regionale, eșecul de stat și a crimei organizate necesită un parteneriat transatlantic eficient.

Merită o atenție deosebită abordarea franceză a conceptului „Homeland Security”, care este privit ca „securitatea teritoriului” sau „securitatea internă” [10]. Acest fapt se observă în cadrul dezbaterilor cu privire la organizarea activității Ministerului de Interne¹ și în contextul discuțiilor asupra Cărții Albe a Apărării și Securității Naționale (asemănător Strategiei Securității Naționale). Încă din 2007, președintele francez, Nicolas Sarkozy, a început implementarea proiectului său de a crea o instituție de securitate asemănătoare departamentului american „Homeland Security”, care va regrupa cvasitotalitatea forțelor de poliție și de

menținere a ordinii [14]. După anumite dispute politice, în cele din urmă, Sarkozy reușește parțial să centralizeze serviciile de Intelligence sub controlul său direct. La 1 iulie 2008 își începe activitatea Direcția Centrală de Informare Internă (DCRI)². Este vorba despre serviciul de informații al Ministerului francez de Interne, în cadrul Direcției Generale a Poliției Naționale, care a luat naștere ca urmare a fuziunii dintre Direcția de Cooperare Teritorială de Supraveghere (DST) și Direcția Centrală de Informații Generale (RG). Se presupune că, ulterior, DCRI va fi sub controlul unui Consiliu Național de Securitate (asemănător celui american), dependent direct de Președinție. Misiunile Direcției create sunt inspirate, atât de activitatea direcțiilor fuzionate, cât și de Departamentul „Homeland Security” al SUA. Astfel, misiunea de luptă împotriva terorismului islamist este evaluată ca o prioritate de top și putem menționa:

➤ prevenirea și lupta împotriva interferențelor și amenințărilor străine (contraspionaj);

➤ prevenirea și lupta împotriva terorismului și toate actele care vizează subminarea autorității de stat, secretul apărării naționale sau a patrimoniului economic al țării;

➤ lupta împotriva violenței în sub-urbii (în cazul în care rata sărăciei și a șomajului a atins recordul în rândul populației de imigranți);

lupta împotriva proliferării nucleare,

² Direcția are un stat-major și opt subdiviziuni, iar din 2009 sunt angajați 3 306 funcționari și dispune de un grup propriu de intervenție GAO (Groupe d'Appui Opérationnel), format din 18 operatori, care sunt în același timp anchetatori.

¹ Le ministère de l'Intérieur, de l'Outre-mer et des Collectivités territoriales

bacteriologice, chimice și balistice; monitorizarea mișcării anarhiste de ultra-stânga și autonome etc.

Printre acțiunile întreprinse de DCRI putem menționa că deja în decembrie 2008, la sediul central al DCRI, este discutat proiectul atacului planificat de către un islamist în regiunea pariziană [17]; la data de 19 octombrie 2009, DCRI conduce arestarea a doi membri ETA în Carnac; în noiembrie 2009 [18], DCRI pare foarte activă cu privire la problema iraniană, în special în ceea ce privește extrădarea lui Majid Kakavand Statelor Unite. Iar la 24 noiembrie 2010, DCRI este acuzat de spionarea fără autorizație a calculatoarelor personale. În acest context DCRI a refuzat să comenteze, evitând polemicile asupra acestei probleme. Așadar, abordarea franceză a fenomenului „Homeland security” are la bază, mai curând, amenințările ce apasă asupra securității teritoriului, constituind un fenomen tot mai răspândit. Asigurarea securității de frontieră a unei țări, a zonelor urbane și a infrastructurilor critice, cum ar fi centrele de informare și centralele electrice, au devenit misiuni de primă importanță.

Astfel, evaluarea acțiunilor întreprinse pentru asigurarea *Homeland Security* ne permite să susținem că, în sens larg, conceptul „homeland security” se referă la apărarea față de un inamic sau o amenințare vag definit(ă), iar componentele „homeland security” includ interesele naționale vitale, contraterorismul, neproliferarea și criminalitatea internațională. Acest concept totuși aduce sub un singur „acoperiș” mecanismele intervenției statului și instrumentele externe de putere și este caracterizat de o pluralitate de mandatar: de la nivel local și național, până la nivel european și transatlantic [13, p. 68]. Spre

deosebire de concepțiile de securitate ale altor țări și ale altor organizații internaționale, SUA fac distincție clară între „homeland security” [8], securitatea națională (national security) și securitatea internă (internal security). Securitatea națională desemnează un termen colectiv, ce include atât apărarea națională, cât și relațiile externe. În același timp, securitatea internă restrânge și mai mult sfera de definire, referindu-se la starea de legalitate și ordine ce primează în cadrul unei națiuni. Conceptul american de „homeland security”, cum am văzut anterior, extinde și recombina responsabilitățile unei mari părți a executivului.

În același timp, cu dezvoltarea conceptului „homeland security”, în cadrul politicii de securitate a SUA este cunoscută noțiunea de „homeland defence” (HD). Încă înainte de atacurile din 11 septembrie, terminologia utilizată pentru a discuta HS a fost cea de Homeland Defense. Astăzi, ambele noțiuni sunt utilizate, iar ambiguitățile care rezultă depășesc cu mult problemele semantice. Până atunci teritoriul Statelor Unite era considerat, în mare parte, inviolabil. De aceea HD se referea, în principal, la misiunea de pază sau apărare a frontierelor: acesta era rolul armatei. De exemplu, programul de apărare antirachetă este unul din pilonii HD. Iar 11 septembrie a perturbat schema de apărare a teritoriului american. Protecția frontierelor este acum considerată nu doar o problemă de apărare națională, dar și, în egală măsură, o chestiune de securitate în sens larg. Mai mult decât atât, a devenit clar că amenințările cu un potențial distructiv enorm ar putea avea originea nu numai în exteriorul țării, dar și din interiorul Statelor Unite. Ca urmare, noțiunea de securitate civilă, componentă esențială a

DHS, capătă de asemenea o importanță majoră. De fapt, odată cu atacurile de la New York și Washington, noțiunile de HS, HD și securitatea civilă se suprapun și se îmbină în continuare, fapt care generează probleme ce țin de guvernare și organizare și, de fapt, de eficacitate, într-un cadru persistent de risc terorist. În același timp, militarii americani preferă mai puțin să vorbească de HS, concentrându-se pe un concept revizuit de apărare a țării HD, definit ca „protecția teritoriului american, populației interne și a infrastructurii majore împotriva atacurilor militare ce vin din afara teritoriului Statelor Unite ale Americii” [15].

Efortul uriaș în favoarea HS își pierde importanța atunci când conceptul este privit în contextul politicii de securitate națională. Autorii *Barthélémy Courmont* și *Susanne Nies* consideră că, de fapt, hotarul dintre cele două este parțial artificial [2, p.88]. Scopul politicii de securitate națională este de a „integra factorii militari, interni și internaționali”, probleme care afectează securitatea națiunii și interesele sale vitale. Existența unei politici a securității naționale, în mod normal distinctă și complementară politicilor de apărare și externe, este o caracteristică importantă a strategiei americane de la începutul creării Consiliului Național de Securitate (NSC), o instituție polivalentă care elaborează, coordonează și consiliază. Consilierul pentru securitatea națională (National Security Advisor – NSA) a devenit actorul-cheie în aceste probleme. Impactul NSA se bazează pe trei elemente. În primul rând, el nu are nicio responsabilitate operațională directă, fapt ce-i permite să nu fie ocupat cu rutina de zi cu zi. Pe de altă parte, el dirijează o structură „flexibilă și plastică” (cca 100 de persoane), care îi permite să

acționeze foarte rapid [4]. În cele din urmă, NSA este tradițional aproape de Președinte, din punct de vedere geografic (are sediul în Casa Albă, spre deosebire de alți membri ai Executivului), dar și politic (el are acces facil la Președinte, care se bazează foarte mult pe el, când este vorba de probleme mai largi). Din aceste motive, ne putem întreba dacă HS nu ar fi câștigat în coerență și eficiență fiind plasată sub responsabilitatea NSC [12, p.72]. Definiția menționată mai sus susține în acest sens că securitatea națională include „factorii interni” în problematica sa. Mai mult, flexibilitatea și plasticitatea NSC i-ar fi permis să integreze aceste funcții noi, aici ideea nu este de a-i adăuga o organizație, ci mai curând de a integra în mod explicit misiunii sale de coordonare și consiliere probleme ale HS. În timpul prezentării ultimei sale cărți, analistul Consiliului pentru Relații Externe, *Stephen Flynn*, a remarcat că, în alte țări, securitatea națională face două lucruri: protejează națiunea și, dacă are puterea necesară, îi protejează interesele dincolo de hotarele sale. Aceasta este valabil pentru toate națiunile, cu excepția Statelor Unite ale Americii, unde politica de securitate națională nu se ocupă decât cu al doilea aspect [9]. Cu toate că, cu privire la ultima afirmație, am putea aduce exemplul și altor țări, precum este Rusia.

La fel ca și în cazul distincției *Homeland Security* – *Homeland Defense*, problemele semantice și suprapunerea domeniilor de acțiune generează confuzie și o pierdere de eficiență. *Stephen Flynn* consideră că HS este o subcategorie a politicii de securitate națională. Acest fapt ar permite evitarea evoluției ulterioare a conceptului de HS în umbra politicii de securitate națională.

NOTE:

1. Abbott E. B., Hetzel O. J. Homeland security and emergency management: a legal guide for state and local governments. American Bar Association, 2010. 413 p.
2. Courmont B., Nies S. Elargissement des missions de l'OTAN et construction de l'espace de sécurité européen dans ses dimensions interne et externe: rationalisation, empiètement ou chevauchement ? Etude réalisée pour le compte de la Délégation aux Affaires Stratégiques selon la procédure du marché public passé selon une procédure adaptée n°2004/004. Brouxelles, 2004. p. 88.
3. D'Arcy Michael B. Protecting the homeland, 2006/2007. Brookings Institution Press, 2006. 212 p.
4. David Ch.-Ph., Balthazar L., Vaïsse J. La Politique étrangère des Etats-Unis: Fondements, acteurs, formulation, Paris: Presses de Sciences Po, 2003. p. 231.
5. Departamentul pentru Securitate Internă (Homeland Security). Comunitatea informativă a Statelor Unite. În: INTELLIGENCE. Publicatie a Serviciului Român de Informatii. Anul 5, serie nouă, numărul 11, mai 2008, p.14-27.
6. European Homeland Security, <http://www.e-hsa.org> (vizitat 12.01.2011).
7. Fedorov A. Homeland Security: Russia's Challenges. A Russian Perspective. În: „Readings in European Security”, vol. 3/2005, pp. 67-74.
<http://www.russiaeurope.mid.ru/russiastrat2000> (vizitat 01.07.2007).
8. Flangan S. Challenges of the global century: Report of the Project on Globalization and National Security. Publisher: Supt. of Docs., U.S. G.P.O., 2001. 32 p.
9. Flynn Stephen E. America the Vulnerable: how Our Government Is Failing To Protect Us from Terrorism. New York: Harper Collins, 2004.
10. Narich R. Sécurité intérieure, nouveaux défis pour les États-Unis et pour l'Europe. Compte-rendu du forum sur le thème : « Homeland Security, les États-Unis, l'Europe et le reste du monde : nouveaux défis pour les institutions et le secteur privé », qui s'est tenu au Centre de politique de sécurité de Genève les 7 et 8 octobre 2004. În Revue Défense Nationale, Nr. 02, Février, 2005. http://www.defnat.fr/site_fr/archives/res_auteurs.php?caut=403 (vizitat 05.12.2010)
11. National Strategy for Homeland Security, Office of Homeland Security, juillet 2002, p. 2. http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/nat_strat_hls.pdf (vizitat 12.01.2011).
12. Nicolas de Boisgrollier. „Les Etats-Unis après le 11 Septembre: une réaction sécuritaire?” În: Questions Internationales, La Documentation Française, nr. 8, juillet-août 2004, p.72.
13. Sarcinschi A. „Homeland Security” sau securitatea spațiului de interes. În: IMPACT STRATEGIC. Revista științifică trimestrială a Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate. Nr. 3/2006. București: Editura Universității Naționale de Apărare „CAROL I”, 2006, pp. 68-70.
14. Sarkozy prépare un ministère de la «Homeland Security» (sécurité intérieure). În: Solidarité et Progrès, Jeudi, 31 Mai 2007. p. 3
15. Site Internet al U.S. Northern Command. www.northcom.mil (vizitat 90.10.2010).
16. Sundelius B., Hamilton D. and Gronvall J. Protecting the Homeland. European Approaches to Societal Security-Implications for the United States. Ed.: University SAIS, 2006.
17. Un apprenti terroriste voulait «faire sauter» la Direction du renseignement. În: Le Figaro, 10 mars 2009. <http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2009/03/> (vizitat 18.09.2010)
18. Un responsable politique d'ETA arrêté en Bretagne. În: Le Monde. fr <http://www.lemonde.fr/europe/article/2009/10/19/> (vizitat 18.09.2010).

Unități și entități regrupate în cadrul Departamentului Homeland Security

- Animal and Plant Health Inspection Service
- Coast Guard
- Critical Infrastructure Assurance Office (CIAO), Department of Commerce
- Customs Service
- Energy Assurance Office (EAO), Department of Energy
- Federal Computer Incident Response Center of the General Services Administration (FedCIRC)
- Federal Emergency Management Agency (FEMA)
- Federal Law Enforcement Training Center (FLETC)
- Federal Protective Service (FPS)
- Immigration and Naturalization Service (INS - dissolved)
- Integrated Hazard Information System of the National Oceanic and Atmospheric Administration (FIRESTAT)
- Lawrence Livermore National Laboratory of the Department of Energy
- Metropolitan Medical Response System of the Department of Health and Human Services
- National Bio-Weapons Defense Analysis Center of the Department of Defense
- National Communications System (NCS)
- National Disaster Medical System of the Department of Health and Human Services
- National Domestic Preparedness Office of the FBI
- National Infrastructure Simulation and Analysis Center (NISAC)
- NIPC of the FBI
- Office of Domestic Preparedness (ODP)
- Office of Emergency Preparedness and the Strategic National Stockpile of the Department of Health and Human Services
- Plum Island Animal Disease Center of USDA
- The Environmental Measurements Laboratory of the Department of Energy
- Transportation Security Administration (TSA)
- United States Secret Service.

ȘTIINȚĂ ȘI EDUCAȚIE MILITARĂ

THE REPUBLIC OF MOLDOVA MILITARY INSTITUTE'S LECTURE SERIES: LEADERSHIP AND ETHICS

Vincent R. LINDEMAYER, R. CRAIG BULLIS*

În planurile de perspectivă ale Institutului Militar al Forțelor Armate „Alexandru cel Bun” se prevede revizuirea curriculei învățământului militar profesionist. În acest context, sugestiile experților sunt bine-venite și includ o serie de subiecte: relațiile civil-militar, administrarea și etica, managementul de apărare, geostrategia și comunicațiile, mass-media etc.

As part of the Republic of Moldova's defense transformation efforts, the Moldovan Military Institute (MMI) is in its second year of a three year action plan to completely revise its professional military education (PME) curriculum. In September 2011, the MMI will begin its new curriculum for its incoming cadets where they will complete the four-year program finishing with a bachelor's degree in public administration. To prepare the faculty members in developing the curriculum, the MMI is hosting a series of subject matter expert lectures through Mar 2011 when their curriculum is due to the Moldova Ministry of Education. The lecture series topics include: civil-military relations, leadership & ethics, defense management, geostrategy and communications & media. These lectures will assist the MMI in developing a basic course PME curriculum to become the premiere academic and military training institute for the Moldovan Armed Forces (MAF). The MMI Action Plan is supported by the NATO International and

Military Staffs, and by the PfP Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes.

In February, 2010, Dr. Marybeth Ulrich facilitated an expert lecture series on civil-military relations [1]. The MMI invited Dr. Craig Bullis, Department of Command, Leadership and Management (DCLM), U.S. Army War College (USAWC), to facilitate the second event of this lecture series titled, leadership and ethics. Before seventeen faculty members and over the course of a three day period, Dr. Bullis presented three lectures on leadership entitled, "What is leadership?"; "Leading Yourself"; and "Developing Leaders." The discussion of developing ethical leaders and integrating ethics curriculum was discussed throughout the seminars. LTC Vince Lindenmeyer, USAWC, provided the faculty members an overview on the Partnership for Peace (PfP) generic PME curriculum initiative, a multinational effort supported by NATO and the PfP Consortium. LTC Lindenmeyer empha-

* VINCENT R. LINDEMAYER – *locotenent-colonel*

R. CRAIG BULLIS – *doctor în științe*

sized the importance of nesting their leadership curriculum in a leadership development system over the four years of the cadets' experience. The leadership lecture series allowed the MMI faculty the insights to work on their curriculum during the three days together. The remainder of this article describes the leadership lecture series and subsequent discussions with the MMI faculty, and concluding with general observations toward the development of an MMI leadership curriculum.

WHAT IS LEADERSHIP?

Beginning his lecture, "What is leadership?", Dr. Craig Bullis wanted to ensure that the faculty members understood the term "leadership." Definitions of leadership vary depending on the perspective:

- **A Military Perspective:** Leadership is the process of influencing people by providing purpose, direction, and motivation while operating to accomplish the mission and improving the organization. (Army Leadership Manual, FM 6-22, 2006)

- **An Academic Perspective:** The essence of organizational leadership [is] the influential increment over and above mechanical compliance with the routine directives of the organization. (Katz and Kahn, *The Social Psychology of Organizations*, 1976)

- **A Political Perspective:** If your actions inspire others to dream more, learn more, do more and become more, you are a leader. (John Quincy Adams, 6th U.S. President)

The question, "What do these three definitions have in common?" resulted in a spirited discussion of how leaders are different from individuals assigned to positions of authority within an organization. Leadership was discussed as inclu-

ding an emotional component that inspires others to outcomes that they may have never been before. Leadership is motivating people and organizations to achieve more than they thought possible. When attempting to lead subordinates there are four outcomes of influence attempts: resistance, compliance, identification and internalization. Which method of influence is best for an organization? "All of them" and "it depends" were some of the faculty answers. When the leader goes away, the subordinate will continue with the job because they have internalized the inspiration, goals and vision of the leader. Therefore, the essence of effective leadership is embodied in identification and internalization. These two methods of influences distinguish the person in a position of authority from the "leader." Of course, "compliance" is an outcome that is appropriate in certain situations; for the leader, however, compliance should be the minimum standard. However, if the officer corps is driven by shared goals and values, then officers should strive for these higher levels of influence with subordinates. Of course, there are appropriate times for rewards and punishments and the faculty agreed that these differ by individual. The implication of the discussion for the MMI leadership curriculum is that theories of motivation should be included in the development of a thorough leadership curriculum concerning "what is leadership." This lecture modeled an example lecture that the MMI faculty could emulate. Including theories of motivation, "What is Leadership" becomes a cornerstone to any leadership curriculum.

A follow-on discussion further investigated the differences between management and leadership. Can one be a good

leader and not a good manager? The group discussed the great leaders who had subordinates do the managing for them. However, the group also discussed how good management skills are necessary to make the most of effective leadership behavior. The faculty enjoyed this discussion. The group also discussed, "What does bad leadership look like and what are the implications?" Destructive, or toxic, leaders lead through fear, intimidation and power of authority or position. Finally, the relationship between leadership and power were explored. Dr. Bullis asserted that power resides in each individual leader. And in the best leaders, it includes both positional and personal components. While managers use positional (legitimate, reward, coercive) power, leaders use both positional and personal (referent and expert) power. Informal leaders have personal power, but no positional power. For example, the informal leaders that emerge from a military unit may be good candidates for becoming future non-commissioned officers. The types of power are critical to a good leadership curriculum.

A second exercise was conducted to describe in words the best and worst leader one has ever worked for. After listing the attributes of good and bad leaders, Dr. Bullis facilitated a discussion on the attributes of "be, know, and do" that are imbedded in U.S. Army Field Manual 6-22, Army Leadership. The ambiguous nature of the operational environment requires leaders who are self-aware and adaptive. Because tactics, techniques and procedures (TTPs), the environment, weapons systems and the enemy will certainly change, PME rather must produce officers and non-commissioned officers ready to lead. In other words, the "know" and the "do"

will change, but the "be" will endure. "Be" is what is innate, or natural, such as intelligence, honesty and selflessness. Can "be" attributes be developed? Of course, character and ethics courses significantly impact a leader's "be" attributes. "Know" skills can be taught, such as technical proficiency, communication skills. Lastly, the "do" is the actual performance of the leader. While a curriculum must focus on the "be" of developing great leaders of character, the cadets must learn their technical craft, the "know," and be able to perform the "do" through their four-year experience.

The purpose of this first session was to develop a common framework to discuss leadership. A leadership curriculum requires the science, or leadership theory, with the practical integration of the art through the study of history, biographies and case studies. Good "leadership doctrine" does several things:

- Communicates (internally and externally) what the institution expects of its leaders (a symbolic component).
- Provides a basis for superiors to focus the development of their subordinates (an organizational developmental component).
- Provides a basis for individuals to focus their personal development (a self development component).
- Provides criterion by which we can assess the effectiveness of leaders at every level (an evaluation component).

In the end, leadership is taught in the institution, but learned in the operational and self-development domains that are included in an institution's developmental model. A leadership curriculum must have a leadership doctrine to ensure all understand the end state that the institution is attempting to achieve.

LEADING YOURSELF

In the second day lecture on “Leading Yourself,” Dr. Bullis charged the faculty that if they have not developed their own personal leadership philosophy, then either the organization or the duties will define their approach for them. The concept of becoming a leader must first begin with the individual and understanding one’s personal and professional values and integrating these values with one’s goals and duties. In the context of developing cadets to become officers, the faculty discussed how to have cadets figure out their own personal philosophies in the conduct of their experience at the military institute. Considerations in developing a leadership philosophy include asking the following questions:

- How do you want others to view you?
- What are you good at?
- What is your comfortable style?
- What does your job require you to do?

The group then discussed the notion of “followership” as a critical prerequisite to developing good leaders. Taking a moment to list the qualities of a good follower, the faculty discussed these characteristics in detail. The group then took a moment to reflect on how the characteristics of good followers have a great deal of similarity to those characteristics of good leaders. This transitioned to a conversation on the importance of self-awareness.

One of the assumptions in most leadership theories is that “you can change your behavior.” When under stress; however, one’s tendencies and preferences become more predictive. Self-regulation, or the proper management of one’s reaction, becomes paramount to developing combat leaders. There

are ways to learn self-awareness or to become more self-aware including formal (evaluations and training opportunities) and informal (simply asking others). Dr. Bullis asked the faculty to consider how those who are most close to them (spouses, close peers, etc) would report on their leadership style. Feedback should come from superiors, colleagues or peers and subordinates. Leaders should consider a self-assessment as well. Using the list of good leader attributes from the first lecture on “what is leadership?,” the faculty took a moment to rate themselves privately. When developing a personal leader philosophy, what three to five personal values do you strongly hold? Using the four roles and eight characteristics of officership [2], link one’s personal values with the components of officership and the professional military ethic. The result of this analysis would be the beginning of one’s personal philosophy of leadership.

In conclusion, good leadership is attributed by others, intentional and hard work. Good leaders behave in such a way as to influence others to achieve organizational goals. The subordinates will achieve the organization’s goals because they want to. Finally, a leader’s personal leadership philosophy must be developed before they are commissioned and start the job. The MMI faculty agreed that knowing oneself is a first component to great leadership. They discussed how cadets could develop their personal leadership philosophy in a capstone course during their senior year. They recognized that “effective leadership” is not determined by oneself alone, but by the perceptions of others, in that, leadership is “attributed” by others when they ask, “Would I follow him/her?”

DEVELOPING LEADERS

During this lecture, Dr. Bullis presented the concept of developing leaders by challenging, assessing and supporting cadets throughout their development at the MMI and then demonstrated leader development through an example. The MMI espouses five domains of development: military, academic, moral-ethical, physical and linguistic. In order to grow and improve, cadets must be challenged in each given domain during their experience at the MMI. For the leadership development, there are three skill areas of importance: tactical/technical, conceptual, and interpersonal. A model for this includes a U.S. Military Academy model of teaching leadership [3]. Leaders have a set of skills that they have developed over the years such as decision making, judgment,

and ethics. When presented a problem, leaders must use the appropriate skills to develop a solution. After the problem subsides, the leader should seek feedback or conduct an after-action review (AAR). When presented with an unexpected or VUCA (Volatile, Uncertain, Complex and Ambiguous) situation, leaders must integrate action skills to develop a solution. When leaders routinely develop successful solutions in a VUCA environment, they begin to build self-confidence in dealing with uncertainty. This confidence, along with increased self-awareness, begins to develop leaders capable of successfully operating in highly stressful environments (see Figure 1, The Development of Leader Behavior) [4].

Transitioning from this developmental

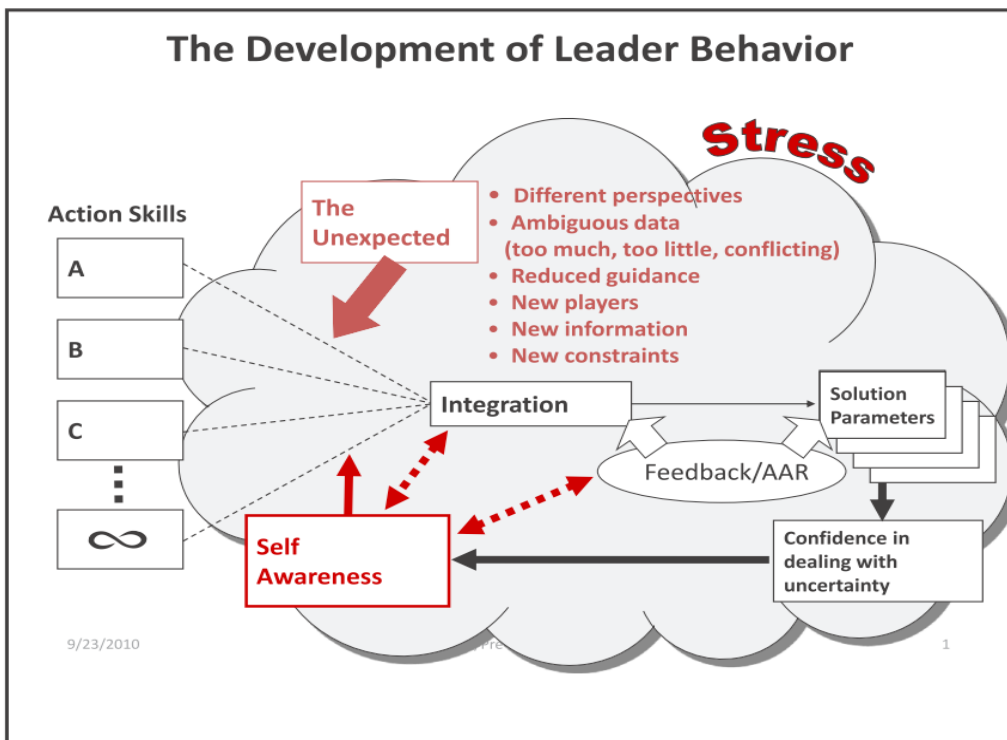

Figure 1: The Development of Leader Behavior

model and using the art and science of leadership, Dr. Bullis introduced the “identify, account, and act” framework for teaching leadership. How does a leader motivate others? Using a case study, Dr. Bullis illuminated a specific motivation theory, the equity theory of motivation. Leadership development recognizes that leadership is both art and science and that leadership styles vary by individual and by context. There are some generally held principles (science) that explain how and why some people act as they do. That science can inform personal actions. Dr. Bullis charged the faculty members to teach the cadets using a challenging leadership development model in all of their course work and throughout their cadet experience. Developing cadets and seeing them become leaders will certainly become the most rewarding part of their experience in teaching.

OBSERVATIONS

As the lectures series concluded, the MMI faculty members desired to discuss their current leadership curriculum and how they could incorporate Dr. Bullis’ concepts into their program. The authors recommend the development or articulation of a desired leader development process to guide the development of MMI cadets throughout the four-year developmental experience. Implied in this articulation are the following points:

- The development of a standard feedback system that evaluates cadets in accordance with the MMI’s desired end state. A feedback program could include the following:

- Duty description
- Values
- Competence (military-technical)

- Physical
- Leadership
- Training
- Responsibility & Accountability
- The leader development process, or MMI cadet development system, will drive when and where topics are presented in the four-year process.

- The development of a standard description of what the faculty members want to achieve at every level throughout all domains: military (including moral-ethical), academic (including linguistic), and physical. More specific leadership domains to be considered include: technical, tactical, conceptual, and interpersonal.

- The Moldovan Armed Forces (MAF) should work to create leadership doctrine, some type of version of the U.S. Army’s FM 6-22, Army Leadership, and integrate this with existing policy on officer development. The importance of these documents is ensuring that a leadership program achieves the desired end state and can be replicated through the years. Moreover, such doctrine would be a benefit not only to the MMI curriculum but also, more broadly, to leaders throughout the MAF.

- It would benefit the MMI to discuss their developmental program with a member of the U.S. Military Academy staff with expertise in the Cadet Leader Development System. The MMI faculty recognize the need to articulate and describe their developmental model and the expertise resident at USMA might assist them in thinking through the best way to do that for the Moldovan Armed Forces.

- While most of the discussion focused on undergraduate leadership education, a follow-on discussion of leadership education (both content and process) for

use in their officer education courses might prove valuable.

CONCLUSION

Overall, the Moldovans were highly motivated and receptive to the ideas presented appreciating the example of the leadership lectures as a way for them to teach leadership in the classroom. As a result of this visit they now have a base level understanding of key topics in the field that can be used as a basis for integrating a leader development model into the MMI curriculum. During the course of the visit the USAWC team noted great enthusiasm for continued military-to-military contact and security cooperation with the war college. The dialogue and engagement

from this recent visit promoted continued trust and deepened relations between the two institutions. Working through the PfP Consortium and NATO, future efforts will continue to assist the MMI with practical and subject matter expertise in the areas of defense management, geostrategy and communications & media. These engagements will assist the MAF in developing increased interoperability for future participation in NATO and UN missions.

* * *

This and other CSL publications may be accessed for free through the USAWC/CSL web site at: <http://www.csl.army.mil>.

NOTES:

1. Lindenmeyer, V. R. & Ulrich, M.B. (2010). *Integrating Civil-Military Relations into the Professional Military Education Curriculum within the Republic of Moldova's Military Institute. Center for Strategic Leadership, United States Army War College. Retrieved from http://www.csl.army.mil/usacsl/publications/IP_03_10_Moldova.pdf.*

2. As adapted for the NATO Partnership for Peace initiative, the four roles of officership include: military ethos, member of a profession, servant of the nation, leader of character. The eight characteristics of officership include: duty, honor, loyalty, service to country, competence, teamwork, subordination to civil authorities, and exemplary leadership.

3. McNally, J.A., Gerras, S.J., & Bullis, R.C. (1996). *Teaching Leadership at the U.S. Military Academy. Journal of Applied Behavioral Science*, 32 (2), pp. 175-188.

4. The model of leader development shown was developed in 2005 by a USAWC team (faculty and students) investigating the development of Agile Leaders in the U.S. Army.

LA POLITIQUE DES CADRES DANS LES FORCES ARMEES DE LA REPUBLIQUE DE MOLDOVA EN CONDITIONS DE REFORME DE L'ARMEE

Nicolae GHERBOVEI*

Reforma Forțelor Armate din Republica Moldova este considerată o problemă de greutate la nivel național, din moment ce un impact direct asupra nivelului de securitate națională maturizează înțelegerea faptului că acest proces se bazează nu doar pe buna asigurare financiară, patrimoniul material, de dotare a trupelor cu armament modern, echipamente militare, transport, echipamente de comunicații și informatică, ci și pe pregătirea eficientă a resurselor umane. În acest sens se prezintă soluții concrete de dezvoltare a politicii de cadre în componența Forțelor Armate ale Republicii Moldova, prin prisma mecanismului legislativ, de asigurare a statutului, a perspectivei de „carieră atractivă” pentru meseria militară și realizarea gradului de „retenție”, adică de păstrare în sistem a unor specialiști de care este nevoie în diferite domenii.

La réforme des forces armées de la République de Moldova est considéré comme un problème d'importance nationale, depuis qu'un impact direct sur le niveau de la sécurité nationale rend plus facile la compréhension du fait que ce processus est dû non seulement à une bonne assurance financière, du patrimoine matériel, d'assurance des troupes avec d'armement modern, des équipements militaires, du transport, des équipements de communication et d'informatique. Chaque fois avance la compréhension (on se convainc) qu'un rôle important dans le renforcement de la capacité des Forces Armées appartient au facteur humain. La complexité et l'unicité de restructuration des forces armées nationales, c'est que la plupart de ceux sont été formés en sur la base des principes, des traditions, des structures et des unités militaires

soviétiques stationnées en République de Moldova après l'effondrement de l'URSS. La solution de ce problème important et complexe exige d'urgence une certification de tout le corps de militaires professionnels (officiers, sous-officiers, sergents) retournés à la patrie de l'ex armée soviétique et ceux encadrés en réserve à cette époque parmi les Forces Armées, afin d'identifier et soumettre de prêter le serment militaire de fidélité à la patrie de la République de Moldova indépendante, pour défendre ses intérêts nationaux.

À cet égard, s'actualise la question de la compétence des Forces Armées de la République de Moldova comme une institution spécifique, qui stabilise le système politique, en conditions prévisible dynamiques de la politique, du processus de transformer et former l'état de la République de Moldova.

* Nicolae GHERBOVEI – doctorand, colonel, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”

Le problème de l'amélioration de la politique des cadres dans les Forces Armées survient dans les premiers instants de la formation des structures de force en République de Moldova en tant qu'une organisation ne peut pas se développer normalement, si elle n'a pas une politique des cadres (personnele) bien pensée et équilibrée, qui doit fonctionner selon certains coordonnés, y compris on souligne les suivantes:

- la politique du personnel a un rôle fonctionnel;
- la politique des cadres est effectuée dans le strict respect des critères éthiques et morales et professionnelles d'évaluation, et de distribution et de promotion du personnel;
- la politique des cadres a un caractère unitaire pour tous les catégories de personnel militaire.

Ainsi la politique du personnel (PP) représente l'orientation stratégique du comportement avec le personnel ce qui les oriente vers les objectifs stratégiques, sans porter atteinte aux objectifs personnels [1].

Analysent le processus de développement de la politique du personnel dans les Forces Armées dès le moment de la création de cette politique on a constaté, que ce processus a commencé en même temps avec la formation des structures de pouvoir. Si on ne prend pas en considération le fait que, dans le printemps de 1992, la République de Moldova était dans une situation assez compliquée, par le parlement moldave sont adoptés un certain nombre d'actes législatifs avec un caractère militaire [2], qui ont établis: les bases d'organisation et d'assurance pour la défense de la République, l'autonomisation des organes de pouvoir de l'état et d'administration d'état, et les obligations

des citoyens, les facteurs de décision des entreprises, des institutions et des organisations pour renforcer les capacités de défense de Moldova; l'obligation militaire un devoir constitutionnel des citoyens moldaves égard l'état ; règles de protection sociale et juridique des militaires des Forces armées de la République de Moldova et de membres de leur famille, des citoyens qui passent l'entraînement militaire, y compris des troupes de réserve appelé pour la concentration et des citoyens qui passent la formation militaire obligatoire dans les centres de formation du Ministère de la Défense. Chaque lois à sa part reflétant certains principes de la politique du personnel. Bien que dans la législation il y a certains principes de la politique du personnel, dans les Forces Armées la politique du personnel est basée et fondée sur les principes et les traditions de la politique du personnel des Forces Armées de l'ex-union soviétique. Il nous permet de dire ce fait le contenu de ces lois qui est entrée en vigueur, et notamment la décision du Gouvernement no. 925 du 21 Décembre 1994 „Sur l'approbation du règlement sur le service militaire par le corps des soldats, des sergents et des officiers des Forces Armées”. Bien que ce projet de loi a été élaboré en vertu de la loi de la République de la Moldova nr. 968-XII du 17.03.1992 «Sur l'obligation militaire et le service militaire des citoyens de la République de Moldova» et de la loi de la République de la Moldova nr. 970-XII de 17.03.92 «Sur la protection sociale et juridique du personnel militaire et membres de leur famille, des citoyens qui passent la formation militaire », analysent le contenu de ce document on conclure que le contenu de ceci est identique au contenu de la Décision du Conseil

des Ministres de l'Union soviétique, mis en œuvre dans les Forces Armées, par le décret no. 100 du Ministère de la Défense de l'Union soviétique, mais avec quelques changements nonessentiels [3]. Également, on a procédé avec autre projets de loi internes de Forces Armées.

Le développement et la modernisation politique de notre pays a connu, à travers l'histoire, quelques particularités. Le premier fait référence au rôle déterminant de l'Etat dans la réforme du tout système social.

La deuxième tendance se manifeste par une forme spécifique de développement de la modernisation dans tous les domaines, y compris dans ceux de la sécurité et de la défense.

La modernisation de la société moldave a établi la modernisation et dans les Forces Armées pour être compatible avec les tendances d'État, pour répondre aux exigences des nouveaux défis. Chaque modernisation des structures se reflète strictement sur le personnel militaire. **Das ce processus de modernisation et de transformation des Forces Armées moldave est evident depuis plus de 18 ans.** Historiquement, pour la première fois dans le cadre des Forces Armées on parle claire et ferme à propos d'un concept de politique du personnel dans «La conception de la restructuration et la modernisation de l'armée nationale dans la perspective de l'année 2014», qui reflète que les exigences d'aujourd'hui impose d'améliorer le système de sélection, de distribution, de préparation, d'amélioration et d'éducation des cadres militaires, donc il est important d'élaborer une Conception de la politique du personnel, qui comprendra les missions stratégiques de développement de l'Armée Nationale au cours de la réforme [4].

A partir de ce moment, commence une nouvelle étape de développement de la politique du personnel dans le cadre des Forces Armées, orienté vers des méthodes modernes de sélection du personnel fondé sur la transparence, l'objectivité, la sélection conformément le mérite, l'égalité d'accès, ce qui a finalement pour but, le choix de l'homme le plus approprié pour le lieux approprié.

Ces mesures ont été nécessaires de mettre en œuvre résultant de ces engagements-là de la République de Moldova et qu'il a assumé dans le cadre de programme «Le partenariat pour la paix», les Forces Armées travaillent dans ce programme en vertu du «Plan d'action individuel en partenariat», réalisant les objectifs qu'ils ont pris en charge. Depuis le début du partenariat, les premiers objectifs qui ont eu une touche avec la politique du personnel étaient les exigences pour l'étude des langues étrangères par des soldats des Forces Armées, la formation du personnel pour les groupes de coopération civile et militaire, la sélection et la détermination du personnel militaire pour l'activation dans les états majeurs des unités destinées à l'activation dans le partenariat. Comme le programme s'est développé les exigences pour la politique du personnel dans les Forces Armées deviennent plus ambitieux et complexes, demandant de la politique du personnel de se développer sur la science. Pour que ce système (la politique du personnel) soit transparent, qu'il crée des chances égales pour chaque militaire, qu'il identifie les qualifications et la préparation pour la performance des services pour chaque fonction à part, qu'il fournisse une nette évolution dans la carrière militaire, suivre l'élaboration d'une série des principes dans ce domaine.

Dans ce contexte et pour atteindre pleinement les objectifs fixés par le Parlement de la République de Moldova le 22.07.2005 est adopté la Loi nr. 162-XVI sur «le statut des militaires». Mais il est absolument clair que l'adoption de cette loi a été dictée par plusieurs facteurs, notamment: l'écart des contradictions, du doublement et des lacunes dans les actes législatifs en vigueur, la mise en œuvre du concept de réforme de l'armée et du programme des activités du gouvernement pour la période 2001–2005 «la renaissance économique – la renaissance du pays»; mise à jour des règlements législatifs sur le statut des militaires dans le contexte de la participation des militaires dans les opérations de maintien de la paix et ceux d'ordre humanitaire.

Comme conséquence ces ajustements ont eu un impact direct sur la réglementation du statut des militaires dans la société et l'image du pays s'est améliorée dans les structures euro-atlantiques.

Pendant le développement de la République de Moldova comme un état indépendant et démocratique, se développe favorablement la politique intérieure et étrangère de l'état, qui dans la plupart des cas est soutenue par la société et la classe politique ayant et le soutien des partis politiques en se créant un climat politique propice qui stimule les relations avec l'Alliance l'Atlantique Nord.

Dans ces circonstances, la direction politique du pays a entrepris un caractère stable et irréversible des relations la République de Moldova et l'Alliance, qui s'est matérialisée en 2006 dans le Plan Individuel d'Action du Partenariat la République de Moldova – l'OTAN (PIAP). Le plan lui-même fait référence à un chapitre distinct sur le problème de défense,

de sécurité et militaire, dans lequel se parle de l'institution d'un système moderne de management du personnel militaire et civil des Forces Armées et la mise en place d'un système robuste et efficace de défense sociale des militaires [5].

À notre avis les objectifs du PIAP donnent un nouvel élan pour les Forces Armées moldave à la nécessité de l'intercoopération pour le développement efficace des forces, sur les menaces et les défis actuels internationaux. En conséquence du développement des processus de paix, se manifeste la croissance de l'accent sur les opérations multinationales, qui à son tour a produit la nécessité de leur interopérabilité pour exécuter les missions. Cette coopération s'est d'abord manifestée seulement en limitant les opérations humanitaires, enfin suivant de se transformer en opérations de gestion des crises en vue de protéger des défis actuels, où le terme de *l'interopérabilité* a parvenu comme une condition essentielle de l'efficacité dans opérations multinationale de maintien de la paix. A cause de cela, la mission des Forces Armées est d'élever l'interopérabilité par l'harmonisation et la coordination avec l'Alliance les efforts de normalisation.

En conséquence, dans la politique du personnel il se produit une série de changements, de complémentations, stimulent ainsi un nouveau processus dans le développement de la politique du personnel dans les Forces Armées suivie d'une série de réglementations au niveau gouvernemental et départemental, ceux ayant la mission de rendre les politiques du personnel du cadre des Forces Armées au niveau des armées modernes, d'être interopérables et conformes aux normes de l'Alliance. En conséquence, est élaboré

et mis en œuvre, la Réglementation sur la façon d'accomplir du service militaire dans les Forces Armées, qui établit les aspects qui tiennent de l'accomplissement du service militaire. Les dispositions du Règlement s'élargit sur les citoyens moldaves encadrés dans le service militaire par contract, enrôlés dans le service militaire en terme ou en terme réduit dans l'Armée Nationale, le Service de la Garde et les troupes des carabiniers, comme et sur les réservistes concentrés (mobilisés) [6]. Il met alors en oeuvre le *Guide* de la carrière militaire des sous-officiers et des officiers, fixant les exigences sur l'évolution dans la carrière militaire des sous-officiers et des officiers come et on constitue le document de base pour la réalisation de la gestion de carrière des cadres militaires. Cela vise l'impemensation en œuvre des principes fondamentaux de la politique d'Etat dans le domaine de la gestion des ressources humaines, en les adaptant au spécifique du service militaire [7]. Ce Guide permet d'aligner les militaires à ces normes des pays partenaires qui à son tour s'encadre dans les activités de programmation, de planification, de mise en œuvre et d'évaluation des politiques, des stratégies, des objectifs et des programmes de développement professionnel qui finalement forment la politique du personnel dans le cadre de l'organisme militaire.

Bien que l'histoire des Forces Armées est très courte, les changements internes et externes, dans dernières années, les risques potentiels, qui pourrait fondamentalement atteinte à la sécurité nationale ont forcés la réévaluation de tout le système de défense nationale, qui a déterminé la nécessité de réaliser la réforme militaire. Dans le cadre de cette réforme, l'accent a été mis sur la réorganisation de la structure militaire

selon le danger potentiel et réel à l'adresse de la sécurité nationale et des possibilités économiques de l'Etat. Jusqu'au moment, tenant compte des plans de perspective, les changements continuent pour atteindre les objectifs et les buts en ce qui concerne la reformation des Forces Armées. L'une des fonctions de suite des changements est aussi et la politique du personnel pour établir une politique unique du personnel, la mise en œuvre de l'efficacité visée par les ressources internes et les capacités d'organisation militaire, de mobilisation du potentiel intellectuel et spirituel.

Bien que les changements dans ce domaine ont été, dans certains cas, elles sont seulement «cosmétiques».

Ici on se demande si on reste à ces touchés? Est-il besoin de développement? Pourquoi? Si oui, quoi changer? Comment fonctionnera le nouveau système? Mieux ou pire? Quels coûts impliquera le changement? Le développement de la politique du personnel signifie un ensemble d'actions qui aident les employés individuellement, en groupes et au niveau de l'organisation entier devenir plus efficaces. Nous croyons qu'il est nécessaire un tellement développement, parce que les personnes, les postes et l'organisation se changent assez souvent, mais chacun doit être en mesure de résoudre en conditions correspondantes les tâches énumérées dans la fiche des fonctions. Un L'amélioration continue est obligatoire pour que l'organisation reste compétitif. Un développement plus large peut être considéré ou dénomé même le développement d'organisation. Son but est de rendre l'environnement au sein de l'organisation à changer afin que les employés deviennent plus productifs. Autres aspects du développement comprennent la planification de carrière et l'évaluation des

performances. La planification de la carrière c'est un processus visant à établir les objectifs des ressources humaines et des moyens pour les atteindre. La carrière individuelle et les besoins d'organisation ne sont pas séparées ou différentes. L'organisation doit aider les employés à planifier leur carrière, afin que les besoins soient satisfaits par les deux parties. Grâce à l'évaluation de la performance, les employés ou les groupes d'employés sont testés pour déterminer dans quelle mesure ils exécutent leurs tâches. Cela leur permet de renforcer la confiance dans leurs connaissances et à combler les lacunes identifiées dans leur travail, devenant plus satisfaits professionnellement, mais aussi plus productifs. Selon certains auteurs [8], le changement, c'est tout mouvement relativement durables et observables dans la structure d'un système d'organisation. Réaliser un changement signifie de modifier quelque chose essentiellement, de la substance, non seulement de la surface, qui doit produire l'effet désiré. Cela doit être axée sur la croissance de l'efficacité du système. Pour cela, il est nécessaire d'identifier les points faibles, du système qui on veut remplacer et les causes qui conduisent à une efficacité assurée du système.

Dans le cas de notre système, on met le problème de l'efficacité de la réalisation d'interopérabilité avec les structures similaires des pays membres du partenariat pour la paix dont nous faisons partie à plein droit mais aussi avec des obligations. Les engagements qu'on a contractés en vertu du plan PIAP entre la République de Moldova et l'OTAN ne déterminent de réaliser l'opérationnalisation des unités et des structures, ce qui comprend l'entrée en vigueur de nouveaux États, l'intégration

avec un personnel bien préparé. Les mêmes obligations ne déterminent de former les structures et le contrôle afin qu'ils soient compatibles, qu'ils aient des points communs de référence, qu'ils répondent aux mêmes exigences et qu'ils aient un niveau de préparation et d'efficacité comparables à ceux auxquels on se réfère. Le changement ou, dans les termes utilisés actuellement, la restructuration n'est pas seulement une nécessité de s'aligner sur les normes des pays partenaires, mais également un objectif national. La création du cadre législatif nécessaire facilite et motive le changement de structure de pouvoir des Forces Armées. Ce cadre doit examiner l'assurance d'un conseiller qui corresponde aux cadres militaires, conforme au concept de gestion de la carrière individualisée, l'assurance de l'accès dans la carrière et dans la transparence, l'égalité des chances pour tout le personnel militaire, l'information continue sur les possibilités de carrière.

Le système de la politique du personnel (de gestion des ressources humaines), basée sur la gestion de la carrière individuelle, nécessite l'existence des structures de «conception», capables de fournir des solutions, des idées, des concepts, des stratégies et des politiques, d'élaborer des projets des lois qui doit assurer le bon fonctionnement du système et la structure de «l'exécution» qui réaliseraient la gestion de tous types de situations auxquelles se confronte tant le gestionnaire des ressources humaines que le conseiller dans la carrière, le cadre militaire. La réalisation de certaines structures, avec d'attributions claires, avec l'élimination des parallélismes et des superpositions sur le principe de la décentralisation de l'exécution, sur des niveaux de compétence, appuyée par un système informatique spécialisé,

qui doit conduire à la mise à jour, en temps réel, des données personnelles et permettre la transmission de données spécialisées «On-line», conduira à une meilleure compréhension de l'état de l'armée. Le système de sélection sera simplifié par l'augmentation de la vitesse de réaction dans le processus d'assurance «l'homme adéquat au lieu adéquat» de la transparence et du niveau d'information du personnel des Forces Armées.

La sensibilisation du rôle et de la place de chacun dans le système, comme et la durée de l'engagement avec le système militaire, à côté de la transparence et la possibilité d'information et d'auto-évaluation, permettra de réduire ou d'éliminer les problèmes sociaux du personnel militaire dû quitter le système à la signature du contrat. La structure pyramidale de l'armée ne permettra pas à tous ceux qui entrent dans le système de congé tout en explorant une

carrière après 25-36 ans. Il est évident que, progressivement, conformément aux critères établis par la Loi sur le statut du militaire, aux ceux du Guide de la carrière militaire et aux autres réglementation dans le domaine d'amélioration de la formation et de la sélection, le personnel militaire quittera le système à certains âges et degrés militaires, permettant la promotion des plus avancés. A la base de pyramide on devra assurer toujours un flux de «rafraîchir» avec du personnel, formé directement ou indirectement, conformément aux réglementations actuelles et futures.

En termes de continuité, il faut fournir le cadre législatif pour l'assurance de l'état de «carrière attrayant» pour la carrière militaire et l'atteindre du degré de «confinement», c'est à dire, le maintien en système des spécialistes nécessaires dans différents domaines.

NOTES:

1. <http://hr-club.md/index.php?category=103>.

2. *La loi de la République de Moldova sur la défense* Nr.964-XII du 17.03.92, la loi de la République de Moldova sur l'obligation militaire et le service militaire des citoyens de la République de Moldova Nr.968-XII du 17.03.92, la Loi de la République de Moldova sur la protection sociale et juridique du personnel militaire et membres de leur famille, des citoyens qui passent la formation militaire Nr.970-XII du 17.03.1992.

3. *Постановление СОВЕТА МИНИСТРОВ СССР № 240 от 18.03.1985 об утверждении Положения о прохождении воинской службы офицерским составом Вооруженных Сил СССР, Приказ Министра Обороны СССР № 100 от 06.04.1985 об объявлении актов законодательства о воинской службе офицерского состава Вооруженных Сил СССР.*

4. *Le concept de restructuration et de modernisation de l'armée nationale dans la perspective de 2014, approuvé par le Conseil suprême de sécurité le 13.05.2004.*

5. *Décision du gouvernement de la République de Moldova sur l'approbation du Programme National pour la mise en œuvre du Plan d'Action Individuel pour le Partenariat (IPAP) Moldova- OTAN pour la période 2006-2009 nr. 1506 du 29.12.2006 le Monitorul Oficial nr. 6-9/29 du 19.01.2007.*

6. *La décision du Gouvernement de la République de Moldova nr. 941 du 17.082006 «pour l'approbation du règlement sur l'accomplissement du service militaire dans les Forces Armées».*

7. *L'ordre de ministère de défense sur l'approbation du Guide de carrière militaire des sous-officiers et des officiers de l'Armée Nationale.*

8. *Le manuel du spécialiste en ressources humaines*, coordonnateur Viorica Ana Chișu, Bucarest, la maison d'édition IRECSON, 2002.

ROLUL NATO ÎN MANAGEMENTUL RESURSELOR ACVATICE

*Silvia MÎTCU, Natalia ALBU**

The given article refers to the role of NATO in managing water resources on the international level. Here are presented projects in which NATO is a participant within the Science for Peace and Security Program. The authors apply reliable sources for documentation, which makes the given material interesting and trustworthy. Examples from the Republic of Moldova are brought. The article comes with the conclusion that the efficient international collaboration contributes to solving environment problems on the national and international levels. In such a way, CCMS NATO (Committee on the Challenges of the Modern Society) supports a series of projects that aim at water resources management in different world regions within the Science for Peace and Security Program in order to promote peace and security. These projects give the opportunity of both, taking concrete steps, and to establish a dialogue between states, governments, organizations, scientific environments on the national and international levels.

Accesul la resursele de apă potabilă disponibile în cantități suficiente este, de obicei, recunoscut ca un drept fundamental al fiecărei ființe umane. Cu toate acestea, potrivit estimărilor Băncii Mondiale, peste un miliard de oameni nu au acces la apă curată, aproape jumătate din populația planetei simte o insuficiență de apă, iar trei miliarde de oameni trăiesc în condiții fără canalizare. În plus, aproximativ optzeci la sută din bolile infecțioase sunt transmise prin apă, provocând milioane de decese mai ales în rândul copiilor. În același timp, accesul limitat la resursele acvatice contribuie la agravarea conflictelor în mai multe regiuni ale lumii. Multe dintre acestea ar fi putut fi evitate prin gestionarea durabilă a resurselor acvatice, inclusiv prin realizarea proiectelor tehnice avansate de

explorare. Într-un studiu de specialitate se arată că circa 300 000 de persoane și-au pierdut viața în conflictele armate din anul 2000, iar calitatea proastă a apei și lipsa de instalații sanitare adecvate provoacă victime în fiecare lună [1].

Cererea de apă este în creștere la nivel mondial. Cantitatea de apă curată care poate fi utilizată și consumată de comunități are un impact puternic asupra dezvoltării lor economice și sociale. Acolo unde resursele acvatice sunt limitate, seceta și inundațiile pot provoca migrații ecologice. Acest fenomen poate fi considerat drept o cauză, un factor al războaielor civile care au izbucnit în Africa, Asia de Sud și America Latină în timpul ultimului deceniu. În acest context, Alianța Nord-Atlantică (NATO) acordă asistență diverselor proiecte ce țin

* Silvia MÎTCU – doctorand, Institutul Integrare Europeană și Științe Politice al AȘM

Natalia ALBU – doctor în politologie, lector superior, Academia de Administrare Publică pe lângă Președintele Republicii Moldova

direct de problemele legate de resursele de apă, deoarece acestea sunt considerate esențiale în mediul actual de securitate. Inundațiile, seceta, gestionarea și protecția infrastructurilor de alimentare cu apă se numără printre subiectele de cercetare susținute de Alianță.

Comitetul științific NATO și Comitetul privind Provocările Societății Moderne (CCMS) contribuie financiar la o serie de proiecte de gestionare a apei în mai multe regiuni ale lumii sub lozincă promovării păcii și securității. Unele proiecte sponsorizate de NATO au un impact direct asupra securității. Drept exemplu poate servi monitorizarea timpului real al fluxurilor de apă pentru a preveni seceta și inundațiile. Alte proiecte sunt menite să sprijine cercetarea vizând soluționarea problemelor apărute în domeniile industriei și ale mediului în țările partenere ale NATO și țările Dialogului Mediteranean. Proiectele sunt realizate în comun de către oamenii de știință din aceste țări și țările NATO în colaborare cu utilizatorii finali, care pot fi companiile preocupate de proiectele industriale sau autoritățile publice locale ce lucrează asupra soluționării problemelor de mediu.

Astfel, în acest cadru vom analiza câteva proiecte NATO și rolul acestora în asigurarea securității acvatice. În primul rând, vom menționa studiul-pilot desfășurat de către Comitetul NATO privind provocările societății moderne, care a fost dedicat problemelor legate de *managementul resurselor acvatice*. La proiect au participat 20 de state, iar conducători au fost Belgia și Italia. Cercetările au demarat în noiembrie 2002 cu susținerea biroului pentru probleme științifice, tehnice și culturale al Belgiei și, de asemenea, cu sprijinul atașatului

Ambasadei Italiei din Belgia pe probleme științifice. Scopul cercetării rezidă în schimbul de informații și acumularea de experiență în domeniile legate de cercetările sistemelor acvatice, studierea diferitor aspecte ale managementului acestor resurse, investigarea proceselor ce au loc în cadrul acestor sisteme și în afara lor. Datele obținute au avut un conținut cu caracter științific, social și economic. Pe această problemă s-au desfășurat 3 ședințe ordinare ale CCMS: prima a avut loc în mai 2003 în Belgia, a doua – în ianuarie 2004 în Italia și a treia – în iunie 2004 în Estonia. În cadrul primei ședințe a fost discutată politica diferitor state, regiuni, legislația internațională și conținutul înțelegerilor din domeniul managementului resurselor acvatice. În baza acestor discuții au fost depistate principalele aspecte ce necesitau a fi studiate și au fost identificate bazinele care urmau să devină „obiect de studiu” pentru cercetările-pilot. Din acest punct de vedere au fost ulterior formate grupurile de lucru. În procesul desfășurării proiectului au fost elaborate criteriile și reperatele de evaluare a situației bazinelor acvatice, metodele și principiile de ameliorare a stării de lucruri și evidențiate principalele probleme și dificultăți existente în acest domeniu, ținându-se cont de caracterul transregional al multor bazine acvatice și particularitățile regionale ale ecosistemelor acestor bazine. Cercetările în proiect se desfășoară în cadrul grupurilor de lucru, fiecare dintre ele ocupându-se de studierea unei probleme concrete, și în cadrul ședințelor comune unde au loc discuții și schimb de opinii. De asemenea, la acest proiect participă un șir de instituții de cercetări științifice, universități și reprezentanți ai diferitor organizații internaționale neguvernamentale [13].

De fapt, când este vorba de managementul apei, aici pot fi combinate mai multe probleme: cantitatea necesară de apă potabilă, calitatea apei, irigarea, conservarea ecosistemului, minimizarea costurilor, opțiuni tehnologice, precum și impactul social. Aceste subiecte au fost în centrul atenției în cadrul workshop-urilor ce au avut loc în Värskä, Estonia, 11–15 iunie 2004 [8] și Lisabona, Portugalia, 2–5 martie 2005 [9]. Principala problemă care a fost abordată s-a referit la folosirea și distribuirea apei disponibile între toți utilizatorii (om și ecosisteme), în prezent și pentru generațiile viitoare. Cercetătorii din cadrul acestor seminare au ajuns la concluzia că dezvoltarea durabilă și protecția biodiversității sunt principii ale mediului care pot influența în mod direct sistemul acvatic.

O cercetare-pilot din domeniul managementului apelor a fost condusă de Turcia. Cercetarea cu tema „Modelarea ecosistemului din lagunele teritoriale în scopul utilizării raționale a bazinelor acvatice” s-a desfășurat în două etape. Prima s-a desfășurat în perioada 1995–2000. În această fază au avut loc opt seminare tematice, trei dintre care s-au desfășurat în Turcia (1995, 1997, 2000), iar restul în SUA (1996), Polonia (1998), Portugalia (1998), România (1999) și Spania (1999). La cercetare au participat Canada, Italia, Polonia, Portugalia, România, Rusia și Spania, iar Lituania, Kârgâzstan, Turkmenistan și Ucraina au avut statut de observatori.

În baza rezultatelor obținute în urma cercetării, s-a elaborat și publicat o monografie în care au fost descrise problemele existente în procesul de utilizare a bazinelor acvatice din lagune și de pe țărmurile maritime [2].

În a doua parte a cercetării, numărul participanților la studiu a atins cifra de 14 state membre NATO și parteneri. Președinția proiectului a revenit în continuare Turciei. Primul seminar în această etapă s-a desfășurat în noiembrie 2002 în Turcia, al doilea – în septembrie–octombrie 2003 în Kârgâzstan, iar al treilea – în mai 2004 în Rusia și Lituania [4]. Totodată, este necesar de menționat că păstrarea ecosistemului din lagunele și de pe țărmurile mărilor reprezintă una din problemele ecologice esențiale, deoarece anume lagunele sunt supuse cel mai des poluării. De aceea s-a hotărât de a continua cercetările în acest domeniu prin organizarea atelierelor de lucru.

În ansamblu, rezultatul de bază al celei de-a doua etape este schimbul de cunoștințe, actualizarea datelor, asigurarea corespondenței și extinderea utilizării de instrumente științifice pentru durabilitatea și dezvoltarea lagunelor de coastă din întreaga lume. Astfel, s-a propus crearea unei pagini web pentru a asigura colaborarea atât în cadrul echipelor de lucru, cât și cu cei ce nu sunt direct implicați în proiect, dar au legătură cu această temă cu scopul de a utiliza cunoștințele și produsele dezvoltate în perioada de desfășurare a ambelor etape ale proiectului.

În cadrul NATO, în prezent se desfășoară un proiect-pilot dedicat problemelor ecologice existente în Marea Caspică. La proiect participă 10 state în frunte cu Turcia. Scopul cercetării constă în crearea unui sistem unic de monitorizare a situației Mării Caspice, în scopul restabilirii pe etape a mediului ambiant din bazinul caspic. În acest sistem de monitorizare vor fi incluse măsurarea parametrilor climaterici, ecologici și

hidrologici, modelarea computerizată, studierea informației, modelarea digitală și pronosticarea fizică, chimică și biologică a situației mării. Astfel, cercetarea este orientată spre integrarea datelor de la nivel național (primate inclusiv prin sateliți) într-un singur sistem internațional de observare. Cu ajutorul acestui sistem va fi efectuată monitorizarea hidrologică și hidrometeorologică, va fi ținut sub control procesul de impurificare a apelor, iar informația obținută va fi accesibilă pentru diferite organizații și experți internaționali. Această informație va fi utilă, în primul rând, pentru ministerele ecologiei din statele membre, companiile de transport și de extragere a petrolului, precum și pentru organele publice locale. Sistemul de monitorizare constituit va include toate sistemele existente, fără a le dubla și fără a necesita noi cheltuieli. În timpul desfășurării cercetării a fost planificată descoperirea, cu ajutorul modelării, a celor mai vulnerabile regiuni din punctul de vedere al situației ecologice, determinarea influenței factorilor antropogeni asupra diversității biologice și a productivității bazinelor acvatice. De asemenea, s-a planificat studierea procesului de schimbare a nivelului Mării Caspice. Unul din scopurile cercetării a fost determinarea urmărilor social-economice și influenței procesului de scădere a nivelului mării asupra industriei de extragere a petrolului și gazelor din regiune. În afară de aceasta, s-a încercat elaborarea măsurilor necesare pentru protejerea și restabilirea ecosistemului Mării Caspice, asigurarea utilizării raționale a resurselor ei naturale, și, de asemenea, studierea poluărilor transfrontaliere prin intermediul apelor din râurile care se varsă în mare. Pentru a putea soluționa cu succes aceste pro-

bleme, este necesară elaborarea unor măsuri adecvate care pot fi utilizate la nivel internațional. Referitor la partea tehnică a acestei probleme, este necesar de menționat că pentru modelarea și formarea unei baze de date este necesar de utilizat asigurarea software, aplicată deja în unele cercetări analoge desfășurate în procesul de studiere a Mării Negre și a Mării Mediterane. Prima întâlnire din cadrul proiectului a avut loc în mai 2003 în Azerbaidjan, a doua – în februarie 2004 în Turcia [16]. Deși inițial s-a hotărât ca activitățile planificate să se desfășoare în două grupuri de lucru, fiecare dintre acestea se specializa în studierea parametrilor fizici și biologici a Mării Caspice, totuși importanța problemei date a impus cea de-a treia reuniune a studiului-pilot CCMS care a avut loc la Astrahan, Federația Rusă la sfârșitul anului 2004.

Tot în acest cadru de activități, merită atenție cercetarea „Observarea spațială asupra lacurilor și mărilor regiunii boreale”, ce se desfășoară în colaborare cu Rusia și Chile. Această cercetare nouă, lansată din 2002, s-a dezvoltat în jurul studiului cu privire la gheața și zăpada de pe diferite lacuri și mări înghețate în timpul iernii. În special, s-a demonstrat că perioada de înghețare a Mării Aral și Mării Caspice a fost semnificativ mai scurtă la sfârșitul anilor '90 decât în deceniul precedent. Acest lucru sugerează ideea că influența climei regionale, pe aceste mări interioare, este importantă [6].

De asemenea, prezintă interes și situația ecologică în Marea Aral, care era al patrulea lac din lume după suprafață și principala sursă de apă dulce pentru oamenii din cinci țări: Kazahstan, Kârgâzstan, Tadjikistan, Turkmenistan și Uzbekistan, astăzi fiind

doar un lac hipersalin¹. Cauza acestui dezastru ecologic este cultura intensivă de bumbac și orez implementate pe parcursul perioadei sovietice în delta a două râuri principale: Amu Darya și Syr Darya. În loc să alimenteze Marea Aral, apa proaspătă a acestor două râuri a fost utilizată timp de patruzeci de ani pentru a asigura irigarea acestor culturi, care necesită un aport major de apă. Acest lucru a condus la salinizarea apei și ca urmare marea a secat. Deteriorarea climei din această zonă a condus la deșertizarea terenurilor agricole, depunerea substanțelor toxice și deteriorarea stării de sănătate a populației în timp ce calitatea apei potabile scădea. Schimbările au afectat, de asemenea, economia locală și au generat problema șomajului.

Potrivit prognozelor experților, salinitatea Mării Aral poate crește în anii următori, în cazul în care activitatea agricolă și deturnarea de apă va continua. În acest context a apărut ideea de a exploata salinitatea prin lansarea acvaculturii. Astfel, un nou proiect al programului „Știința pentru Pace și Securitate” a fost lansat pentru dezvoltarea unui model de producere a artemiei. Acest proiect a dezvoltat strategii pentru a asigura recoltarea, transportarea și prelucrarea prin intermediul mijloacelor locale. Oamenii de știință din SUA, Belgia și Uzbekistan cooperează în acest proiect cu agențiile locale și naționale. NATO oferă echipamentul necesar pentru prelevarea probelor și experimentele de laborator,

¹ Din 1960 Marea Aral a pierdut 75 la sută din volumul său de apă. Estimările indică faptul că poate să dispară în următorii 15 ani. Salinitatea a crescut de la 10 g / l în 1960 la 100 g / l în 2004, o rată de cinci ori mai mare decât la Marea Nordică.

suport pentru instruirea experților locali. În etapa incipientă a proiectului, co-direcții au primit o scrisoare cu exprimarea interesului de participare a Kazahstanului [12].

În același timp, Alianța Nord-Atlantică efectuează și acțiuni de monitorizare a râurilor, cum ar fi în Caucazul de Sud. De fapt, acesta este un exemplu de cooperare nemilitară dintre NATO și OSCE. Acest proiect a fost aprobat în octombrie 2002 pentru o perioadă de trei ani cu scopul de a ajuta Armenia, Azerbaidjan și Georgia să-și dezvolte mijloacele cantitative și calitative de supraveghere a cursului apei pe segmentul de trecere pe teritoriile lor. În noiembrie 2004, NATO și OSCE au decis să prelungească până în octombrie 2006 termenul privind monitorizarea râurilor din Caucazul de Sud. Având în vedere situația politică, economică și socială din regiune (și în special relațiile tensionate dintre Armenia și Azerbaidjan), această inițiativă avea ca scop consolidarea securității prin știință. Cele trei țări utilizează râurile Araks și Kura, precum și afluenții lor. Apa din aceste râuri este utilizată direct pentru activitatea umană, astfel încât calitatea acestei surse afectează dezvoltarea economică și socială. Scopul final era de a crea în toate cele trei țări un laborator de monitorizare a calității apei, dotat cu tehnologii moderne și personal calificat. NATO a finanțat achiziționarea de instrumente pentru analiza apei care au fost instalate în laboratoarele din Armenia, Georgia și Azerbaidjan. Datorită NATO, oamenii de știință din cele trei țări urmează cursuri de calificare în Norvegia și Belgia. Participarea financiară NATO se ridică la aproximativ 433 000 euro [15].

Referitor la Republica Moldova, putem menționa importanța implementării

proiectului NATO “Monitoringul și evaluarea poluării cu metale grele a apelor râului Prut ca sursă importantă a resurselor acvatice transfrontaliere”, care are mai multe sarcini:

- promovarea cooperării transfrontaliere și managementului integrat al resurselor acvatice în bazinul râului Prut;
- majorarea gradului de informare a populației;
- identificarea activităților ulterioare pentru studiul diagnostic al râului Prut.

Pentru identificarea surselor principale de poluare a apelor râului Prut a fost studiat nivelul de contaminare a acestuia cu patru metale grele (Cd, Cu, Pb, Zn). Proiectul a permis procurarea echipamentului analitic pentru două state: Moldova și România. Savanți din ambele state au fost instruiți în laboratoarele NATO pentru a asigura calitatea analizelor și monitoringul apelor râului în context durabil. Rezultatele au fost raportate la conferințele internaționale și aduse la cunoștința autorităților publice locale.

Pentru monitorizarea calității apelor de suprafață, cu suportul NATO se implementează proiectul “Monitoring în timp real și sistemul de suport a deciziilor pentru râurile internaționale: aplicații pentru râurile Nistru și Prut”, în cadrul căruia sunt instalate câte două stații de control automat de monitorizare a calității apelor de suprafață, amplasate la intrarea

pe teritoriul Republicii Moldova (s. Naslavcea și s. Șirăuți) a râurilor transfrontaliere Nistru și Prut și la ieșire (s. Tudora și s. Valea Mare).

În general, putem concluziona că soluționarea problemelor de asigurare a securității ecologice, în special a resurselor de apă, trebuie să ocupe un loc important în politica oricărui stat, fapt confirmat de Constituția Republicii Moldova [3], care garantează dreptul fiecărui om la un mediu ambiant sănătos. Interacțiunea eficientă a politicii ecologice cu măsurile din domeniul securității în ansamblu, precum și colaborarea în scopul protecției mediului înconjurător, contribuie la diminuarea impactului activităților economice, stimularea stabilității și menținerea echilibrului ecosistemelor naturale, extinderea dialogului politic și credibilității între țări și regiuni [11]. În același timp, cooperarea internațională eficientă contribuie la soluționarea problemelor de mediu la nivel național. Astfel, CCMS NATO, datorită programului „Știința pentru Securitate”, susține un șir de proiecte de gestionare a apei în diferite regiuni din lume cu scopul de a promova pacea și securitatea. Aceste proiecte permit nu numai a realiza acțiuni concrete, dar și a stabili un dialog între state, guverne, organizații, medii științifice, atât la nivel național, cât și internațional.

NOTE:

1. Aaron T. Wolf, Annika Kramer, Alexander Carius, and Geoffrey D. Dabelko. *Managing Water Conflict and Cooperation // Review: State of the World 2005: Redefining Global Security*. Worldwatch Institute . Ed. W.W. Norton, 2005.

2. *Coastal Lagoons: Ecosystem Processes and Modeling for Sustainable Use and Development*. Editor(s): I. Ethem Gonenc, John P. Wolflin, CRC PRESS, SUA, 2004.

3. Constituția Republicii Moldova, Chișinău 2001.
4. *Ecosystem Modelling of Coastal Lagoons for Sustainable Management (Phase II)* .<http://www.nato.int/ccms/pilot-studies/emcl/emcl-index.htm>.
5. „*Integrated Water Management*”. NATO/CCMS pilot study. Progress report after the 3rd Workshop Värskä, Estonia, 11–15 June 2004. <http://www.nato.int/science/pilot-studies/IWM/docs/ws3-report.pdf>
6. *Ice and snow cover on lakes from radar altimetry and radiometry: case of the Lake Baikal*. Alexei V. Kouraev, Sergei V. Semovski, Michail N. Shimaraev, Nelly M. Mognard, Benoit Legresy, Frederique Remy. http://earth.esa.int/workshops/venice06/participants/98/paper_98_kouraev.pdf (vizitat 10.09.2010).
7. Meire Patrick și al. *Integrated water management: practical experiences and case studies*. NATO science series: Earth and environmental sciences (Tom 80). (Eds) NATO Science for Peace and Security Series Springer, 2008.
8. NATO/CCMS pilot study ‘Integrated Water Management’ Progress report after the 3rd Workshop Värskä, Estonia, 11–15 June 2004. <http://www.nato.int/science/pilot-studies/IWM/docs/ws3-report.pdf> (vizitat 09.10.2010).
9. NATO/CCMS pilot study ‘Integrated Water Management’ Progress report after the 4th Workshop Lisbon, Portugal, 2–5 March 2005.
10. *Ice and snow cover on lakes from radar altimetry and radiometry: case of the Lake Baikal*. Alexei V. Kouraev, Sergei V. Semovski, Michail N. Shimaraev, Nelly M. Mognard, Benoit Legresy, Frederique Remy.
http://earth.esa.int/workshops/venice06/participants/98/paper_98_kouraev.pdf
11. *Programul Național de asigurare securității ecologice pentru anii 2007-2015*, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 304 din 17 martie 2007. // BULETIN Ecologic Ediție a Ministerului Ecologiei și Resurselor Naturale Nr. 2, 2007, p. 15.
12. *Réhabilitation des zones marécageuses du bassin de la mer d’Aral* // Léau – un enjeu de sécurité. Division Diplomatie publique de l’OTAN, Belgique, pp. 5-6. www.nato.int/science/publication/pdf/water-f.pdf (vizitat 12.09.2010).
13. Results of the NATO CCMS Pilot Studies on Integrated Water Management: Practical Experiences and Case Studies Meire, P.; Coenen, M.; Lombardo, C.; Robba, M.; Sacile, R. (Eds.). Series: NATO Science Series: IV: Earth and Environmental Sciences, Vol. 80. 2008, XII, p. 364.
14. *State of the World 2005: Redefining Global Security*. Review of Worldwatch Institute. Ed. W.W. Norton, 2005.
15. *Surveillance des cours d’eau dans le Caucase du Sud un exemple de coopération entre l’OTAN et l’OSCE// Science et Société*. Le Bulletin est édité par la Division Diplomatie publique de l’OTAN à Bruxelles. Nr. 69. Edition 04, 2005. p. 4-5.
16. *The Design of the Caspian Basin Observing System to Form the Basis for Environmental Forecasting*. <http://www.nato.int/ccms/pilot-studies/dcb/dcb-index.htm> (vizitat 10.09.2010).

ISTORIE MILITARĂ

REGIUNEA PRUTO-NISTREANĂ ÎN CONTEXTUL POLITICII EXTERNE RUSE DIN SECOLELE XVIII–XIX. DIMENSIUNI ISTORICO-MILITARE

Anatolie LEȘCU*

The beginning of the 18th century in the Europe's history was marked by an increase of Russia's political, economic, military and cultural potential. The Balkans and the neighboring regions became war fighting arena because of the Russo -ottoman conflict. In the given context, the role of the Prut-Dniester region was of serving as a logistic and supplying quarter for the Russian troops.

Începutul secolului al XVIII-lea în istoria Europei era marcat prin creșterea potențialului economic, politic, militar și cultural al Rusiei. Împinsă de către mongolo-tătari în regiunile împădurite din nord-estul Europei, aceasta țară, sub conducerea și în urma unor reforme efectuate de către Petru cel Mare, s-a simțit ca o putere europeană, promovând o politică externă energetică și expansionistă. În strălucita sa domnie, marele reformator a schițat principalele direcții de expansiune a statului rus spre nordul și sudul Europei și în direcția asiatică. Odată cu terminarea războiului Nordului și obținerea ieșirii spre Marea Baltică și Europa Centrală, preocupările principale ale politicii externe a Rusiei s-au reorientat spre sud, unde a început procesul lent de descompunere a Imperiului Otoman. Din acest moment, confruntarea cu Turcia pentru supremație în regiunea Balcanilor a devenit centrul preocupărilor Imperiului Rus, această luptă soldându-se

cu nenumărate războaie ruso-turce, care s-au întrerupt abia în 1878.

Din cauza conflictului ruso-otoman, Balcanii și regiunile adiacente au devenit principalul teatru de acțiuni militare. Primul care a înțeles, cu ajutorul lui Dimitrie Cantemir, importanța strategică a acestei regiuni în confruntarea cu Turcia a fost Petru cel Mare. Înfrângerea de la Stănilești din vara anului 1711 a determinat autoritățile țariste să redirecționeze desfășurarea acțiunilor militare împotriva otomanilor spre stepele nord-pontice, peninsula Crimeea și munții Caucaz. Acțiunile forțelor armate din anii 1735–1738, în pofida unor succese obținute de către Imperiul țarist, au relevat faptul că militarii ruși au subapreciat importanța strategică a teatrului balcanic de război, deși cuceririle teritoriale la nordul Mării Negre, chiar și a Crimeei, nu garantau neapărat capitularea Imperiului Otoman, centrul nevralgic al căruia era Istanbulul (Constantinopol) și provinciile balcanice.

* Anatolie LEȘCU – doctor în istorie, locotenent-colonel, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”

Ca și în cazul Imperiului Bizantin, numai cucerirea Constantinopolului putea pune capăt puterii și însăși existenței Imperiului Otoman. Unica cale posibilă pentru trupele rusești în vederea realizării acestui scop trecea prin Moldova, care devine din acel moment teatru permanent al acțiunilor militare. Începând cu anul 1739, înțelegând în sfârșit, cu ajutorul colonelului Dimitrie Cantemir, nepotul domnitorului Antioh Cantemir, importanța strategică a direcției balcanice, cercurile guvernamentale din Sankt Petersburg au optat definitiv pentru această direcție, îndreptând armatele sale prin Moldova în Balcani [1].

O atare situație a continuat pe parcursul întregului secol al XVIII-lea. Războaiele din anii 1768–1774 și 1787–1791 s-au desfășurat pe teritoriul principatelor dunărene, inclusiv în regiunea pruto-nistreană, care deținea pozițiile cheie în calea armatei ruse spre Istanbul prin cetățile sale – Hotin, Bender, Akkerman și Ismail. Importanța strategică a acestor cetăți ne demonstrează faptul că de cucerirea lor erau preocupați iluștri conducători de oști din istoria Rusiei, cum ar fi feldmareșalii Munnich, Rumeanțev, Golițin, Potiomkin și generalisimul Suvorov.

După anexarea Basarabiei, situația nu s-a schimbat în mod radical. Dintr-un teritoriu pe care se desfășurau operațiile militare ea s-a transformat în principala bază de susținere și aprovizionare a trupelor ruse, care continuau să acționeze în direcția balcanică. Cele relatate nu înseamnă că luptele se purtau exclusiv pe această direcție strategică. Acțiunile militare se desfășurau concomitent pe mai multe direcții, mai ales în Ucraina și Caucaz, unde armatele rezolvau sarcini concrete de sustragere a atenției in-

micului de la forțele principale și, pe cât posibil, acapararea teritoriilor noi pentru Imperiul țarist. Dar lovitura principală în toate cazurile se dădea în Principate și în Balcani, teritoriu care rămânea principalul teatru de război în tentativa strategică de anihilare a puterii otomane în această regiune a lumii, cu sau fără ajutorul Europei.

În războiul ruso-turc din anii 1768–1774, forțele militare rusești au fost împărțite în două armate: prima, sub conducerea generalului Golițin, iar mai apoi a lui P. Rumeanțev, care avea sarcina de a acționa în Moldova și Muntenia. Armata a doua urma să acționeze pe direcția secundară în regiunea râului Bug și în Crimeea, acoperind spatele primei armate. În timpul războiului următor (1787–1791) iarăși au fost formate două armate, dintre care armata Ekaterinoslav, comandată de către Gh. Potiomkin, avea sarcina principală de a cuceri cetatea Ocaș și de a acționa în direcția Balcanilor. Armata a doua, sub conducerea lui P. Rumeanțev, avea misiunea de a apăra Ucraina și de a menține legătura cu armata austriacă prin Moldova și Muntenia, unde s-au și desfășurat cele mai decisive lupte din acest război legate de numele lui A. Suvorov. Războiul ruso-turc din 1806–1812 s-a desfășurat, practic, numai pe acest teritoriu strategic de acțiuni militare. Din secolul al XIX-lea, în războaiele duse de către ruși cu turcii apare un nou teatru de acțiuni militare, cel din Caucaz, dar el tot timpul juca un rol secundar, soarta conflagrațiilor hotărându-se totuși în Balcani.

Războiul ruso-turc din 1806–1812, care s-a încheiat cu semnarea Păcii de la București, a schimbat esențial situația geopolitică din această regiune. Totuși, în pofida schimbărilor, această direcție

a politicii externe a Rusiei rămânea și în continuare în centrul preocupărilor guvernanților din Sankt Petersburg. Prin inerția politicii ei continuau să considere că rezolvarea problemei este de competența sferei militare și poate fi atinsă numai cu înfrângerea Imperiului Otoman pe câmpul de luptă. Datorită acestei atitudini belicoase din sud-estul Europei, în sec. al XIX-lea au avut loc încă trei războaie: cele din 1828–1829, 1853–1856, 1877–1878. Internaționalizarea problemei Orientului a provocat incapacitatea Rusiei de a o rezolva prin metode pur militare, cu atât mai mult că aceasta nu putea schimba statu-quo-ul teritorial fără acordul principalelor puteri europene ale timpului. În orgoliul său imperial, clasa politică din Rusia lupta în toate cele trei războaie nu atât pentru noi teritorii, cât pentru influență asupra Porții și liberei navigații în strâmtori, influență care putea fi obținută de către Rusia cu mai multă ușurință și eficacitate fără enorme pierderi omenești, prin metode diplomatice [2].

Cu trecerea timpului, tot mai mulți conducători ai politicii externe ai Rusiei înțelegeau că rezolvarea problemei orientale în folosul Rusiei nu poate fi soluționată prin război în Balcani, chiar și cu ocuparea Țarigradului, ceea ce ar duce inevitabil la formarea unei coaliții largi europene îndreptate împotriva Rusiei, coaliție în fruntea căreia ar sta alianța austro-germană. Prezicerile celor mai ingenioși politicieni și militari ruși că cheia rezolvării acestei probleme este ascunsă nu pe malurile Bosforului, ci în Occident, mai bine zis la Berlin, nu au fost auzite și luate în seamă de către Aleksandru II și consilierii săi [3]. Numai în urma războiului din anii 1877–1878 și Congresului de la Berlin, guvernanții

ruși au conștientizat faptul că inamicul principal al Rusiei nu este Turcia, ci Germania și Austro-Ungaria, care stăteau în spatele Turciei. Din acest moment se schimbă și vectorul principal al politicii externe a Rusiei din direcția balcanică spre vest, redirecționându-se și eforturile principale militare din domeniul planificării strategice.

În baza celor expuse mai sus, s-a schimbat radical și rolul Basarabiei în cadrul relațiilor internaționale și politicii externe a țarismului. Începând cu Petru cel Mare, Moldova, inclusiv teritoriul dintre râurile Nistru și Prut, juca un rol important în relațiile internaționale, fiind atât subiectul, cât și obiectul acestora. După cum menționa providențial Leon Casso „erau timpuri când teritoriul marginal de către râurile Nistru, Dunărea și Prut...a căpătat importanță mondială în lupta dintre ruși și turci datorită faptului că lupta aceasta era legată direct cu alte aspecte ale politicii europene” [4]. Pierzând după 1812 orice rol de subiect al relațiilor internaționale, Basarabia a fost transformată treptat în unul din principalele centre de sprijin logistic al trupelor ruse direcționate spre sud-vestul european. Acestui scop îi era subordonată întreaga politică în domeniul militar. Semnificativă din acest punct de vedere este și structura organizatorică a armatei țariste după terminarea războaielor napoleoniene. Din cele 33 divizii de infanterie și 17 divizii de cavalerie cât numără armata țaristă după reîntoarcerea din Europa în patrie, în 1816 au fost formate două armate, 1-a și a 2-a, ambele dislocate în Ucraina [5]. Și dacă armata 1-a, cu sediul statului său major în localitatea Visilkov din gubernia Kiev, era îndreptată în principal spre direcția operativă de

vest sau în caz de acută necesitate și spre sud-est, atunci armata a 2-a, cu sediul în localitatea Tulcin, era direcționată exclusiv spre Balcani. Relieful geografic al acestei regiuni este de așa natură că unica cale de pătrundere în Balcani din nord este cea care trece prin așa-zisa „poarta Focșanilor”, formată de curbura sud-estică a Carpaților și gurile Dunării [6].

Având în vedere aceste considerente strategice, Basarabia, cu bogatele sale resurse naturale și alimentare, în scurt timp a devenit principala bază de sprijin a armatei ruse care desfășura operații militare pe această direcție [7]. Conform estimărilor ofițerilor statului-major general rus, Basarabia era capabilă se disloce pe teritoriul său stocuri alimentare necesare pentru o armată întreagă și să aprovizioneze pe cont propriu suplimentar încă 120 mii de ostași anual. Pe lângă aprovizionarea alimentară, pe timp de război Basarabia putea încartirui 200 mii de ostași și asigura trupele militare cu aproximativ 175 mii de care de transport [8].

Din punct de vedere geostrategic, Basarabia aparținea teatrului Sud-est de operații militare, care până în anul 1877 juca un rol primordial în planurile strategice ale Rusiei. După războiul ruso-turc din anii 1877–1878, conjunctura politico-militară din Europa s-a schimbat, pericolul militar principal pentru Rusia devenind alianța austro-germană. Având în vedere situația nou-creată, a fost schimbată radical și doctrina militară, ea devenind în timpul lui Aleksandru III una pur defensivă pentru teatrul european de

acțiuni militare. Totodată, au fost introduse corective în stabilirea teatrelor de război și a importanței lor strategice. Conform concepției comandamentului superior militar rus, partea europeană a imperiului a fost împărțită în trei teatre separate de acțiuni militare: teatrul înaintat de acțiuni militare (Districtul militar Varșovia), teatrele nord-vest (Districtele militare Kiev, Vilno) și sud-vest (Districtul militar Odesa și o parte a Districtului militar Kiev) de acțiuni militare [9]. În caz de război, principalele acțiuni militare erau preconizate să se desfășoare pe teatrele înaintat și de nord-vest, situate pe cele mai scurte căi de acces pentru armatele austro-germane spre ambele capitale ale imperiului – Sankt Petersburg și Moscova. Cât privește teatrul de sud-vest, un rol important în caz de război îi revenea părții sale de nord, așa-zisei regiuni Dubno-Rovno, care îndeplinea rolul de legătură între teatrul înaintat și cel de sud-vest.

În acest context, rolul Basarabiei devenea secundar, ea acoperind căile de acces din partea Austro-Ungariei și eventual a României spre Odesa și Nikolaev. Acoperind partea sudică a întregului teatru european, Basarabia putea deveni și un teatru operațional independent în cazul aderării la alianța militară austro-germană a României [10] sau al folosirii teritoriului național al României fără acordul ei de către alianță, ceea ce s-a și întâmplat în 1916. Totuși rolul principal al Basarabiei în toate circumstanțele era cel de a fi baza logistică de aprovizionare a trupelor ruse în luptele cu inamicul extern.

NOTE:

1. A. Leșcu, *României în armata imperială rusă: secolul al XVIII-lea – prima jumătate a secolului al XIX-lea*. București, Editura Militară, 2005.

2. *Война русско-турецкая, предназначенная Петром Великим о избавлении восточных христиан от турецкого векового ига. С изложением варварства турок и тайн друзей Порты – в особенности англичан*, М., 1878, Выпуск 1, р. 24.
3. Р. Фадеев, *Мнение о восточном вопросе. По поводу последних рецензий на Вооружённые силы России*, СПб., 1870, р. 5.
4. Л. А. Кассо, *Россия на Дунае и образование Бессарабской области*, М., 1913, р. 2.
5. А. А. Керсновский, *История русской армии*, Т.1-4, Т.2, М., 1994, р. 16.
6. Р. Фадеев, *Мнение о восточном вопросе. По поводу последних рецензий на Вооружённые силы России*, СПб., 1870, р. 18.
7. А. М. Золотарёв, *Военно-географический очерк окраин России и пути в соседние территории. Курс военных и юнкерских училищ*, СПб., 1903, р. 87.
8. А. Защук, *Материалы для военной географии и военной статистики России, собранные офицерами генерального штаба. Военное обозрение Бессарабской области*, СПб., 1863, р. 43, 90.
9. *Военная энциклопедия*, СПб., 1911, т. 4, р. 514.
10. А. М. Золотарёв, *Записки Военной статистики России*, т. 2, СПб., 1898, р. 455.

LES ASPECTS SOCIO-MILITAIRES DE LA PREMIERE GUERRE MONDIALE (1914–1918)

Ion XENOFONTOV*

Motto: «Les feux ont été éteints dans toute l'Europe»

(Edward Grey)

Numit în epocă „Marele Război”, Primul Război Mondial (1914–1918) s-a declanșat în contextul antagonismelor politice, economice, regionale, al mentalităților colective etc., dintre cele două coaliții europene – Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria și Turcia) și Puterile Aliate (Franța, Marea Britanie, Rusia, Italia, Japonia și, din 1917, SUA). În studiu sunt prezentate principalele aspecte socio-militare ale conflagrației mondiale, direcțiile și operațiile militare.

À l'exception de guerre russo-turque (1904–1905), entre 1871 et 1914 en Europe n'ont pas été toutes sortes de guerres dont les forces armées d'un grand pouvoir interviennent dans un État hostile. Cette situation de choses rappelait le silence avant la tempête.

Nomée à l'époque la «Grande Guerre», la Première Guerre Mondiale (1914–1918) a éclaté dans le contexte des antagonismes politiques, économiques, régionales, des mentalités collectives etc., entre ceux deux coalition européenne – *Puissances Centrales* (Allemagne, Autriche-Hongrie et Turquie) et les *Puissances Alliées* (France, Grande-Bretagne, Russie, Italie, Japon, en 1917, USA). À l'exception de l'Espagne, les Pays-Bas, pays scandinaves et la Suisse, toutes les grandes puissances et tous les pays européens ont été impliqués dans l'incendie. Eclaté initial en Europe, la conflagration obtenir progres-

sivement une résonance mondiale; les principales actions militaires a eu lieu en Europe, les actions accompagnées des opérations militaires au Moyen-Orient et en Extrême-Orient, en Afrique et dans le Pacifique. Dans le périmètre de la confrontation entre l'Allemagne et le Royaume-Uni et d'autres pays y ont participé. Allemagne tendait à détruire son principal adversaire – la Grande-Bretagne, à affaiblir les positions de la France et de la Russie, et avec l'Autriche-Hongrie à renforcer ses positions dans les Balkans et le Moyen-Orient. Même le Japon a rejoint les *Puissances alliées*, à l'intention de prendre les positions allemandes en Extrême-Orient.

La raison du déclenchement de la guerre a été l'assassinat par l'étudiant Gavrilo Princip, membre de organisation secrète Mlada Bosna, le 28 Juin 1914 à Sarajevo (Bosnie), de prince héritier de l'empire

* Ion XENOFONTOV – doctor în istorie, cercetător științific, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”

austro-hongrois, archiduc François-Ferdinand. Autriche-Hongrie, soutenue par l'Allemagne, a présenté un ultimatum à la Serbie, cette dernière a rejeté, ce qui lui permet à l'Autriche-Hongrie, le 28 Juillet, de déclarer la guerre à la Serbie [1]. Le 30 Juillet, la Russie, lié par une alliance avec la Serbie, a déclaré la mobilisation totale. Troublés par ces actions, l'Allemagne demande à la Russie de cesser les actions de mobilisation, la demande n'est pas satisfaite par la Russie, alors l'Allemagne a déclaré le 1er août, la guerre à la Russie. Peu à peu, la chaîne de déclaration de guerres entre les pays s'amplifie. Le 3 août l'Allemagne déclare la guerre à la France et à la Belgique neutre qui a refusé le transit des troupes allemandes sur son territoire; le 4 août le Royaume-Uni, avec ses états, a déclaré la guerre à l'Allemagne, et le 6 août l'Autriche-Hongrie déclare la guerre à la Russie. L'Italie a refusé d'appuyer les Alliés et a déclaré la neutralité. Dans la première phase de la guerre ont participé huit pays européens: l'Allemagne et l'Autriche-Hongrie d'une part, la France, la Russie, la Grande-Bretagne, la Belgique, la Serbie et Monténégro, de l'autre part. La guerre est devenue un général. Au total, dans la Première Guerre Mondiale ont participé 38 pays y compris 34 avec les Puissances Alliées, avec une population d'environ 1,5 milliard de personnes. Le 4 au 6 août l'Allemagne a mobilisé 8 armées (environ 1,9 millions de personnes), France – 5 (environ 1,3 millions de personnes), la Russie – 6 (environ 1 million de personnes), la Serbie – 4 (environ 250 des milliers de personnes), l'Autriche-Hongrie 5 armées et 2 groupes d'armée (environ 1 million de personnes). La Grande-Bretagne a envoyée en France un corps de 70 personnes. L'armée belge

comptait environ 120.000 personnes, celle du Monténégro – 60 000 personnes [2]. Le nombre total de personnes mobilisées dans des actions militaires a constitué 70 millions de personnes.

Les opérations militaires ont eu la longueur de 2,5 – 4 mille km. Tous guerre sur terre majeurs ont été menées à l'Ouest (le front français) et à l'Est (le front russe), et le grand théâtre des opérations militaires maritimes ont eu lieu dans la mer du Nord, la Méditerranée et Baltique. L'Allemagne prête à une guerre sur deux fronts, selon le *Plan Schlieffen* (l'équivalent de la *guerre-éclair* de la Seconde Guerre mondiale), a traversée la Belgique et est intervenu dans la France. Comme conséquence de la *bataille de la Marne* en Septembre 1914, les lignes de défense des alliées sont été établis en France, en commençant une guerre d'usure. En dépit d'une artillerie et des mitrailleuses modernes, les incursions d'infanterie ont eu de petites victoires, mais avec des pertes énormes, surtout dans les *batailles de Verdun* et sur *la Somme* (1916).

Sur le front de l'Est, la Russie a pénétrée dans l'est de la Prusse et dans la partie allemande de la Pologne (1914), mais les actions ont été barrés par les forces allemandes et autrichiennes à la *bataille de Tannenberg* et forcés à retourner en Russie (1915). En Juin-Septembre 1916, après l'offensive russe, l'armée austro-hongroise s'est retiré de la Galicie orientale et de la Bucovine.

Le 27 août 1916, après deux ans de la neutralité, la Roumanie a rejoint les Puissances Alliées, qui a promis la réalisation du désir de l'unité nationale. Peu à peu, la Roumanie s'est trouvée seule devant l'ennemi, étant attaqué dans deux directions: l'ouest et au sud [3].

Les engagements de la Russie étaient inactifs, «la défaite roumaine étant prévu et planifié par le ministre russe des Affaires étrangères». Après les succès en Transylvanie, l'armée roumaine a subi des lourdes pertes et a été forcé de se retirer. Les armées ennemies ont occupé deux tiers du territoire de la Roumanie. Le 6 décembre 1916, Bucarest a été occupée par les troupes allemandes. La maison royale, l'administration centrale le gouvernement pris sa retraite en Moldova, en Iași. Dans les conditions difficiles de ce temps, une partie des archives, le thesaurus de la Maison Royale Roumaine et les valeurs uniques du trésor national ont été mis «à l'abri» pour toujours en Russie. Le régime militaire mis en place par les allemands et austro-hongrois a volé la Roumanie des bons matériels d'environ 18 milliards lei d'or [4]. En juillet-août 1917, l'armée roumaine réorganisé (équipée d'armes modernes étrangères et instruite par des français) a déroulé l'offensive de Mărășești et a écrasé l'offensive militaire allemande à Mărășești et Oituz et a sauvée l'état roumain. Dans le contexte d'autres fronts, on peut énumérer la *campagne des Dardanelles*, où les forces britanniques et les dominions ont défait les Turcs. Dans la bataille sur mer, les flottes britanniques et allemands se sont combattus dans le Jutland, sans un vainqueur claire. Les allemands ont été appliquées les sous-marins contre les navires civils, ce qui a généré l'entrer des États-Unis sur le terrain des actions militaires en 1917. Par la participation à la guerre avec les Puissances Alliées, des Etats-Unis, de la Chine et d'autres pays, les forces militaires des alliés se sont augmentées.

La fatigue des soldats devenait plus évidente. Dans la correspondance des

autrichiens on a constaté un changement d'accents «si le bon Dieu nous donnerait la paix» à «Nous en avons assez» [5]. La correspondance des militaires roumains ne pouvait pas contenir des informations sur l'armée, les localités occupées, l'évaluation de la situation. Pour être compensé cet état on appela à des verbes différents, avec des nuances différentes: crier, dire, hurler, rugir, murmurer etc [6].

En décembre 1917 a eu lieux la signature de l'armistice avec de la Russie l'Allemagne, cet action offre aux allemands la possibilité de se battre sur le front de l'Ouest, les Alliés, mais ont été soutenus par les États-Unis au début de 1918.

Après plusieurs défaites l'Autriche-Hongrie a signé l'armistice le 3 novembre 1918, et l'Allemagne a subi plusieurs échecs sur le front occidental, en particulier dans la *deuxième bataille de la Marne*, les Alliés la contraint de signer l'armistice du 11 Novembre 1918.

Dans le cadre des actions militaires pendant la Première Guerre mondiale ont été appliquée pour la premier fois les gaz toxiques (Ypres, 1915), les chars (Somme, 1916) et les avions.

La guerre, développé au cours de 1.568 jours, a fait des énorme victimes. Le nombre total de victimes est estimé à 10 millions de morts, 21 millions de blessés et 7,7 millions de disparus ou de prisonniers. En temps de guerre, seule la France a perdu environ 20% des hommes d'âge militaire, un des trois Français a vécu la guerre sans être touché par la balle. Les anglais ont perdu une génération, un demi-million d'hommes de moins de 30 ans. Les français ont perdu 1,6 millions de personnes, les anglais – 800 000, les allemands – 1,8 millions. La Roumanie a perdu dans la guerre 340.000 de

soldats, a eu 300 000 blessés et 115 000 de prisonniers et de disparus. Les pertes matérielles totales sont évaluée à plus de 278 milliards de dollars.

Selon la publication The Telegraph, la fin officielle de la Première Guerre

mondiale a eu lieu le 3 octobre 2010, lorsque l'Allemagne devait payer les derniers dommages-intérêts (68,8 millions d'euros) dus aux pays qui ont formé les Puissances Alliées à l'époque.

NOTES:

1. Vezi Jean-Louis, *Crizele internaționale. De la Beijing (1900) la Kosovo (1999)*, București, Corint, 2002, pp. 70-74.
2. *Военная энциклопедия*, Москва, Военное издательство, 2002, с. 308-326; *Военный энциклопедический словарь*, Москва, Эксмо, 2007, с. 687-688.
3. C. Stienon, *La mystère roumain et la defection russe*, Parisw, Plon, 1918, pp. 221-222.
4. Ioan-Aurel Pop, *Istoria românilor*, Chișinău, Litera, 2010, pp. 154-155.
5. Hobsbawn Eric, *Secolul extremelor*, București, Lider, 1994, p. 79.
6. Bianca Mărmureanu, *Correspondența privată a combatanților din armata română din anul 1917*, în *Caietele Școlii Doctorale*. Universtatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași. Facultatea de Istorie, Anul I, 2007, Iași, 2007, 2007, pp. 117-119.

CONCEPTE TERMINOLOGICE

DESPRE STRUCTURA TERMENILOR MILITARI ROMÂNEȘTI

Marin BUTUC*

Taking into consideration the structural aspects, the military term must be an unique nominative whole, independent and unbreakable by means of this aspect. The military term (borrowed or created) must be short, laconic and easy to put in practice. The same time, it also has to be conventional, to point out the desirable and sufficient qualities of the term, that creates and maintains its specific. Mostly these conditions make that military terms wouldn't be expressed always through one short and cozy word, but also through two or more.

That way, the military terminology becomes complex considering the structural aspect, because it contains not only simple word some derivatives but also some compound ones or military terms; these are linguistical units of tree, two, four, etc.

Noțiunile de „termen militar” și „terminologie militară” în lingvistică se înscriu la aceiași parametri științifici ca și noțiunile de „termen” și „terminologie” în general. Definițiile noțiunilor de „termen militar” și „terminologie militară” sunt aproape identice cu definițiile noțiunilor de „termen” și „terminologie” din știința limbii: termenul militar este același cuvânt (sau îmbinare de cuvinte) care denumește o noțiune a unui obiect, proces sau acțiune din domeniul profesional, special militar. [1] Terminologia militară, de asemenea, reprezintă totalitatea de termeni militari dintr-o limbă sau din toate limbile. Termenul militar este un simbol al unui concept, iar conceptul lui reprezintă sensul terminologic. Termenul militar se deosebește substanțial de un cuvânt obișnuit, deoarece exprimă o noțiune specială, ce nu-și pierde integritatea lexico-semantică, indiferent de procedeele de ex-

primare a conținutului acestei noțiuni. [2]

Sub aspect structural însă termenul militar trebuie să fie o unitate nominativă unică, independentă și nealterabilă din acest punct de vedere. Structura gramaticală a termenului nu este totdeauna compatibilă (potrivită) cu noțiunea. Anume din această perspectivă a relației dintre forma gramaticală a termenului militar cu noțiunea, de corespundere și compatibilitate a semnificației literale cu cea reală, conținutală, termenii militari pot fi împărțiți, convențional, în următoarele trei grupe: **1) corect orientativi** (*aviație militară, avion fără pilot, rachetă antiaeriană, stare de mobilizare, demobilizare, cartușieră* ș.a.); **2) neutri** (*automat „Kalașnikov”, pistol „USI”, mitralieră, tanc* ș.a.); termenii orientativi neutri, din punct de vedere formal, nu aduc vreo informație privind semnificația noțiunii denumite; **3) incorect orientativi**

* Marin BUTUC – *magistru în filologie, locotenent, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”*

(*tanc maritim* (nu denumește o mașină de luptă, dar „o navă de transport din compunerea marinei militare”, *teleindicație* (nu denumește o indicație transmisă de la depărtare, dar „o instalație destinată transmiterii și reproducerii valorilor coordonatelor de poziție ale țintei aeriene”, *tren rulo* (nu denumește o garnitură de cale ferată, dar „o parte a afetului gurilor de foc de artilerie”) ș.a.).

Prin urmare, și în limba română poate fi vorba de stabilirea unor frontiere semantice ale unui semnificant, unde structura termenilor militari are o importanță majoră în orientarea și exprimarea cât mai reușită a particularităților noțiunii exprimate. Din acest motiv, formarea termenilor este totdeauna un proces conștient și nu spontan. [3]

Anume în acest temei are loc procesul de formare a termenilor militari românești, proces care se sprijină pe conștiință, nefiind deliberativ și având ca sursă de formare limba română contemporană, sistemul ei imanent și metalimbajul ei militar propriu-zis, care oferă, în permanență, o multitudine de posibilități semantice, sintactice și gramaticale.

E de reținut că, pentru ca un termen militar să aibă o funcționare optimă, e absolut necesar să corespundă unor cerințe tehnice de operare. În primul rând, termenul militar (împrumutat sau creat) trebuie să fie scurt, laconic și ușor de operat. Totodată, „termenul militar trebuie, convențional, să reflecte calitățile necesare și suficiente ale noțiunii care creează și susține specificul ei”. [4] Anume aceste condiții fac ca termenii militari să nu poată fi exprimați întotdeauna printr-un singur cuvânt – scurt și comod, dar prin două sau mai multe. Astfel, metalimbajul terminologic militar (și nu numai) devine

complex sub aspectul structurii, deoarece conține nu numai cuvinte simple, derivate, dar și compuse sau termeni militari-sintagme etc.

În continuare vom prezenta o serie de termeni militari românești, categorisindu-i în conformitate cu particularitățile lor structural-gramaticale, unde fiecare tip (model) mai conține și subtipuri structurale.

I. Termeni militari exprimați prin cuvinte simple: a) termeni nederivați (armă, carabină, cartuș, cazarmă, mitralieră ș.a.); b) termeni derivați (dezarmare, carabinieră, cartușieră, cercetaș, cazarmare, cantonament ș.a.); c) termeni formați prin compunere (locotenent-major, obuziertun, pistol-mitralieră, portînchizător, radiolocație, portavion ș.a.).

II. Termeni militari sintagme: 1) sintagme pretabile descompunerii: a) îmbinări libere unde fiecare componentă poate face parte și din alte sintagme (tun antitanc, tun de turelă, tun antiaerian, tun atomic, tanc maritim, tanc-nomad ș.a.); b) sintagme stabile (fixe), ale căror elemente constituente, plasate în alte îmbinări, nu mai sunt termeni militari (șanț de adăpost, șanț de comunicație, misiune de foc, misiune de luptă ș.a.); 2) sintagme nepretabile descompunerii: (gheară de piscică, obstacol berbec, pâlnie de obuz, plafon al avionului ș.a.).

1. Caracteristica lexico-gramaticală a termenilor-cuvinte

După cum am constatat mai sus, termenii militari au particularități de structură gramaticală identice cu cele ale cuvintelor din limbajul comun. Termenii militari se formează, așadar, prin aceleași procedee (derivarea, compunerea), care sunt specifice și cuvintelor din fondul principal lexical.

Dacă analizăm din punct de vedere structural-gramatical unii termeni militari, vom observa că ei s-au supus acestui procedeu de formare, în baza acelorași modalități de realizare, de formare. Cele spuse ne permit să delimităm în limba română următoarele modele structurale de termeni militari:

1) *termeni militari monomembri*, constituiți numai din radical: cartuș, mină, bombă, ostaș, pluton, capsă, flanc, front, glonț, tesac, recrut, recul, scut, șrapnel ș.a.;

2) *termeni militari monomembri formați prin prefixare*: autoamfibie, avanpost, concentrare, demobilizare, dislocare, dezarmare, deminare, cobelgeranță, incursiune ș.a.;

3) *termeni militari formați prin sufixare*: ajutor, ambarcațiune, bandulieră, calibrare, camuflaj, carabinieră, operație, dezertor, comandament, cercetaș, cazarmare, focos, fumizare, lunetist, pumnal, tunar ș.a.;

4) *termeni militari formați prin derivare mixtă*: demilitarizare, demobilizare, dezamorsare, explozie, exteritorialitate, extrateritorialitate, portînchizător, contraatac, subordonare, subunitate ș.a.;

Rolul și importanța afixelor (prefixe, sufixe) în cadrul procesului derivativ al terminologiei militare este incontestabil. Afixelor le revine funcția majoră a scurtării și precizării termenilor militari. Calitățile lor semantice asigură perpetuu și în toate cazurile un laconism și o precizie strictă.

În terminologia militară română cele mai frecvente prefixe sunt:

a) prefixul **auto-** (gr.) cu semnificație de „el însuși” (autoapărare, autoajutor, autoblindat, autoamfibie, autotun, autostație, autobombardare etc.);

b) prefixele **des-** (**dez-**, **de-**) (lat. dis-; fr. des-) – elemente de compunere cu sens privativ, care exprimă lipsa, excluderea, dând cuvântului derivat un sens opus celui

de bază: deblocare, degazare, demascare, demilitarizare, demobilizare ș.a. Există cazuri când prefixul **de-** nu are sens privativ și este numai un simplu element derivativ cu valoare neutră, cum ar fi, bunăoară, în cuvintele: deflagrație, defilare, detonație, dezertare, despresurare etc.;

c) prefixul **sub-** (lat. sub-; fr. sub-) indică poziția inferioară a unui obiect față de altul sau o cantitate, o intensitate, o calitate, o ierarhie inferioară în raport cu alta de același tip: sublocotenent, submarin, subofițer, subordonat, subunitate, subversiune etc.;

d) prefixul **anti-** (fr. anti-) are semnificația de „împotriva”, „în contra”, „opus”: antiaerian, antiarămitor, antiatomic, antiblindat, antiguerilă, antitanc etc.;

e) prefixul **contra-** (fr. contre-, lat., it. contra-) are semnificație de „împotriva”, „opus”: contraacțiune, contraatac, contrabaterie, contracarare, contrabord, contragardă, contraguerilă etc.;

f) prefixul **port-** (fr. porte-) are semnificația lexico-semantică de: „purtător de..”, „susținător de..”: portavion, portdrapel, portelecopter, porthartă, portîncărcător etc.;

g) prefixul **re-** (fr., lat. re-) – element de compunere (care exprimă o acțiune repetată): recunoaștere, regrupare, repetare, reportare, retragere, reversare etc.;

h) prefixul **în-** (lat. in-) – indică interiorul spațiului, obiectului și timpului în care are loc o acțiune, se află ceva: încercuire, înfrângere, îngropare, înștiințare, învoire, înzestrare, înrolare, încorporare etc.;

i) prefixul **in-** (fr., lat. in-) – element de compunere cu sens negativ, privativ și uneori indică interiorul unui obiect, loc, timp sau spațiu: inamic, inaptitudine, incursiune, infiltrare etc.;

k) prefixul **inter-** (lat. *inter-*, fr. *inter-*) element de compunere însemnând „între”: interceptare, interdicție, interval, intervenție etc.;

l) prefixul **ante-** (lat. *ante-*) – element de compunere care înseamnă „înainte”, „în fața”, „anterior”: antebelic, antetere etc.;

m) prefixul **con-** (**co-**) (fr. *co(n)*; lat. *cum-*) – înseamnă „împreună”: concentrare, conflagrație, confruntare, construcție, consemn, cobeligeranță etc.;

n) prefixul **aero-** (fr. *aero-*) – element de compunere ce are semnificația „referitor la aer și aviație”: aerocartograf, aerodrom, aeronaval, aeropurtat, aeroterestru etc.

În majoritatea lucrărilor științifice, în care a fost luată în dezbatere tema afixoidelor, s-a remarcat faptul că prefixoidele **auto-**, **anti-**, **ante-**, **contra-**, **inter-**, **aero-** ș.a. au o utilizare mai frecventă în terminologia tehnico-științifică, invocând drept argument că aceste prefixe apar, mai cu seamă, în microsistemul terminologic tehnico-militar.

Rolul acestor afixe este de a preciza semnificația noțiunii, a o face mai exactă. În limba română actuală, afixele respective au devenit productive și populare și „se impun, îndeosebi, în ultima etapă de dezvoltare”. [5] Acest proces poate fi explicat prin împrumutul numeroșilor termeni tehnici, care au făcut familiare în limba română nu doar elementele înseși, dar și principiile combinatorii ale cuvintelor. [6]

În afară de prefixe, în sistemul derivațional al limbii române există un număr de afixe complementare, denumite sufixe. Fenomenul sufixării constituie cel mai important și funcțional procedeu derivativ în cadrul terminologiei militare românești. Cele mai productive sufixe în

metalimbajul militar sunt: **-are**, **-ere**, **-or**, **-ie**, **-er**, **-aj**, **-ant**, **-ent**.

Sufixul **-are** denumește acțiuni, stări sau existențe ale unor noțiuni în sens larg, într-o formă substantivată, sub aspect morfologic: amorsare, armare, capitulare, catapultare, cercetare, demascare, demobilizare, deminare, dezertare, eșalonare, minare, mobilizare, neutralizare etc.

Sufixul **-are** poate contribui atât la formarea termenilor ce indică o acțiune substantivizată, cât și a unui obiect: cazare (parte a dispozitivului de ochire al unei arme de foc...). Totodată, sufixul respectiv (**-are**) este cel mai productiv în cadrul terminologiei militare românești.

Sufixul **-ere** dispune de aceeași definiție și la fel denumește o acțiune, stare sau existență substantivată din punct de vedere structural-gramatical: abatere, aliniere, ambuteiere, recunoaștere, retragere, rupere, supraveghere, tragere, trecere etc.

Sufixul **-ire** contribuie, la fel, la formarea termenilor ce denumesc acțiuni militare: acoperire, hărțuire, încercuire, învăluire, nimicire, urmărire, însoțire, orbire etc.

În concluzie, putem menționa că sufixele **-are**, **-ere** și **-ire** sunt destul de productive la formarea termenilor ce denumesc activități și acțiuni militare. E cazul să amintim aici că, spre deosebire de **-are**, **-ere**, sufixul **-ție** este utilizat la formarea termenilor militari ce denumesc variate operații militare, locuri cu destinație militară, genuri de arme, sisteme tehnico-militare și alte noțiuni cu implicație în domeniul militariei: aplicație, autorotație, autostație, aviație, deflagrație, detonație, radiolocație, radionavigație, triangulație etc.

Sufixul **-ie** este utilizat în termeni ce denumesc genuri de armă, domenii militare, grupuri militare și alte noțiuni cu

referire la domeniul tehnico-militar: artilerie, divizie, infanterie, baterie, bătaie, cavalerie, dârzenie, infirmerie, inversie, traiectorie etc.

Sufixul **-or** se întâlnește la termeni ce denumesc obiecte și mecanisme cu implicație în domeniul militariei; termeni ce denumesc persoane cu funcții în ale militariei: antiarămitor, aruncător, detonator, dezertor, lansator, ochitor, percutor, portîncărcător, raportor, mitralior etc.

Sufixele **-aș**, **-ist** apar în termeni ce denumesc persoane având funcții militare: călăraș, cercetaș, ostaș, fruntaș, artilerist, cavalerist, rezervist, lunetist, parașutist etc.

Sufixele **-ant**, **-al**, **-at**, **-er** contribuie la formarea termenilor ce denumesc grade militare, funcții militare, obiecte militare, mecanisme și calități ale obiectelor (adjective), construcții etc.: combatant, comandant, defilat, automat, ambarcader, prizonier, obuzier, artificier, spoiler, plutonier, grănicer, mortar etc.

Sufixul **-at** însoțește cuvintele care indică la ce și asupra cui s-a răsfrânt o acțiune (subordonat, ordonat, executat, defilat, bombardat etc.).

Sufixul **-ent** este utilizat la alcătuirea termenilor ce denumesc tipuri de unități militare (detașament, regiment, contingent etc.); grupuri de obiecte cu o singură destinație (armament, echipament, nivelment, terasament etc.); la denumirea locurilor cu destinație militară (aliniament, comandament, cantonament, amplasament etc.).

Sufixul **-aj** contribuie la formarea termenilor ce indică un obiect sau o totalitate de obiecte cu funcții comune, calități tehnice și acțiuni militare: abordaj, arbitraj, ampenaj, autofretaj, balizaj, blindaj, remorcaj, pilotaj etc.

Sufixul **-ar** contribuie la formarea de termeni ce denumesc persoane cu atribuții militare: militar, tunar, voluntar, pistolar etc.

În metalimbajul terminologic militar mai funcționează și alte afixe (**-iune**, **-ime**, **-il**, **-on**, **-et**, **-os**, **-ură**, **-aci** ș.a.) care însă au o frecvență și o productivitate mult mai scăzută, în raport cu sufixele prezentate supra. Totuși sufixoidarea rămâne cel mai productiv procedeu de dezvoltare a lexicului terminologic militar românesc. Astfel, de la un radical se poate forma o paradigmă întreagă de termeni, prezenți în diferite microsiseme lexico-semantice (clase tematice) ale terminologiei militare românești. Invocăm în acest sens doar câteva exemple: **armă** -armată -armament -armare -dezarmare -înarmare -a înarma -a dezarma; **a cerceta**- cercetare- cercetaș- cercetat; **parașută**- parașutist- parașutare-parașutaj- a parașuta; **comandă**- a comanda- comandant- comandament- comenduire; **a mobiliza**- mobilizat- demobilizat- mobilizare- demobilizare; **asalt**- asaltare- a asalta; **carabină**- carabinier- carabinieră; **mină**- minare -deminare etc.

În terminologia militară română există un grup de termeni formați prin derivare mixtă, unde, în calitate de afixe, la constituirea termenului, contribuie în egală măsură și prefixul și sufixul: demilitarizare, demobilizare, dezamorsare, portîncărcător, autoapărare, subunitate, contracarare, încorporare, interogare etc.

În concluzie, remarcăm faptul că derivarea cu ajutorul prefixelor și sufixelor constituie un procedeu eficient la crearea termenilor militari în limba română. Acest procedeu (derivarea) se utilizează foarte activ în toate grupele tematice ale terminologiei militare românești.

2. Caracterizarea lexico-gramaticală a termenilor militari compuși

Este știut faptul că procedeul de formare a cuvintelor, compunerea, constă în crearea unui cuvânt nou din mai multe cuvinte netrunchiate, existente și independente în limbă sau din elemente de compunere fără existență independentă; sau din abrevieri ale unor cuvinte. [7] Deoarece cuvintele și termenii au aceleași proprietăți morfematice, procedeul compunerii din cadrul terminologiei militare funcționează similar celui din cadrul vocabularului general. Lexicul general continuă a fi o permanentă sursă importantă de cuvinte pentru formarea termenilor militari compuși. În limba română termenii compuși se scriu, de regulă, cu cratimă, ceea ce semnifică faptul că ei denumesc o singură noțiune, un singur obiect, proces sau acțiune: locotenent-major, obuzier-tun, pistol-mitralieră, radiolocație, locotenent-colonel, radioemițător, avion-țintă, sergent-major, tanchist-ochitor, avion-elecopter, proiectil-avion, bombă-cursă, mină-toropilă, tanc-dragor ș.a.

Termenii militari compuși, în limba română, pot fi clasificați în două grupe, în funcție de raportul lexico-semantic și gramatical dintre elementele lor constituente: 1) termeni militari compuși, alcătuiți din determinat și determinant (sergent-major, tanchist-ochitor, locotenent-major ș.a.) și 2) termeni militari compuși, în care nu există determinant, deoarece ambele elemente se află la același nivel lexico-semantic și funcțional (obuzier-tun, pistol-mitralieră, avion-țintă, geniu-marină ș.a.).

Este ușor observabil că termenii militari compuși din categoria a doua (fără semnificat și semnificant) au în componența lor elemente constituente

care sunt în raport de coordonare, deoarece redau caracteristici ale unei și aceiași noțiuni militare ori sunt două componente, părți ale ei.

3. Caracterizarea lexico-gramaticală a termenilor militari-sintagme

În continuare vom încerca să caracterizăm termenii militari-sintagme din punctul de vedere al structurii lor morfo-sintactice. Acești termeni pot fi structuri bimembre, trimembre, tetramembre și polimembre.

Să observăm acum mai concret modelele lor structurale.

I. Structuri bimembre ale termenilor militari-sintagme

1) **N1(nom.)+Adj. (Ac.)**. Această sintagmă include în structura sa un substantiv la cazul N. și un adjectiv acordat în gen, număr și caz: tun antitanc, cartuș filtrant, cercetare aeriană, comisar militar, desant aerian, mitralieră antiaeriană, forță aeriană ș.a.

2) **N1(nom.)+N2 (nom.)**: doză-debit, avion-proiectil, avion-amfibiu, balon-pilot, tanc-amfibiu, automobil-remorcher, mină-șrapnel ș.a.

3) **N1(nom.)+N2 (propriu, nom.)**. Acești termeni-sintagme numesc armele și tehnica militară, ce poartă numele inventatorului: MIG-21 (Mikoian-Gurevici-21), tun Hotchkiss, automat-Kalașnikov, pistol USI, Rockwell B-1B (avion) ș.a.

4) **N1(nom.)+N2 (gen.)**: talpa patului, gura puștii, suportul înălțătorului (la tun), scara distanțelor (la înălțătorul pistolului mitralieră) ș.a.

II. Structuri trimembre ale termenilor militari-sintagme

Sintagmele trimembre ale termenilor militari românești dispun de anumite particularități. În primul rând, ele nu se

pot realiza în afara elementelor de legătură (prepoziții, conjuncții), prin care elementele constituente ale sintagmei terminologice militare exprimă variate raporturi logico-semantice de substanță, funcție, destinație, loc, timp etc. Printre aceste sintagme terminologice trimembre se impun mai cu seamă următoarele tipuri:

1). N1(nom.) + Prep.(de) + N2(acc.): tun de însoțire, mină de aviație, mină de baraj, mină de diversiune, mină de contact, tun de bord, tun de turelă, tun de semnalizare, cuțit de scafandru, bombă de aruncător, bombă de noapte, casetă de bombe ș.a.

Sintagmele enumerate conțin prepoziția „de”, care, de fapt, este capabilă să exprime toată gama de raporturi morfo-sintactice ale tipului în cauză de termeni militari românești. Totodată, subliniem că prepoziția „de” constituie cel mai productiv element de exprimare a raporturilor nu numai între elementele sintagmelor de acest gen, dar și, în general, în cadrul oricăror îmbinări terminologice militare.

2) N1(nom.) + Prep.(cu) + N2(acc.) exprimă conținutul unei piese sau unui mecanism asamblat, acuplat piesei sau mecanismului de bază: bombă cu sodiu, bombă cu umbrelă, bombă cu aripi, pistol cu pat, mină cu antenă, mină cu schije ș.a. Prepoziția „cu” servește nu doar pentru a reda raportul de conținut al piesei cu mecanism asamblat, dar și pentru redarea altor raporturi morfo-sintactice în metalimbajul terminologiei militare.

3) N1 + Prep.(fără) + N2(acc.). Structura terminologică respectivă este alcătuită dintr-un substantiv la cazul Nominativ plus prepoziția „fără”, care exprimă raportul de absență a unor calificative, particularități ale termenului generic (de

bază al sintagmei): mină fără contact, tanc fără turelă, tanc fără echipaj, glonț fără înveliș, tun fără recul, artilerie fără țevă, ș.a.

Există și alte prepoziții (la, sub, din, pentru) ca elemente constitutive în terminologia militară, care însă își fac apariția mai rar, în funcție de elementul de relație. Ele sunt caracterizate și printr-o productivitate mai redusă, în contextul nostru. Din punct de vedere schematic, sintagmele terminologice militare cu prepozițiile **la, sub, din, pentru** se prezintă în următoarele modele structurale: **N(nom.)1 + Prep.(la) + N2(acc.); N(nom.)1 + Prep.(sub) + N2(acc.); N(nom.)1 + Prep.(pentru) + N2(acc.); N(nom.)1 + Prep.(din) + N2(acc.)** ș.a. De exemplu: mină la sol, mină sub gheață, mină pentru obiective, mitralieră din față ș.a.

Sintagmele terminologice militare se pot constitui structural și din mai multe elemente, în cadrul cărora nu prepoziția este dominantă raportului morfo-sintactic, ci alte părți de vorbire, cum ar fi adjectivele și substantivele la cazul Genitiv. Prezentăm numai câteva mostre de acest gen:

a) N1(nom.) + Adj. + N2(gen.): aparatura electronică a accelerometrului (la racheta balistică), capul ogival al rachetei, concentrarea succesivă a focului ș.a.

b) N.1(nom.) + N2(gen.) + Adj.: oglinda sistemului telescopic (la racheta dirijată „aer-aer”), aruncătorul tuburilor trase (la armele de infanterie), automatizarea conducerii trupelor ș.a.

c) N1(nom.) + Adj.1 + Adj.2: artilerie antiaeriană automată, artilerie atomică navală, artilerie antiaeriană ușoară, mină derivantă rătăcitoare, mină fluvială ancorată, mină antitanc ușoară, tun bicalibru antitanc ș.a.

d) **N1(nom.)+N2(nom.)+Adj**: cartuș tub cutat.

e) **N1(nom.)+N2(gen.)+N3(gen)**: pârghia mânerului închizătorului.

III. Structuri tetramembre ale termenilor militari-sintagme

Deși în terminologia militară există o tendință permanentă de acceptare numai a termenilor militari concisi structural, laconici, totuși nu lipsesc și termeni tetramembri (alcătuiți din patru elemente constituente). Aceștia se manifestă în grupurile tematice ce denumesc tipuri de arme și acțiuni militare. Cel mai mult însă această categorie de termeni-sintagme este utilizată în calitate de nume pentru mecanisme, piese, utilaje, arme, instituții și uniuni militare. Sintagmele terminologice militare tetramembre pot fi clasificate în următoarele tipuri structurale:

1) **N(nom.)1+Adj. + N(nom.)2 + N(nom.)3**: Armata Națională a Republicii Moldova, Statul-Major al Republicii Moldova ș.a.

2) **N(nom.)1 + Prep. (cu, din) + Numer. + N(nom.)2**: batalion din primul eșalon, autoamfibia cu trei punți ș.a.

3) **N(nom.)1 + Prep.(de) + N(nom.)2 + N(nom.)3(gen.)**: batalion de deservire a aerodromului, batalion de construcții-aerodromuri, batalion de degazare a terenului, batalion de construcții-poduri ș.a.

4) **N(nom.)1+N(nom.)2(gen.)+Prep. (de) + N(nom.)3**: capacul oblonului de observare (la tanc), rasteul încărcătoarelor de mitralieră (la tanc) ș.a.

5) **N(nom.)1+Adj.1+Adj.2+Adj.3**: placa blindată frontală superioară (la tanc).

IV. Structuri polimembre ale termenilor militari-sintagme

Sintagmele terminologice militare polimembre (compuse din mai mult de patru

elemente constituente) formează un număr relativ mai mic din totalul de termeni științifici militari. Din numărul general de sintagme militare polimembre, am efectuat următoarea clasificare :

1) structuri cu cinci constituente: artilerie antiaeriană de mare calibru, atac fără schimbare de dispozitiv, atac pentru distragerea atenției inamicului ș.a.

2) structuri cu șase constituente: atac pe drumuri de urmărire convergente, atac din contact nemijlocit cu inamicul, artilerie de coastă tractată cu mașini ș.a.

3) structuri cu șapte constituente: batalion de transmisiuni de linii în cablu, muniție cu tuburi acuplate cu încărcătură variabilă ș.a.

Sintagmele polimembre sunt chemate să reflecte plenar particularitățile necesare și suficiente ale noțiunii. Bineînțeles, a opera cu atare sintagme-termeni militari este dificil, deoarece ele conțin un spectru variat și dispersat de noțiuni, calificative etc. [8] Acești termeni, până la urmă, vor fi substituiți cu alții, mai comprimați și mai comozi. Dar, din punctul nostru de vedere, este imposibil ca toți termenii militari polimembri să fie transformați în monomembri sau bimembri. Aceasta ar fi cu neputință, pentru că atunci s-ar crea un număr foarte mare de termeni greu de memorat.

Așadar, prezența sintagmelor bi-membre, trimembre, tetramembre și polimembre este justificată, deoarece se conține o informație plenară, concretă și strictă despre noțiunile militare denumite și asigură o însușire și memorare ușoară a lor.

În concluzie, subliniem:

1) Terminologia militară românească constituie un metalimbaj terminologic complex, sub aspectul structurii, care poate

fi monomembră, bimebră, trimembră, tetramembră și polimembră. Diferențiem termeni militari simpli și compuși, derivați și nederivați.

2) Predomină în terminologia militară românească sintagmele bimebre, formate dintr-un N(nom.) + un Adj. (de exemplu: desant aerian, cartuș filtrant, jurământ militar ș.a.).

3) Din punct de vedere morfologic, substantivele formează dominanta struc-

tural-gramaticală a tuturor tipurilor de sintagme terminologice militare, deoarece terminologia militară românească constituie un sistem de denumiri, de noțiuni, care reprezintă obiecte și acțiuni, unde substantivul e cea mai reușită modalitate lexico-gramaticală de exprimare a noțiunilor tehnico-științifice (militare în contextul nostru) ale obiectelor, calităților și acțiunilor în terminologia militară.

NOTE:

1. Ciobanu Georgeta, *Elemente de terminologie*, Timișoara, Editura Mirton, 1998, p. 23.

2. Лотте Д.С., *Как работать над терминологией (основы и методы)*, Москва, Наука, 1968, p. 38.

3. *Idem*, p. 42.

4. *Idem*, p. 43.

5. Dumitrescu Florica, *Dinamica lexicului românesc (ieri și azi)*, Cluj-Napoca, 1995, p. 169.

6. *Idem*, p.195.

7. *Formarea cuvintelor în limba română, vol. I (compunerea)*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, p. 7.

8. Лотте Д.С., *Основы построения научно-технической терминологии*, Москва, 1961, p. 77.

ACTIVITĂȚI EDITORIALE

Subiectul războiului sovieto-afghan (1979–1989), precum și urmările acestui flagel militar constituie una din temele cele mai discutate atât în istoriografia occidentală, cât și în statele Europei de Est. După cum se știe, ingerința militară a URSS în Afghanistan s-a desfășurat în perioada Războiului Rece, în perimetrul unei țări subdezvoltate, izolată și măcinată de probleme etnice, religioase, teritoriale etc. În accepția doctorului în istorie Ion Xenofontov, războiul a avut loc într-un stat cu profunde tradiții și aspirații tribale, cu un caracter rigid comunitar-patriarhal al societății și cu o populație aproape analfabetă (doar 4 la sută erau știutori de carte). Conflictul a izbucnit în condițiile unei stări internaționale tensionate, provocate de politica de ostilitate între Est și Vest, și a durat circa un deceniu (9 ani și 7 săptămâni). URSS a participat cu un important contingent de militari, întrunind reprezentanți din tot spațiul sovietic, inclusiv din RSSM. Discuțiile și polemicile, adesea virulente, vizavi de acest fapt istoric au dat naștere unei relativ ample istoriografii, dar care, în cele mai dese cazuri, avea conotații politice. Monografia doctorului în istorie Ion Xenofontov „Războiul din Afghanistan (1979–1989) în memoria participanților din Republica Moldova. Realitate istorică și imaginar social” vine cu o viziune originală de abordare a subiectului prin prisma martorilor direcți care s-au transformat în emițători ai discursului istoriografic. Meritul cercetătorului constă nu numai în scoaterea din anonimat a martorilor unui eveniment istoric important și actual

din sec. XX, dar și în punerea în circuitul științific a unor „arhive vii”, a memoriilor trăite și narate, care dau posibilitatea să urmărim critic evenimentul politizat în discursul oficial. Necesitatea cărții a fost catalizată și de studierea tangențială a problemei participării moldovenilor la războiul din Afghanistan în literatura de specialitate.

Studiul este structurat în cinci capitole esențiale, concluzii, bibliografie, abrevieri generale, anexe, rezumat în engleză.

În capitolul I „Repere istoriografice și metodologice de cercetare” (pp. 17–47), autorul reflectă gradul de investigație științifică a temei, expune obiectivele și metodele de investigație. La bază stă un volum impresionant de lucrări (în limbile

română, rusă, engleză, franceză etc.), autorul clasificându-le după curente ideologice și perioade istoriografice. Au fost analizate surse din istoria orală, presă, documente de arhivă, corespondență, jurnale etc. Pentru realizarea unei clarități științifice s-a efectuat distingerea convențională a istoriografiei ruse în: istoriografia sovietică, din anii 1970–1980, care justifica intervenția URSS în Afghanistan prin lupta împotriva „imperialismului american”, acordarea de ajutor internațional și necesitatea imperioasă de apărare a hotarelor imperiului sovietic; istoriografia din perioada gorbaciovistă și post-gorbaciovistă, care dezmente mitul „ajutorului internațional”, apreciază drept insatisfăcător nivelul de pregătire teoretică și practică a ostașului pentru situații de război. Activitatea de cercetare a fost complinită prin lucrări din diferite domenii – psihologie, sociologie, religie –, în care autorul a căutat răspuns la mai multe probleme, cum ar fi: impactul mediului cultural asupra comportamentului uman, al războiului asupra conștiinței, precum și reintegrarea foștilor combatanți în familie și societate etc.

În capitolul II „Contextul general al războiului din Afghanistan” (pp. 48–82) este prezentată situația internațională din anii 1970, relațiile sovieto-afghane (1919–1979) și imixtiunea militară sovietică în Afghanistan (1979). Meritul autorului este străduința de a prezenta exhaustiv subiectul. Astfel, în perimetrul paragrafului I al capitolului nominalizat, autorul a făcut o analiză lapidară a situației geografice, economice, sociale a Afghanistanului, ceea ce i-a permis să dea apreciere sistemului politic, caracterizându-l ca pe unul preindustrial (de tranziție de la feudalism la capitalism, cu infrastructură nedevelopată), cu o

națiune multiethnică, în care drept element de coagulare servește religia islamică.

O atenție sporită a fost acordată analizei situației internaționale din anii 1970, definintă, pe bună dreptate, cu termenul metonimic *pace înarmată*. Autorul a estimat gama de contraste care au configurat caracterul relațiilor internaționale, a desconsiderat cinismul statelor deținătoare de armament nuclear (URSS, SUA, China) în promovarea intereselor imperialiste, contracarând normele de drept internațional. Aplicarea reușită a metodelor de studiu i-a permis autorului să evalueze relațiile sovieto-afghane, să deducă cauzele deteriorării lor. Istoricul Ion Xenofontov are perfectă dreptate atunci când susține că exportul forțat al modelului sovietic (ateism, represiuni, constrângeri economice) a cauzat obstrucționismul poporului afghan și al națiunii islamice. Cu un interes deosebit am urmărit analiza curentelor politice prezente în URSS vizavi de politica externă – abordarea moderată (A. Kosâghin) și radicală (reprezentată de A. Gromâko, L. Brejnev, I. Andropov) referitoare la imixtiunea în Afghanistan.

Un compartiment demn de atenție este capitolul III „Pregătirea combatanților din RSSM pentru războiul din Afghanistan” (pp. 83–125). În cadrul acestuia au fost examinate subiecte originale precum discursul ideologic și cauzele războiului sovieto-afghan în percepția participanților, recrutarea și instrucția militară. Autorul etalează politica sovietică machiavelică de implantare și legitimare a sistemului său, atunci când susține ideea că în anii 1970 URSS avea impaciența unui război și a unei biruințe. În acest sens, războiul din Afghanistan (ca și implicațiile precedente în Angola și Vietnam) trebuia să abată societatea de la situația economică dificilă,

să disimuleze indicii privind regresivitatea nivelului de trai al populației, problemele naționale și abuzurile regimului. Pentru prima dată în cadrul acestui volum Ion Xenofontov a făcut o analiză amplă a propagandei sovietice bazată pe tertipurile oficiale, pe tehnici de manipulare aplicate asupra societății din RSSM. Autorul a aplicat o gamă extinsă de metode, procedee, atât materiale, cât și spirituale, pentru implementarea obiectivelor urmărite de către sovietici, menționând că aceste mijloace de persuasiune se realizau în contextul perioadei destinderii internaționale, fiind încălcată flagrant Constituția URSS, care interzicea propaganda de război (Cap. 4, art. 28). De asemenea, Ion Xenofontov a analizat un subiect tabuizat, atât în istoriografia rusă, cât și în cea occidentală, privind războiul psihologic utilizat de URSS, dar și de SUA în cadrul conflictului menționat. Concluzia spre care ne direcționează autorul este că tehnicile de propagandă erau inspirate din teoriile religioase, ocultiste orientale (precum maniheismul, islamismul) – lupta eternă dintre bine și rău (URSS reprezenta *binele, statul salvator*, Afghanistanul – *stat victimă*, SUA și acoliții lor – *răul*).

Merită atenție paragraful consacrat cauzelor războiului în concepția combatanților. Indiferent de nivelul de percepție a discursului oficial referitor la campania militară a URSS în Afghanistan, tineretul sovietic, inclusiv din Moldova, a fost inclus, *volens, nolens*, atât ca receptori ai mesajelor de propagandă, cât și ca participanți la ingerința militară. Interviewarea mai multor combatanți de către autorul lucrării a accentuat caracterul culturii politice de subordonare a societății RSSM. Ostașii afgani, atât cei de nivel inferior, cât și cei superiori, care nu erau de

acord cu politica ofensivă a URSS, preferau să se opună războiului într-o formă pasivă, în discuții private. Autorul monografiei ne aduce argumente că, în virtutea trecerii anilor, soldații care contestau războiul au preferat să nu le fie divulgat numele. Trebuie de subliniat și caracterul cultural permisiv, apolitic al societății, care nu a avut curajul să organizeze acțiuni de revoltă.

Tragedia umană în contextul regimului totalitar o sesizăm din subiectul *Recrutarea și instrucția militară*. În baza mărturiilor combatanților puse la dispoziția cititorului aflăm că omul în cadrul regimului sovietic era manipulat prin ideologizare, politizare, mai mult, trimis la război fără știrea participantului și cu mistificarea morții lui. Istoricul a scos în evidență faptul că la conscripția militară se ținea cont de exteriorul fizic al recruților (negruți, statură scundă) – cât mai apropiată de configurația asiatică, caracteristică personală excepțională, lipsa rudelor peste hotare, studii profesionale utilitare, statutul social (erau selectați tineri din familii de țărani, muncitori, care nu puteau să se eschiveze de la serviciul militar). Cercetătorul adaugă un registru critic atunci când estimează datele statistice ce relevă destul de elocvent protejarea de către demnitarii de stat a propriilor odrasle. Scandalizează falsurile oficialilor și explicațiile aberante ale acestora privind protecția copiilor celor puternici: „Îi trimitem pe cei mai buni în Afghanistan... copiii conducerii, sunt foarte adesea inapți fizic pentru serviciul militar ” (p. 110). Nu este de ignorat încercarea cercetătorului de a semnala fluajul psihic al combatanților, generat de lipsa de experiență, vârsta fragedă, caracterizată de imaturitate și instabilitate afectivă.

Capitolul IV reflectă „Războiul sovieto-afghan. Istorie trăită și istorie narată” (pp.

126–327). În această ordine de idei, autorul a dat o apreciere conflictului, numindu-l *asimetric*, și a efectuat periodizarea lui în funcție de intensitatea disensiunilor. Prezintă interes tacticile de luptă folosite de ambele tabere, formele de confruntări, armamentul utilizat, tertipurile autorităților politice. Autorul critică subestimarea și ignoranța oficialilor sovietici privind adversarul. Conform prejudecăților oficiale, detașamentele de *mujaheddini* erau considerate drept neorganizate, incapabile să reprezinte o forță puternică împotriva URSS. Or, penuria informațională a constituit un obstacol direct al sovieticilor pentru a identifica forțele reale ale adversarilor și prin aceasta se explică pierderile omenеști suportate în conflict. În alte cazuri istoricul a specificat abilitățile de luptă ale adversarilor, întrepreditatea lor. Spre exemplu, unul din liderii *mujaheddini*, Ahmed Shah Massoud este caracterizat drept un conducător militar erudit, poliglot, bun strateg. Mai mult, tactica de luptă de partizani, pregătirea fizică a adversarului (un mujahed putea lupta cu 20-30 de oameni; se ridicau în munți purtând pe umeri mitralierele de la mașinile blindate, care aveau câte 80-50 kg), antrenarea copiilor și femeilor, tactica de luptă „reliefarea prezenței continue” au dus la demoralizarea, derutarea și insecuritatea soldatului sovietic. (Conform combatanților, „niciodată nu era clar: cine-i și unde-i inamicul...” (p. 134).)

Un aspect ce suscită interes este *războiul subteran*. Autorul relatează activitatea forțelor speciale de elită ale sovieticilor, care au folosit arme ultrasecrete și au desfășurat activități militare de performanță. Istoricul reconstituie nepărtinitor și lucid evenimentele din conflictul sovieto-afghan, dă note și calificări atât aspectelor pozitive,

cât și celor negative ale ambelor tabere beligerante. Totodată, lucrarea dezvăluie sfidarea politicii sovietice privind reflectarea evenimentelor din război. Sentimente de șoc, anxietate, derută, frustrare au provocat informațiile privind „dedovșcina” (complex de „reguli neregulamentare”) aplicată asupra soldaților nou-veniți în armată, entuziasmați de dorința de a apăra Patria și de a trece școala bărbăției. Urmărind cu atenție problema abordată, conchidem că acceptarea și promovarea camuflată a fenomenului în mediul soldaților și superiorilor a dus la crearea numeroaselor situații de umilință, dezertări, mai mult – automutilări, sinucideri. Autorul nu a ignorat și reflectarea altui tip de adversar, care a complinit contextul acerb de existență a individului – maladiile și tratamentele reprobabile la care au fost supuși militarii. Nu au fost trecute sub tăcere viciile militarilor sovietici (consumul de droguri, alcool, traficul ilicit, indecențe etc.) care s-au manifestat în situații critice cu scopul de a evada într-o siguranță aparentă și care au generat un fluj psihic.

O pagină aparte în lucrare constituie informația privind societatea și cultura afghană: profilul somatic, familia, locuința care ne surprinde prin tradiționalism, arhaism, exotism, clivaj tribal, interiorizare etnică. Pentru combatanții sovietici, necunoașterea specificului lumii orientale, nerespectarea cutumelor, impietatea au produs tensiuni din partea băștinașilor pe fundalul flagelului militar.

Un compartiment care merită grațitudine din partea exegeților și cititorilor este capitolul V „Impactul războiului din Afghanistan asupra vieții participanților moldoveni” (pp. 328–400). În această diviziune autorul decriptează că imixtiunea sovietică în Afghanistan, extinsă pe durata

unui deceniu, s-a soldat cu un eșec total pentru sovietici. Autorul subscrie la ideea că o generație de tineri aveau să constate că au luptat pentru niște iluzii, plătind un tribut exorbitant. Deși războiul a marcat numeroase persoane, societatea nu le valorează în adevărata măsură nici până în prezent prestața, iar pentru unii „afghanii” sunt etichetați drept niște elemente ale alterității. În acest context, istoricul a dat apreciere „sindromului afghan”, tabuizat în perioada sovietică, cu încercări de edulcorare a opiniei publice și în prezent. Privit din optica combatanților, războiul sovieto-afghan a fost pentru unii un factor de maturizare forțată și o școală a vieții, iar pentru alții un fenomen macabru. Asumându-și misiunea de decamuflare a războiului și a consecințelor traumatizante, doctorul în istorie I. Xenofontov a consemnat realitatea dură, impactul fizic și interior intens al flagelului militar, atât în evoluția vieții individuale a combatanților, cât și în relațiile acestora cu familia și societatea. Inerența războiului în viața postbelică a combatantului a fost confirmată prin numeroase mărturii. Iar expresia „Noi am adus Afghanistanul cu noi” (p. 375) scoate în evidență suferința umană și încercarea de a se vindeca prin *luptă împotriva memoriei*. Studiul prezent transpune cu un mesaj antirăzboi. Autorul se pronunță tranșant împotriva oricăror războaie nedrepte, iar prin prisma mărturisirilor victimelor (soldat, părinte, societate) cere dezaprobarea lor.

În concluzie, lucrarea „Războiul din Afghanistan (1979–1989) în memoria participanților din Republica Moldova: realitate istorică și imaginar social” este o lucrare științifică valoroasă, bine argumentată, având o bază documentară substanțială. Lucrarea conține un bogat

material statistic, bibliografic, ilustrativ ce completează structura textului. Monografia captivează prin folosire prin alternanța discursurilor oficialilor și a celor ale combatanților. Este de menționat limbajul elevat al autorului, iar utilizarea unor termeni de tipul maniheism, šiism, sunism, djihad, etos militar incită cititorul la lecturi adăugătoare. Demne de înaltă apreciere sunt mesajele de promovare a unei politici externe bazată pe coexistență pașnică, asumarea greșelilor politice de pe pozițiile istoriei, conștientizarea viciilor caracteristice vieții cazone („dedovșcina”) care denigrează imaginea oricărei armate, grija pentru veterani și crearea mecanismelor de deschidere în societate. Totodată, lucrarea înlesnește reactualizarea, revizuirea și reasumarea critică a propriului trecut.

Larisa NOROC, Igor SOFRONESCU

În 2008, la editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, a văzut lumina tiparului monografia lect. univ. Speranza Tomescu *Terminologia militară: delimitări, caracteristici, relații cu alte limbaje*. Tratatul este un răspuns firesc la problemele actuale ale evenimentelor internaționale: globalizarea, europenizarea, aderarea României la NATO, participarea trupelor românești la campaniile militare internaționale etc.

Studiul, cu complexe delimitări conceptuale interlingvistice, abordează caracteristicile și locul terminologiei militare (TMil) în limba română contemporană din perspectiva științei care studiază limba și legile ei de dezvoltare. Volumul răspunde exigențelor deosebite pe care le implică amplul demers academic de a cuprinde *mathesis* – materia universală a cunoașterii –, inclusiv cea lingvistică. Cititorul este surprins de dimensiunile mozaicului de noțiuni specifice limbajului militar, expus printr-un grad înalt de precizie și rigoare. Surprinde capacitatea autoarei de a înregistra simultan efortul sintetizator și estimativ, operația de selecție, judecată și situare a noțiunilor militare, oferind astfel repere stabile, în primul rând pentru publicul vizat, ceea ce contribuie nemijlocit la lărgirea universului cognitiv al scientologiei.

Lucrarea este structurată în 5 părți, care armonizează conținutul și delimitările hermeneutice ale vocabularului militar românesc.

În partea I „Principii și metode de analiză terminologică. Delimitări” (pp. 15-

60), Speranza Tomescu analizează aspectele metodologice, teoretice, definițiile și principiile terminologiei românești, identificând rolul jucat de lingvistică în studiul terminologiei. Sunt delimitate patru orientări (cognitivă, amenajistă, traducțională, interdisciplinară) în activitatea terminologiei, „în funcție de școală sau, altfel spus, de metoda de lucru adoptată de un grup de cercetători în domeniu sau de altul” (p. 17).

În partea II „Paradigmatic în TMil” (pp. 61-160) sunt expuse categoriile relevante referitoare la domenii, subdomenii, câmpuri și paradigme lexico-semantice, precum și criteriile de fixare a acestora. Discursul lingvistic comportă un caracter exemplificat din corpusul de termeni

militari din presă, din dicționarele generale de limbă și dicționarele specializate militare etc. Conexiunea semantică dintre termeni (polisemie/monosemie, hiponimie, sinonimie și autonomie) rezidă în afinitățile de delimitare importantă în identificarea sensului specializat. Autoarea constată, pe bună dreptate, că pe lângă *definițiile strict științifice* și cele *uzuale sau preștiințifice* (expuse în lucrările lexicografice) mai există și *definiții alternative în lexicul specializat* (pp. 79-80). Se atenționează asupra universului de lectură corectă/relevantă a definițiilor lexicografice (p. 148), care, din păcate, este exclusă din instrumentarul de lucru al unor autori.

În partea III „Sintagmatic în TMil” (pp. 161-219) sunt analizate diverse tipuri de texte și discursuri militare, gradul de contextualizare al termenilor militari, chestiunile referitoare la decontextualizări. Sunt abordate sensurile din evoluția extralingvisticului în texte din mass-media, în manuale și cursuri universitare militare, în tratate de știință militară și doctrine etc. Referitor la materialele din mass-media, demersurile „adresate publicului larg trebuie studiate din perspectiva comparării sensului cu care se actualizează la nivelul termenii militari cu aceiași termeni în textele specializate. Din această comparație va rezulta dacă termenii militari considerați în această analiză manifestă independență față de context, adică dacă se pot defini prin ei înșiși, indiferent de variațiile pe care le pot avea prin ocurențele lor” (p. 164). Sunt prezentate, de asemenea, actualizări ale diversilor termeni ocurenți în texte, nu doar în cadrul specializării, pentru a se putea determina *contextele restrictive și sintagmele fixe* în care funcționează termenii militari și *sintagmele libere* admise și atestate, precum și preferințele contextuale pe care

le manifestă diverși termeni militari, alias *colocații* specifice TMil (p. 177). Un loc aparte în economia lucrării este rezervat indentificării conceptuale, lexicografice și evolutive a termenilor recurenți *terrorism* și *terrorist* și derivatelor acestora. În stabilirea semnificării acestor noțiuni este necesară atât o interdependență dintre text, context și dicționar, cât și relația extralingvistic-lingvistic (pp. 209-216).

În partea IV „Lexicul specializat interdisciplinar. Delimitări și interferențe” (pp. 223-279) se prezintă delimitările și interferențele dintre: TMil – lexicul științific interdisciplinar; TMil – limba comună. Sunt expuse și valorile metaforice în și din TMil. Termenii militari interdisciplinari, cu influențe foarte solide și active, se încadrează cu predilecție în următoarele corpusuri de referință: obiecte concrete, obiecte abstracte, procese și fenomene, stări (pp. 278-279).

Partea V „Caracteristici ale TMil” (pp. 280-288), de fapt, reprezintă concluziile referitoare la particularitățile TMil la diferite niveluri studiate și în raport cu alte terminologii românești studiate din perspective similare.

Lucrarea include „Bibliografie” (pp. 289-293), „Sursele” (pp. 294-295) și 10 anexe (pp. 297-419).

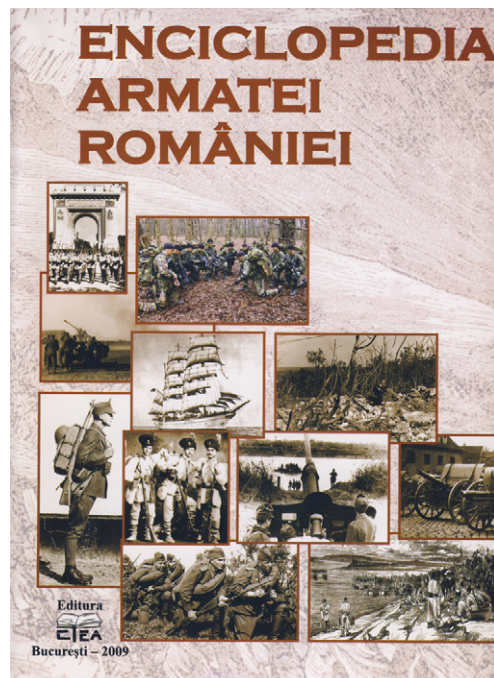
În final, ținem să o felicităm pe Speranza Tomescu (membră a Colegiului de redacție al *Revistei Militare*) cu apariția lucrării nominalizate și-i dorim noi succese în realizarea altor lucrări valoroase.

Constantin MANOLACHE,
Igor SOFRONESCU,
Ion XENOFONTOV

În 2009, sub egida Centrului Istoric al Armatei a fost elaborat și editat, în premieră, volumul „Enciclopedia Armatei României”, coordonatorul lucrării fiind șeful Statului-Major General, amiralul prof. univ. dr. Gheorghe Marin. Monumentala lucrare, cu un format de 23x33 cm și un volum de 169 coli de tipar, bogat ilustrată, se încadrează incitantei suite de apariții editoriale românești *carte-monument*, semnate de George Călinescu „Istoria literaturii române de la origini până în prezent” (1941) sau „Enciclopedia României” în 4 volume (1938–1943).

„Enciclopedia Armatei României” constituie un mega-proiect editorial unic, care pune în circuitul științific studiile enciclopedice a cca 80 de istorici, cercetători științifici, arhiviști și muzeografi militari și civili.

Crezul coordonatorului lucrării, Gheorghe Marin, expus în *Cuvânt-înainte*, este „ca acest demers științific să constituie un etalon și o provocare pentru reeditarea sa, pe mai multe volume, prin valorificarea tezaurului arhivistic militar care, coroborat cu studierea aprofundată a evoluției organismului militar românesc în ansamblu, să ofere publicului larg o imagine globală asupra Armatei Române și Statului-Major General, entități care au pus în operă politica statului român și care, de-a lungul unei istorii greu încercate de războaie și amenințări la adresa securității statului și identității naționale, au constituit garantul independenței, suveranității și

afirmării în libertate și democrație a națiunii române” (p. 8).

Substanța enciclopediei include 16 capitole, majoritatea cu reflecții de retrospectivă istorică.

În capitolul 1 „Structuri centrale de conducere militară” (pp. 17-86) sunt prezentate locul Casei militare regale, Consiliul Suprem de Apărare a Țării, Statul-Major General, Comandamentele Strategice Operaționale.

În „Categoriile de forță” (pp. 87-358) din capitolul 2 se includ informații complexe referitoare la forțele terestre (infanteria, artileria, artilerie și rachete antiaeriene, tancuri, Vânători de Munte, grăniceri, parașutiști și forțe pentru operații speciale, jandarmerie, cavalerie), aeriene și navale.

„Armele și specialitățile” sunt subiectul capitolului 3 (pp. 359-688), care reflectă: geniul, intențența, comunicațiile și informatica, războiul electronic, chimia militară și NBC, informațiile militare, propaganda și operațiile psihologice, medicina militară, farmacia militară, justiția militară, psihologia militară, sociologia militară, muzica militară, transporturi militare, poșta militară, topogeodezia, poliția militară.

„Armamentul și tehnica de luptă” sunt expuse în capitolul 4 (pp. 689-708), iar gândirea militară și deciziile de război în capitolul 5 (pp. 709-744).

Cele mai importante „Campanii” militare din istoria României (Războiul de Independență, Războiul de Întregire, Al Dolea Război Mondial, participarea la misiuni internaționale) sunt reflectate în capitolul 6 (pp. 745-918).

În capitolul 7 este abordată „Politica de apărare” (pp. 919-970), divizată în trei etape: I) 1877–1939; II) 1968–1991; III) după 1991.

Un capitol aparte, al 8-lea, este consacrat „Diplomației militare” (pp. 971-988).

„Învățământul militar” este reflectat în capitolul 9 (pp. 989-1008).

„Simbolistica și tradițiile militare” sunt descrise în capitolul 10 (pp. 1009-1128) și include uniforme și gradele militare, decorațiile, drapelele, Arcul de Triumf, Cultul Eroilor, Eroul Necunoscut, Regimentul 30 de Gardă „Mihai Viteazul”.

În capitolul 11 „Instituții culturale militare” (pp. 1129-1202) sunt expuse următoarele subiecte: Institutul de Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, Serviciul Istoric al Armatei, Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, Comisia Română de Istorie Militară, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”, Muzeul Marinei Militare,

Muzeul Aviației, Biblioteca Militară Națională, Editura Militară, Cercul Militar Național, Studioul de Arte Plastice al Armatei.

Capitolul 12 este consacrat „Mijloacelor de informare militară” (pp. 1203-1246) – presa scrisă, radio, TV, armata și cinematografia.

„Clerul militar” este prezentat în capitolul 13 (pp. 1247-1254).

„Sportul militar” constituie tema capitolului 14 (pp. 1255-1282).

Capitolul 15 descrie „Ligi, Asociații și Organizații Militare” (pp. 1283-1349), iar ultimul, al 16-lea, „Direcția Financiar-Contabilă și Radiolocația” (pp. 1350-1354).

La sfârșitul anului 2010, prestigioasa publicație științifică „Gândirea militară românească” a acordat Diploma de excelență Centrului Istoric al Armatei pentru realizarea „Enciclopediei Armatei României”.

Colectivul de autori merită cele mai frumoase urări și inspirație în creație pentru realizarea excelenței lucrării enciclopedice, iar cititorilor le dorim o lectură cât mai agreabilă.

*Constantin MANOLACHE,
Ion XENOFONTOV*